RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1919. Första kammaren. Nr 52.

Torsdagen den 5 juni, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 30 nästlidne maj.

Föredrogos statsutskottets utlåtanden:

nr 204, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avsättning å 1920 års riksstat för tillfällig löneregleringen under år 1920 för vissa befattningshavare å ordinarie stat inom den civila statsförvaltningen ävensom för förstärkning av de till avlönande av vissa extra befattningshavare inom samma förvaltning samt till vikariatsersättningar m. m. anvisade medel;

nr 205, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till riksdags- och revisionskostnader;

nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till räntor å statsskulden;

nr 207, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande för år 1920 av anslag för avbetalning å statsskulden; samt

nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om ställande till Kungl. Maj:ts förfogande av medel att i fall av behov tagas i anspråk å tid, då till följd av riksdagens fortvaro de i 63 § regeringsformen omförmälda kreditiv icke få lyftas.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos bankoutskottets memorial:

nr 82, angående användande av riksbankens vinst för år 1918;

nr 83, angående instruktion för nästa riksdags bankoutskott; samt

nr 84, angående ersättning åt av utskottet vid handläggning av vissa ärenden anlitade biträden.

Vad utskottet i dessa memorial hemställt bifölls.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 20 samt kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden nr 26 och 27.

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring.

Föredrogs ånyo tredje sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

I en den 9 maj 1919 dagtecknad proposition, nr 401, vilken blivit hänvisad till förberedande behandling av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

angående befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid m. m.

Härigenom förordnas som följer:

§ 1.

Värnpliktiga, tillhörande 1918 års klass, må, i den omfattning Konungen bestämmer, befrias från fullgörande av dem enligt § 27 mom. 1 eller 2 värnpliktslagen åliggande tjänstgöring i fredstid.

§ 2.

Uti § 26 mom. 2 och 3 värnpliktslagen föreskriven uttagning för utbildning till underbefäl eller fackmän skall icke äga rum bland värnpliktiga, tillhörande 1918 års klass.

§ 3.

Värnpliktiga, tillhörande 1916 års klass, må erhålla befrielse från fullgörande av dem under år 1919 åliggande repetitionsövning.

Från fullgörande av nämnda repetitionsövning må, i den omfattning Konungen bestämmer, uppskov beviljas värnpliktiga, tillhörande 1917 års klass.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

I sammanhang med propositionen hade utskottet till behandling förehaft

dels herr *Widells* och friherre *Flemings* i anledning av densamma i första kammaren väckta motion, nr 236, däri yrkats, att 1 § i den föreslagna lagen måtte erhålla följande lydelse:

§ 1.

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

Värnpliktiga, tillhörande 1918 års klass, vilka före den 1 april 1920 fullgjort minst tre månaders värnpliktstjänstgöring, må, i den omfattning Konungen bestämmer, befrias från fullgörande av återstående tjänstgöring, som enligt § 27 mom. 1 eller 2 värnpliktslagen skolat av dem fullgöras under åren 1918 och 1919;

dels ock följande före den kungl. propositionens avlämnande väckta motioner rörande tjänstgöringen för olika kategorier av värnpliktiga, vilka motioner i förevarande utlåtande behandlats i vad de avsågo tjänstgöring för 1916, 1917 och 1918 års klasser, nämligen

inom första kammaren

nr 100, av herr *G. Rosén,* som hemställt, att riksdagen måtte besluta, att under år 1919 inga inkallelser av värnpliktiga eller landstormsmän till övningar av något slag måtte äga rum vid armén eller marinen utom i sådana fall, då så erfordrades för bevakning och dylikt, samt

att därest för bifall härtill ändring i eller suspension av gällande lagar erfordrades, beslut därom jämväl måtte fattas; samt

inom andra kammaren

nr 181, av herr *P. A. Hansson* i Stockholm m. fl., vilka hemställt, att riksdagen ville för sin del antaga följande förslag till lag om inställande av värnpliktigas övningar under åren 1919 och 1920:

Under åren 1919 och 1920 skall inkallelse av värnpliktiga för utbildning icke äga rum, därest ej Konungen finner särskilda förhållanden oundgängligen påkalla sådan inkallelse.

Utan hinder av vad sålunda stadgats må inkallelse av värnpliktiga ske till det antal, som för vård av hästar och materiel eller för viss säkerhetstjänst vid marinen är oundgängligen nödvändigt;

nr 237, av herr *F. Hamrin,* som hemställt, att riksdagen måtte besluta, att under år 1919 inga inkallelser av värnpliktiga eller landstormsmän till övningar av något slag måtte äga rum vid armén eller marinen utom i sådana fall, då så erfordrades för bevakning och dylikt, samt

att, därest för bifall härtill ändring i eller suspension av gällande lagar erfordrades, beslut därom jämväl måtte fattas, samt

nr 263, av herr *I. Vennerström* m. fl., vilka bland annat hemställt, att riksdagen ville för sin del besluta att inställa alla militärövningar, som enligt lag skulle påbörjas eller avslutas under 1919 eller 1920.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på åberopade grunder hemställt,

a) att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte med avslag å den av herr Widell och friherre Fleming väckta motionen för sin del antaga följande

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

Lag

angående befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid.

Härigenom förordnas som följer:

§ 1.

Värnpliktiga, tillhörande 1918 års klass, må, i den omfattning Konungen bestämmer, befrias från fullgörande av dem enligt § 27 mom. 1 eller 2 värnpliktslagen åliggande tjänstgöring i fredstid.

§ 2.

Uti § 26 mom. 2 och 3 värnpliktslagen föreskriven uttagning för utbildning till underbefäl eller fackmän skall icke äga rum bland värnpliktiga, tillhörande 1918 års klass.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

b) att de av herrar Rosén, Hansson m. fl., Hamrin och Vennerström m. fl. väckta motionerna i vad de avsåge värnpliktstjänstgöring för 1916, 1917 och 1918 års klasser och icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under a) hemställt, icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservationer hade avgivits:

1:o) av herrar *A. Åkerman, J. Pålsson, J. Jönsson* i Revinge och *C. Johanson* i Gäre, vilka förklarat sig vilja bifalla jämväl vad som under § 3 föreslagits, i följd varav de ansett, att utskottets yttrande bort hava viss ändrad lydelse och att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen med avslag å den av herr Widell och friherre Fleming väckta motionen måtte bifalla Kungl. Maj:ts i propositionen nr 401 framlagda förslag;

b) att de — — — — bifallas.

2:o) av herrar *H. G. W. Wrangel* och *J. L. Widell,* greve *J. W. Spens* och herr *C. F. W. Hederstierna,* vilka ansett, att utskottets yttrande bort lyda så, som i denna reservation angivits, och att utskottet bort hemställa,

a) att riksdagen, med förklarande att Kungl. Maj:ts i propositionen nr 401 framlagda förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte med bifall till den av herr Widell och friherre Fleming väckta motionen för sin del antaga följande

Lag

angående befrielse för värnpliktiga av 1918 års klass från fullgörande av viss värnpliktstjänstgöring i fredstid.

Härigenom förordnas som följer:

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

§ 1.

Värnpliktiga, tillhörande 1918 års klass, vilka under tid före den 1 april 1920 fullgjort minst tre månaders värnpliktstjänstgöring, må, i den omfattning Konungen bestämmer, befrias från fullgörande av återstående tjänstgöring, som enligt § 27 mom. 1 eller 2 värnpliktslagen skolat av dem fullgöras under åren 1918 och 1919.

§ 2.

Uti § 26 mom. 2 och 3 värnpliktslagen föreskriven uttagning för utbildning till underbefäl eller fackmän skall icke äga rum bland värnpliktiga, tillhörande 1918 års klass.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

b) att de — — — bifallas.

3:o) av herrar *P. A. Hansson* och *E. Lindley*, som velat tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag oförändrat, men önskat, i anslutning till reservation inom försvarskommissionen av herrar Hansson, Larsson och Sävström, i motiveringen uttala den förutsättningen, att inkallelser av värnpliktiga av 1918 års klass icke borde ske i större utsträckning än som vore oundgängligen nödvändigt för uppehållande av vård- och vakttjänsten.

4:o) av herrar *L. E. Gezelius* och *K. E. W. Söderhielm*, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr statsrådet Nilson: Herr greve och talman, mina herrar! Kungl. Maj:ts förevarande proposition avser dels att bereda befrielse för värnpliktiga, tillhörande 1916 års klass, från den dem eljest enligt lag åliggande repetitionsövning innevarande år, dels bevilja 1917 års klass uppskov med den dem innevarande år åliggande tjänstgöring, dels slutligen beträffande 1918 års söndertrasade klass bemyndigande för Kungl. Maj:t att, i den omfattning Kungl. Maj:t bestämmer, befria från fullgörande av den värnpliktstjänstgöring, som åligger den enligt § 27 mom. 1 eller 2 värnpliktslagen. Därjämte hemställes, att den i värnpliktslagen föreskrivna uttagningen till underbefäl och fackmän ej skall äga rum beträffande 1918 års klass. Det sammansatta utskottet har tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag beträffande 1918 års klass men icke beträffande 1916 och 1917 års klasser.

Såsom närmare framgår av mitt yttrande till statsrådsprotokollet, har jag uttalat en viss tvekan rörande 1916 och 1917 års klasser, enär det skulle innebära, att inga repetitionsövningar komme till stånd innevarande år, och detta måste innebära stora betänkligheter ur militär synpunkt. Skälen härför har jag också angivit i mitt yttrande till statsrådsprotokollet, och de hava även blivit godkända av chefen för generalstaben.

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

Emellertid måste jag vidhålla, att det är starka billighetsskäl, som tala för, att 1916 års klass befrias från årets repetitionsövningar. Många av dem, tvivelsutan de flesta, ha fullgjort två krigstjänstgöringsperioder, vardera om 60 dagar. Att då låta dessa räknas dem tillgodo som en repetitionsövning om 30 dagar har synts mig ha så starka billighetsskäl för sig, att de militära skälen fått träda tillbaka. Fortfarande har jag samma uppfattning i trots av vad chefen för generalstaben anfört i motsatt riktning. Denne måste se saken ur uteslutande militär synpunkt. Regering och riksdag böra se den även ur annan synpunkt.

Om sålunda starka billighetsskäl tala för bifall till Kungl. Maj:ts förslag beträffande 1916 års klass, så kommer därigenom en årsklass att bortfalla från årets repetitionsövningar. Då vidare endast hälften av 1918 års klass erhållit en så nödtorftig utbildning, att den kan deltaga i en sådan övning, och man gärna vill ha tre årsklasser inne under repetitionsövningarna för att få något så när fältstarka förband, så har det framträtt såsom fullt logiskt att inställa årets repetitionsövningar. Härför tala även andra skäl. Influensaepidemien är ännu ej så hävd, att de medicinska myndigheterna velat taga på sitt ansvar att värnpliktiga inkallas i större antal. Det må vara sant, att ingen nu kan förutse, hurudant läget är om 3 månader, men det kan dock allvarligt befaras, att den smygande och lömska sjukdomen helt hastigt flammar upp. Ingen synes med säkerhet kunna hoppas, att så icke komme att ske, om värnpliktiga i större antal sammanfördes. Skedde så, ja då komme med visshet försvarsväsendet därigenom att tillfogas en mera allvarlig och svårbotlig skada, än om årets repetitionsövningar skulle komma att inställas. Är det då ej vida bättre att taga steget resolut redan nu? Ovissheten hur det kommer att bli är besvärande både för de militära vederbörande och för de värnpliktiga.

Detta har varit de skäl, som för mig varit de bestämmande, då jag tillstyrkt framläggande av den kungl. propositionen, och jag vågar fortfarande vidhålla den meningen, att det är de starkaste skälen, som tala för att bifalla den kungl. propositionen i den form, som den har.

Herr Widell: Herr greve och talman, mina herrar! Då det nu föredragna utskottsbetänkandet har ganska nära sammanhang med de närmast följande punkterna på föredragningslistan, skall jag be att med herr talmannens benägna tillåtelse få i någon mån beröra även ett par av de följande ärendena.

Det torde utan överdrift kunna påstås, att sällan eller aldrig har riksdagen i en viktig fråga fått från regeringen mottaga en framställning, som varit så bristfälligt förberedd som de propositioner i värnpliktstjänstgöringsfrågan, som nu ligga på riksdagens bord. Endast propositionen nr 408 tyckes ha undergått någon mera fullständig beredning. Vad beträffar propositionerna n:ris 400 och 401 så ha vederbörande myndigheter ej ens beretts tillfälle att avgiva yttranden över de däri berörda förhållandena.

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

Beträffande propositionen nr 410 har visserligen yttrande infordrats från chefen för generalstaben, men detta skedde först sedan reservanterna inom försvarskommissionen erinrat om, att frågan om 1919 års klass värnpliktstjänstgöring ännu ej blivit föremål för den i R. F. 10 § stadgade beredningen, och först sedan det sammansatta utskottet beslutat att enligt 46 § R. O. begära utlåtande av chefen för generalstaben om propositionerna n:ris 400 och 401 och av chefen för marinstaben rörande propositionen nr 401. Därtill kommer, att för det utlåtande, som skulle avgivas av chefen för generalstaben, fick han endast ett par dagar på sig, så att det uppenbarligen var fullständigt omöjligt för honom att åstadkomma någon som helst verklig utredning. Han har också måst inskränka sig till några allmänna principuttalanden. Jag vill vidare om denna sak erinra, att det ej är tillräckligt att höra endast chefen för generalstaben. Även andra militära myndigheter finnas, som kunna komma i fråga, t. ex. inspektören för infanteriet, arméförvaltningen o. s. v. Särskilt måste jag fästa uppmärksamheten vid, att det icke med ett ord finnes redogjort för, huru stor besparing som skulle åstadkommas med en förkortning av värnpliktsövningarna i den ena eller andra utsträckningen. Den bristfälliga utredning, som sålunda här föreligger, måste jag för min del finna synnerligen anmärkningsvärd, och det föreligger för mig alltså full anledning att ur saklig synpunkt häremot nedlägga en allvarlig och bestämd gensaga. Det förefaller mig under nuvarande förhållanden vara ännu viktigare än eljest, att de militära frågorna underkastas en fackmässig beredning då ju chefen för lantförsvarsdepartementet är civil och alltså ej kan själv äga den fackliga insikt, som är erforderlig.

Vad denna frågas konstitutionella sida beträffar, att nämligen ärendet icke undergått stadgad beredning, så skall jag i huvudsak inskränka mig till att här åberopa vad utskottet yttrar i sitt betänkande nr 2 och reservanterna vid betänkandet nr 1. Det heter: »Utskottet har icke kunnat undgå att finna det synnerligen anmärkningsvärt, att från vederbörande myndigheter yttrande i förevarande ärende icke blivit infordrat och att ärendet alltså icke undergått den i 10 § regeringsformen stadgade beredning». Därutöver vill jag endast citera vad en liberal tidning yttrat i denna sak. Med anledning av den av mig omnämnda reservationen inom försvarskommissionen hade Stockholms-Tidningen häromdagen en ledare. Sedan tidningen där först talat om, att en del högertidningar funnit departementschefens underlåtenhet att infordra yttrande från vederbörande ämbetsverk upprörande och nära nog anklaga regeringen för grundlagsbrott, så fortsätter tidningen, som vill taga regeringen i försvar för detta men gör det på ett sätt, som verkligen för regeringen måste vara högst obehagligt, med följande ord:

»Först och främst må det då konstateras, att grundlagen icke föreskriver, att ett lagförslag skall ha varit hänskjutet till vederbörande ämbetsverk, innan det eventuellt överlämnas till yttrande

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

av en kommitté. Något grundlagsbrott är det sålunda alldeles icke fråga om här. Endast vid den oförmodade händelse, att ärendet skulle komma att föredragas i statsråd för besluts fattande, utan att vederbörande ämbetsverk dessförinnan satts i tillfälle att lämna nödiga upplysningar, skulle anledning finnas att tala om överträdelse av grundlagsbudet.»

Vad tidningen här kallar en oförmodad händelse är en verklighet, då propositionerna n:ris 400 och 401 föredrogos i statsrådet, utan att något yttrande infordrats. Tidningen slutar med ett uttalande, som jag ber att få med instämmande citera:

»Klart är emellertid, att man icke skulle kunna underlåta att inhämta vederbörande sakkunniga myndigheters upplysningar av den anledning, att man på förhand ansåge dem värdelösa. När beslut skall fattas i statsrådet om ett lagförslag, blir det den ansvariga regeringens sak att fästa det avseende den vill vid de sakkunniga myndigheternas mening. Men man har icke rätt att hindra denna mening från att göra sig hörd, innan saken går till statsrådet.»

Om jag sålunda måste finna, att bristen på utredning i förevarande ärende är synnerligen anmärkningsvärd, så förefaller icke mindre anmärkningsvärd den ytterligt sena tidpunkt, vid vilken särskilt propositionerna om 1919 års klass framlagts. Det utskott, som har haft att handlägga detta ärende, har för samtliga propositionernas behandling haft att disponera sammanlagt 2 à 3 timmar. Det har under sådana omständigheter uppenbarligen icke varit tal om en saklig behandling. Det var en kort principdebatt, sedan voterade man, varvid den förseglade sedeln städse fällde utslaget, och så var man färdig att justera. Vad en sådan utskottsbehandling kan vara värd är alldeles uppenbart. Betänkandena ha ju också en mycket egendomlig form: utskottet räknade 12 ledamöter, och vid ett av betänkandena finnas 12 reservanter. Vad är då anledningen till, att regeringen har förhalat ärendet på detta sätt? Ja, därom säger departementschefen:

»Spörsmålet om den tjänstgöring, som bör åligga de värnpliktiga av 1919 års klass, har av mig hittills icke blivit upptaget, huvudsakligen av den anledning, att det synts mig angeläget att avvakta, huruvida icke dessförinnan den väntade fredsuppgörelsen skulle komma till stånd och särskilt den stora frågan om nationernas förbud, vilken framförts från alla kulturfolk, erhålla en lösning». Emellertid lär det för regeringen likaväl som för var och en annan, som uppmärksamt följt den sista tidens viktiga händelser, ha redan tidigt varit klart, att det ej förelåge någon utsikt till, att världsfreden och konstituerandet av nationernas förbund skulle kunna komma till stånd under den tid, som riksdagen normalt kunde beräknas vara samlad. För övrigt borde också varit klart, att ingalunda vare sig den världsfred eller det folkförbund, som vi ha att vänta, kan väntas bli av den beskaffenhet, att det på något sätt skulle befria oss från omsorgen om vårt försvar. De skäl, som i statsrådsprotokollet anförts, kunna därför ej tillmätas

någon som helst betydelse såsom ursäkt för att förslaget dröjt så länge. Då frågar jag: varför har förslaget överhuvud framlagts för denna riksdag? Vad är det, som tvingat regeringen till att så i sista stund framlägga saken och ej i stället uppskjuta frågan till den urtima riksdag, som man vid frågans föredragning i statsrådet visste skulle komma att sammankallas. Därom säger departementschefen: »Då det såväl för uppgörande av statsregleringen för år 1920 som av andra skäl är oundgängligen nödvändigt att beslut i denna fråga fattas av den nu församlade riksdagen...» måste förslaget framläggas. Vilka dessa »andra skäl» voro, känner jag ej till; de äro ej nämnda. Det förefaller mig dock, som om de knappast kunde vara av den tvingande vikt, att de skulle nödga till upptagande av detta ärende så i riksdagens yttersta timma. Och vad beträffar hänsynen till 1920 års statsreglering, så vill jag erinra om, att riksdagen i går fattade beslut om de sista punkterna i fjärde och femte huvudtitlarna utan att avvakta beslut i nu föreliggande ärende. Jag vill ytterligare nämna, att statsutskottet, som väntat i det längsta med att komma in med sitt förslag beträffande dessa huvudtitlar, förhörde sig hos departementet om, huruvida det vore att vänta, att Kungl. Majt med anledning av propositionen om nedsättning i värnpliktstiden skulle komma in med framställning om en omräkning av vissa anslag under fjärde och femte huvudtitlarna. Vi finga då till svar, att så ej var Kungl. Maj:ts mening, utan att de gamla beräkningarna skulle stå, och departementet var ej heller i tillfälle att lämna statsutskottet några som helst hållpunkter i fråga om den omräkning, som utskottet skulle kunna själv vilja göra. De skäl, som här av departentschefen anförts, förefalla mig därför fullständigt hänga i luften. Jag kan för min del ej finna, att något skäl är anfört, varför propositionen skulle komma nu.

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

Går jag så över till själva saken, så vill jag för min del förklara, att jag visst ej är motståndare till en minskning i värnpliktstiden. Tvärtom: jag önskar och hoppas, ej minst av finansiella skäl, att det må bliva möjligt att vidtaga en nedsättning i tjänstgöringstiden. Men om detta är min önskan och mitt hopp, så är jag däremot visst ej säker på, att den nuvarande tidpunkten just är den lämpligast valda för en sådan nedsättning. Ännu se vi ej ens någon gryning av den dag av allmän rätt och allmänt samförstånd i världen, som vi ha drömt om. Ännu ligger världen i kaos, kan man säga. Statssystemet i Europa ligger i spillror, och i hela världen råder oro och jäsning. Då förefaller det, som om man borde tveka rätt så mycket att vidtaga ett så väsentligt försvagande av vårt försvar, som måste bliva en följd av att första utbildningstiden för infanteriet av 1919 års klass minskas till mindre än hälften. Så kommer därtill ännu en sak. Det har ställts i utsikt, att det skall bli en allmän revision av vårt försvarsväsen. Det har tillsatts en förberedande försvarskommission, som avgivit utlåtanden i en mängd frågor. I dessa utlåtanden har försvarskommissionen gång på gång använt precis samma terminologi, samma uttrycks-

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

sätt: »Med hänsyn till den förestående allmänna revisionen av vårt försvarsväsen finner kommissionen sig böra avstyrka» att det göres och det göres, o. s. v. Men då det gäller en för hela vårt försvarsväsen så genomgripande åtgärd som den nu ifrågavarande, då finner man sig kunna vidtaga denna utan att avvakta den blivande allmänna revisionen. Jag kan ej finna någon konsekvens i detta handlingssätt.

Därest, som väl möjligt eller sannolikt är, riksdagen vid innevarande lagtima riksdag ej skulle fatta något positivt beslut om minskning i tjänstetiden, så beror det, det vill jag slå fast, alldeles icke på, som det antagligen kommer att sägas, högerns oresonliga motstånd, utan orsaken till detta ligger hos regeringen, som har underlåtit att framlägga sina propositioner så förberedda och i så god tid, att det för riksdagen och dess utskott varit möjligt att sakligt pröva ärendet. Det måste för var och en, som håller på, att riksdagen har ej blott rätt utan även plikt att ägna varje ärende en saklig prövning, vara omöjligt att biträda ett förslag, som inkommit i så ofullständigt berett skick och så i yttersta timman som dessa propositioner.

Så skall jag till sist be att få yttra några ord om det nu närmast föredragna betänkandet. Herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet har nyss erinrat, att den i detta betänkande behandlade propositionen avser tre olika saker. Först en minskning av den första tjänstgöringstiden för 1918 års värnpliktsklass samt att den skulle befrias från deltagande i årets repetitionsövningar. För det andra bestämmelse om att uttagning till underbefäl och fackmän ej skall ske bland värnpliktiga, tillhörande nämnda klass. Och för det tredje, att 1916 års klass skulle befrias från årets repetitionsövningar samt att för 1917 års klass skulle medgivas uppskov till nästkommande år med årets repetitionsövningar, med andra ord, att årets repetitionsövningar skulle fullständigt inställas.

Vad nu beträffar den första framställningen: om minskning av tjänstgöringstiden för 1918 års klass och dennas befrielse från deltagande i repetitionsövningar i år, så ha jag och mina meningsfränder inom utskottet måst känna synnerligen stora betänkligheter mot att gå med på ett bifall i denna del. Dessa betänkligheter bero på den även här ytterst bristfälliga utredningen och de skäl ur militär synpunkt, som chefen för generalstaben anfört. Vi ha dock icke ansett oss här böra ställa oss avvisande. Vi ha nämligen haft den uppfattningen, att 1918 års klass på grund av förhållanden, framkallade genom influensaepidemien, faktiskt ej är och ej heller kan bli militärt användbar i samma grad som övriga klasser. Vi ha ansett oss ej under några omständigheter kunna ifrågasätta, såsom chefen för generalstaben gjort, att de av denna klass, som redan blivit inkallade, nu skulle ytterligare inkallas för att fullgöra återstoden av sin första tjänstgöring. Detta ha vi ej kunnat ifrågasätta med hänsyn till de värnpliktiga, och då har det stått klart för oss, att det knappast finnes någon annan utväg än

att för denna klass medgiva ett avdrag på sätt, som Kungl. Maj:t föreslagit. Då vi sålunda i sak ha anslutit oss till Kungl. Maj:ts förslag, så ha vi dock icke kunnat godtaga den formulering av ifrågavarande paragraf, som givits i den kungl. propositionen. Enligt denna formulering skulle Kungl. Maj:t ha i sin makt att fullständigt befria 1918 års klass från all fredstjänstgöring, såväl första utbildningen som repetitionsövningarna. Detta har visserligen ej varit Kungl. Maj:ts mening, såsom framgår av statsrådsprotokollet, men däremot ligger denna mening mycket nära den socialdemokratiska reservationen först i försvarskommissionen och sedan nu i sammansatta utskottet. Vi ha ansett, att under sådana omständigheter vore det nödvändigt att närmare begränsa Kungl. Maj:ts befogenhet. Det föreligger också skäl därför i den goda principen, att en lag bör såvitt möjligt tydligt utsäga vad den menar; och på den grund har jag och mina meningsfränder i sammansatta utskottet hemställt, att § 1 måtte få den lydelse, som har föreslagits i en av friherre Fleming och mig väckt motion. Detta har emellertid ej vunnit utskottets bifall. Vi förlorade på den förseglade sedeln, och därför ha vi reserverat oss.

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

Beträffande § 2 är, med den ståndpunkt vi intagit till Kungl. Maj:ts framställning i första paragrafen det alldeles klart, att vi ej kunnat motsätta oss förslaget om att underbefäl och fackmän icke skola uttagas av denna klass. Då första utbildningen av de värnpliktiga skulle inskränkas till 3 á 4 månader, synes mig en sådan uttagning vara alldeles omöjlig.

Kommer jag så till den tredje paragrafen, som avser inställande av årets repetitionsövningar, så har herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet här muntligen givit uttryck åt samma betänkligheter mot denna åtgärd, som han förut i statsrådsprotokollet framfört. För min del får jag säga, att dessa betänkligheter äro utomordentligt väl grundade. Förhållandet är ju helt enkelt följande: Vi hade faktiskt inga repetitionsövningar i fjol. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle vi ej få repetitionsövningar i år. Under sådana omständigheter tror jag, att man nästan kan säga, att regementena upphöra att existera som sådana. Det finnes ingen trupp mer — en trupp, som ej sammankallas till repetitionsövningar, är ingen trupp. Sammanhållningen inom regementena försvinner. Detta är för mig ett avgörande skäl, varför jag ej kan vara med om bifall till den kungl. propositionen.

Nu har departementschefen för att styrka Kungl. Maj:ts framställning, ytterligare anfört, att man ej heller är säker på, att ej ett uppflammande av spanska sjukan skall komma att äga rum. Ja, att profetera är vanskligt, men för närvarande ser det ej ut som om ett sådant uppflammande skulle komma att ske. Men om motsatsen också bleve fallet, så vore ju då tid att tänka på att inställa repetitionsövningarna. Det förelåge då force majeure, som man ingenting kunde göra åt. Kungl. Maj:t har ju redan nu den makten att i sådant fall inställa repetitionsövningarna. Att utan

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

att verkligt nödtvång föreligger inställa dessa övningar, kan jag för min del ej finna på något sätt tillrådligt.

Departementschefen har vidare yttrat till statsrådsprotokollet och även muntligen i dag, att 1916 års klass borde av billighetsskäl befrias från repetitionsövning, emedan den undergått 2 perioder krigstjänstgöring. Ja, sådana perioder av krigstjänstgöring hava även föregående klasser fått undergå utan att befrias från repetitionsövningar.

Så fortsätter departementschefen i statsrådsprotokollet, att då alltså 1916 och 1918 års klasser skulle befrias, så skulle endast återstå 1917 års klass, men då det av militära skäl vore omöjligt att företaga repetitionsövningar med endast en årsklass, så borde repetitionsövningarna helt och hållet inställas. Men generalstabschefen förklarar, att det är ej omöjligt att hålla repetitionsövningar med endast en årsklass, endast att de måste få annan karaktär än vanligt. Därför tror jag, att departementschefens ifrågavarande skäl näppeligen håller streck.

Ja, herr greve och talman, beträffande det förevarande betänkandet ber jag på de grunder, som jag i det föregåendet anfört, att få yrka avslag på utskottets såväl hemställan som motivering samt bifall till den av herr Wrangel med flera avgivna vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Åkerman: Herr talman, mina herrar! Under hänvisning till den av mig med flera vid betänkandet fogade reservationen skall jag be att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag oförändrat i alla dess delar. Jag vill visst icke neka till, att jag, och jag tror många med mig, liksom den föregående ärade talaren, livligt beklagar den fart, med vilken detta ärende har måst behandlas. De omständigheter, varpå detta beror, har ju regeringen redan vid föregående tillfälle omnämnt, och skulle det behöva sägas något mera om detta, så är jag övertygad, att här närvarande regeringsmedlemmar ytterligare förklara denna sak. Men det är ju alldeles uppenbart, att ett så tråkigt läge, som denna sak kommit i, måste ha något olika verkan på olika personer allt efter den ställning de för övrigt intaga i denna fråga. Om man såsom vänstern hyser förtroende till regeringen och litar på, att den utredning, som gjorts, är bärande, så går man naturligtvis icke med ett sådant missmod till arbetet som högern måste göra, som icke kan hysa samma förtroeode till regeringen som vi. Jag tror icke, såsom den föregående talaren antydde, att här skall bliva tal om något oresonligt motstånd från högerns sida. För min del vill jag verkligen uppriktigt säga, att den del av högerns politik, som jag för min del bäst förstår, är deras kärlek till vårt försvar. De anse, att ett starkt försvar är det enda, som är värdigt Sveriges ära, och det enda, som bereder oss trygghet. Jag tror, att jag är lika stolt som någon över Sveriges stora minnen, men jag är övertygad, att den tid, som nu stundar, är ny och att den kommer att medföra oerhörda förändringar. Det vore ju otänk-

bart, att folken skulle ha lidit så länge fullkomligt förgäves. Jag har därför en fast tro på, att vi stå inför en avgörande vändning, och därför tycker jag för min del, att det varit alldeles onödigt att avvakta fredsslutet i Versailles ty hur det än kommer att bliva, så är det omöjligt enligt min bestämda tro, att det, som har skett, icke skulle ha fullkomligt omkastat förhållandena i världen. Vi ha nu fått se, att det starkaste försvar, den fruktansvärdaste krigsmaskin, som världen har skådat, icke har förmått rädda ett stort kulturfolk, ett helt land från att nu ligga i grus och spillror. Under sådana omständigheter måste man sätta sin tillit till något annat i världen än våldet, och hela min läggning, som naturligtvis många av mina politiska motståndare finna väl idealistisk, gör, att jag ställer mig sympatisk till ett förslag, som vill åstadkomma en minskning av försvarsbördorna. Jag tycker också, att vad som här begäres, är icke mera, än att man mycket väl kan utan fruktan gå med på det. De detaljanmärkningar, som äro gjorda, skall jag icke taga upp tid med att bemöta, ty dels har den här närvarande departementschefen redan vidrört dem, dels är det möjligt, att han kommer att närmare inlåta sig på dessa saker. Jag skall inskränka mig till att åberopa den av mig med flera avgivna reservationen och yrka bifall till regeringens förslag oförändrat.

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

Herr Gezelius: Herr greve och talman, mina herrar! Även jag har låtit anteckna min reservation vid förevarande utlåtande, men jag har icke kunnat förena mig med herr Wrangel och hans medreservanter i deras ståndpunkt i frågan. Jag är ense med dem om att icke tillstyrka första paragrafen med den avfattning, som den har enligt Kungl. Maj:ts förslag. Jag kan icke se, att det slut vartill de hava kommit låter sig förena med de premisser, varpå de byggt sin kritik därav. Det är också för mig alldeles klart, att med den utredning, som här föreligger, det icke är möjligt, åtminstone icke för en lekman, att bilda sig en bestämd uppfattning, huru värnpliktsfrågan bör lösas. Svårligen kan den dock lösas genom en så avsevärd förkortning i den första tjänstgöringstiden, som här är föreslagen. Om man då i fridens intresse inlåter sig på en kompromiss, såsom de ärade reservanterna hava gjort, synes det mig som om man med skäl kan fråga dem, huru kan man överhuvud försvara att ordna saken på det sätt som de ha tillstyrkt? Det är alldeles ofrånkomligt, att med en sådan avfattning av första paragrafen, som dessa reservanter tillstyrkt, har man på förhand väsentligt ingripit i den frågas lösning, som även de vilja lämna öppen denna riksdag, nämligen frågan om 1919 års klass' första tjänstgöring. Reservanterna säga, att den värnpliktstjänstgöring, som är fullgjord med minst 3 månader under tid före den 1 april 1920, skall kunna berättiga till en avkortning i första tjänstgöringen till en tid av 3 månader. Därmed har man belagt första kvartalet av 1920 med 1918 års klass' tjänstgöring, och den tiden är enligt gällande värnpliktslag avsedd för tjänstgöring av värnpliktiga av 1919 års klass. Man

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

har sålunda därigenom redan i detta läge låst fast problemet om 1919 års klass' första tjänstgöring så till vida, att den icke kan beräknas komma att fullgöras förrän efter den 1 april 1920. Det är visserligen icke fysiskt nödvändigt, men det är logiskt, och om man ser till de motiv, som ligga till grund för hela detta lagförslag, så är det uppenbart, att det *blir* följden. Jag vill för min del icke vara med om, att i det skick, vari frågan för närvarande befinner sig, söka lösa den på så ytterst osäkra grunder och med för mig ogripbara faktorer. Det synes mig som om redan ett godkännande av reservanternas ståndpunkt med all rätt skulle kunna karakteriseras så, att första kammaren därmed har godtagit den tankegång från vilken detta lagförslag har framgått. Och det är ju inte, vill jag hoppas, på något håll stötande, om jag säger, att denna är, att man anser det för närvarande populärt i vårt land att minska värnpliktsfrågen för folket i största möjliga grad, utan att låta sig ledas av den synpunkten såsom för frågans bedömande väsentlig, hur det låter sig försvara med hänsyn till värnpliktsövningens ändamål? Jag tror, att ingen skall vilja motsäga mig, om jag påstår, att den avkortning, varom det nu är fråga, ofelbart måste leda till en avsevärd försämring i vår försvarsberedskap. Det är också utav departementschefen med styrka framhållet uti en av de propositioner, som vi i detta sammanhang ha att behandla, att det är betänkligt, att i det läge, vari fredsfrågan och frågan om nationernas förbund befinner sig, vidtaga en avsevärd förändring på detta område. Och den sakkunskap, som här, om också knapphändigt, fått tillfälle att göra sig hörd, har en alldeles bestämd uppfattning om, att det icke är tillrådligt. För första kammarens nationella parti har det varit en traditionell plikt att se till att försvarsfrågans lösning, trots det att många gånger opinionsvinden icke har varit med oss, icke bestämdes efter dagens populära åskådning. Jag vet, att jag i dag för sista gången kommer att yttra mig i denna kammare, och jag skall icke heller nu svika denna tradition, som jag av full övertygelse städse har följt. Jag kan med desto bättre samvete göra det som det förefaller mig, att man, även om frågan nu faller, får tillfälle att taga så stor hänsyn som man överhuvud taget kan vara berättigad att göra till de värnpliktigas intresse av att snarast möjligt få kännedom om, huru deras tjänstgöring kommer att ställa sig under återstoden av året. Vi veta, att det kommer att samlas en urtima riksdag under sommarens lopp, och vid denna riksdag föreställer jag mig, att frågan om 1919 års klass' tjänstgöring kommer att avgöras. Det låter sig mycket väl göra att även få den frågan, som vi nu ha att behandla, nämligen värnpliktsövningarna för 1918 års klass, där löst. Det är visserligen sant, att man då kommer särskilt repetitionsövningstiden avsevärt närmare än nu, men det får icke tillerkännas sådan betydelse, att man därför i det läge och med den utredning, som frågan hittills har fått, nu måste lösa den.

Jag ber att få erinra om att den inkallelse, som gjordes till

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

den första tjänstgöringen av 1918 års klass under år 1919 eller till den 15 januari, den skedde på grund av ett kungl. brev, dagtecknat den 30 december, sålunda 16 dagar före inkallelsen och denna gällde en förhållandevis stor kontingent av de vid fotfolket inskrivna. Inkallelsen av vissa värnpliktiga till Gottlands infanteriregemente skedde enligt Kungl. Maj:ts beslut den 7 februari till den 10 i samma månad. Och över huvud taget har ju, som för övrigt varit alldeles riktigt, inkallelsen skett relativt mycket snabbt, därför att hänsyn skulle tagas till de särskilda förhållanden, farsotsrisker, som motiverade extra ordinarie bestämmelser angående inkallelse.

Under sådant förhållande syntes det mig som om man icke från den synpunkten behövde hysa någon betänklighet mot att uppskjuta — låt oss säga — tills i början av augusti ett definitivt beslut angående inkallelse till repetitionsövningar i början av september. Vad angår fortgången av den första tjänstgöringstiden så är den ordnad tills vidare på ett sätt, som skulle giva en första utbildningstid av i runt tal 3½ månader. Den anordningen beror ju i sin fortvaro väsentligen på, huruvida de förutsättningar fortfarande bestå, som motivera en dylik anordning av tjänstgöringen. Nu inkallas i runt tal en tredjedel åt gången av dem som icke voro inkallade vid årets början, men normalt skall ju hela årsklassen vara inkallad till tjänstgöring samtidigt, allt detta vid infanteriet. Upphör farsotsrisken så bör det leda till en omläggning av övningstabellen. I fråga om de värnpliktigas första tjänstgöring, kan det följaktligen icke vara av avsevärd betydelse, huruvida riksdagen i dag beslutar i frågan i enlighet med vare sig Kungl. Maj:ts förslag eller herr Wrangels och herr Widells reservation. Frågan kan lösas under sommarens lopp, och då har man en möjlighet, att se den i sitt rätta sammanhang, ty risken är nu — och för mig är det väsentligt — att man halkar förbi sammanhanget med frågan hur värnpliktstjänstgöringen i fråga om den första utbildningstiden skall ske, och det utan en skymt av en sakkunnig utredning, ja ingen lekmannautredning heller. Man predisponerar, hur man över huvud kan ordna det för 1919 års klass. Och den tid, som dess övning kommer att taga i anspråk, kan komma att i viss mån inverka på nästa årsklass'. Hur skall det ställas med den vinterutbildning, om vars nödvändighet varje medlem av denna kammare, som icke vill ta bort all värnpliktsövning, anser vara oundgänglig, den frågan är icke i någon mån berörd och kan givetvis icke med den anordning för övrigt, som föreslås för 1919 års klass, så vitt jag kan se, tillgodoses. I budgetshänseende spelar det icke, såsom redan herr Widell framhöll, någon avgörande roll, huruvida ett beslut fattas av denna riksdag, och departementschefen har själv framhållit, att ett eventuellt tillägg kan ordnas genom en tilläggsstat vid 1920 års riksdag.

Väsentligen av dessa skäl har jag kommit till den uppfattning, att första kammaren handlar klokast, om kammaren avslår Kungl. Maj:ts förslag i fråga om första paragrafen i ämnet.

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

Vad så angår 2 §, har jag ej heller där kunnat följa de ärade reservanterna. Det gäller där utbildning av värnpliktiga till underbefäl eller fackmän, och där föreslås i den Kungl. propositionen, och det har godtagits av utskottet tämligen enhälligt, att den i 26 § föreskrivna uttagningen för utbildning av vissa värnpliktiga för sagda ändamål icke skulle ske ifråga om 1918 års klass. Motivet till detta förslag finner jag utav de handlingar, som stå till buds, endast i departementschefens yttrande i propositionen nr 401 sidan 19, där det heter: »Med hänsyn till den förut omförmälda omläggningen av tjänstgöringsförhållandena för värnpliktiga av 1918 års klass har fråga blivit väckt därom, att uttagning bland dessa för utbildning till underbefäl eller fackmän skulle inställas.» Punkt och slut!

Försvarskommissionens majoritet har yttrat sig något vidlyftigare. Den har nämligen sagt, att det är tydligt, »att med den omläggning av tjänstgöringsförhållandena, som ägt rum, någon dylik uttagning icke lämpligen borde ifrågakomma». Utredningen rymmes på två tryckrader!

Generalstabschefen har i sitt utlåtande — det finna herrarna på sidan 21 i Kungl. Maj:ts proposition nr 410 — yttrat:

»Indragningen av 'underbefäl och fackmän' synes mig kunna möta principiella svårigheter, vilka uti min skrivelse denna dag nr 233 blivit i någon mån berörda.» — det är det utlåtande, som han avgivit över propositionen nr 401 — »Men betänkliga svårigheter av rent praktisk art kunna därav vållas. Ingen torde kunna säga, hur tillgången på underbefäl kan komma att ställa sig hösten 1920. Det kan hända, att man genom att nu besluta sig för indragning av värnpliktiga underbefälsämnen kan komma till en ytterligt betänklig brist på befäl redan för fredstjänsten. Under dessa omständigheter synes förslaget i detta avseende icke böra föreläggas innevarande års riksdag.» Detta yttrande avser 1919 års klass, men realiter har det samma värde i fråga om 1918 års klass. Lagen säger, att det skall uttagas av infanteriet högst 14 % och av vissa specialvapen högst 10 % av de värnpliktiga. Nu menar man, att den utbildning, som de värnpliktiga vid fotfolket av 1918 års klass över huvud taget få är för knapphändig och för ofullständig, för att man skall vara i tillfälle att uttaga till underbefäl och fackmän utbildbara. Ja, låt det vara, att det icke låter sig göra att taga ut det maximum, som lagen tillåter, men det finnes ingen rimlig möjlighet att påstå, att det skulle avklippa all möjlighet till uttagande av befälsämnen.

Man har anfört billighetsskäl, och även herr departementschefen har anfört dylika. Nu då vi ha kommit in på den linjen, att vi skola låta oss väsentligen bestämmas av vad som är populärt bland den värnpliktiga ungdomens majoritet, då är det en orättvisa man begår mot de bäst skickade om man icke befriar även dem från den utbildning, som lagen ålägger dem. Följden har generalstabschefen påvisat, och det tror jag, varje ledamot av denna kammare har klart för sig, att icke minst i dessa tider det är utomordentligt ömtåligt att ställa vår värnpliktsarmé i ytterligare

avsaknad av nödiga underbefälsämnen och fackmän. Det är en olägenhet, som kommer att lämna spår efter sig en avsevärd tid framåt, det gäller icke endast det år, under vilket den första utbildningen sker. Det är för övrigt icke så alldeles säkert, att den där populära uppfattningen bland den värnpliktiga ungdomen är så allmän, att man icke bör räkna även med en annan uppfattning. Den har givit sig uttryck i en på sina håll rätt avsevärd anslutning till den tjänstgöring, som skedde på frivillig väg, och därpå pekar för övrigt det faktum, som departementschefen har erinrat om, eller den ringa omfattning, i vilken de till allmän tjänst vid marinen inkallade begagnat sig av den rätt till permission, som enligt särskilda bestämmelser kunde lämnas under olika perioder. Det är för övrigt icke vägen att stärka ungdomens pliktkänsla. Det är icke fråga om, huruvida det icke vore för oss alla bekvämt att slippa medborgerliga plikters fullgörande, men det är icke här tillåtligt att låta sig i sina beslut bestämmas av dylika hänsyn. Jag hemställer, herr greve och talman, om avslag å utskottets hemställan i första punkten, alltså å lagförslaget i dess helhet.

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

Herr Ekman, Carl Gustaf: Då jag hade tillfälle att på ett förberedande stadium deltaga i handläggningen av nu föreliggande ärende, och då jag tillstyrkt en framställning i överensstämmelse med den kungl. propositionen, skall jag, herr talman, tillåta mig att yttra några ord.

Jag ber då först att få säga, att naturligtvis alla äro ense därom, att det skulle ha varit önskligt, om detta ärende kunnat handläggas tidigare under riksdagen. Men å andra sidan finner jag mycket naturligt och förklarligt, att regeringen på sätt som skett dröjt med att framlägga denna proposition. Ty det är väl ändå alldeles ostridigt, att jämväl frågan om vilka tillfälliga lättnader — och det är sådana som det nu gäller — som i försvarshänseende skulle kunna beredas vårt folk, står i beroende av huru förhållandena utvecklat sig ute i världen. I det avseendet tror jag, att man med skäl kan göra gällande, att om man på ett tidigare stadium av denna riksdag skulle hava behandlat detta ärende, och om ärendet därvid skulle ha avgjorts i överensstämmelse med den allmänna meningen i landet, skulle man säkerligen hava gått längre än som nu föreslagits i de föreliggande propositionerna och vad utskottet nu tillstyrkt. Den omständigheten att man dröjt så länge som man gjort har åtminstone i detta avseende kanske manat åtskilliga, som hava att i riksdagen bedöma denna fråga, till en viss betänksamhet och till ett villigare accepterande av det förslag, som föreligger än om förslaget behandlats tidigare.

Den förste ärade taleren yttrade, att han fann den nuvarande tidpunkten icke lämplig för åtgärder av den art, som här föreligga. För min del måste jag väl säga, att nog får man ändå erkänna, att Sveriges militärpolitiska läge för närvarande är sådant, att man mänskligt att döma synes kunna gå till nedsättningar och begränsningar på sätt som här skett med större lugn och med större skäl

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

än man kunnat under tidigare förhållanden. För närvarande ligger dock mellan oss och det ryska väldet en av flertalet folk som självständig erkänd stat. Det är också så, att den stora granne, vi ha söder om Östersjön, är i färd med, såvitt man kan finna, att underskriva fredsvillkor, som begränsa hans lanttrupper — för att hålla oss till dessa — till en ytterst obetydlig del av den styrka, som man där tidigare haft under utbildning. Och det förhåller sig ju också så, att man nog över hela världen nu är underkunnig om, att en militär utrustning till förmågans yttersta gräns ingalunda i sig utgör en verklig garanti och säkerhet för att ett folk får vara i fred, utan att den allmänna grundsatsen — vill du fred så rusta för krig — som tidigare varit ledande för de militära rustningarna, att denna allmänna grundsats, säger jag, ingalunda är allmängiltig eller kan och bör vara i fortsättningen ledande för folkens förfaringssätt på detta område. Det erkännes också av militära myndigheter — det vet mycket väl den förste ärade talaren — att vårt militärpolitiska läge är ett annat än det var för exempelvis något eller några år sedan, och då det väl måste erkännas att vi i vårt land varit på de senaste åren synnerligen tyngda på detta område både då det gällt de personliga och de ekonomiska prestationerna och då faran för överfall, såvitt man kan finna, måste anses avlägsnad, förefaller det mycket naturligt och sakligt motiverat att lättnader nu göras så långt som vid prövning kan befinnas skäligt och lämpligt.

Nu menade den förste ärade talaren, såvitt jag förstod honom rätt, att man, då det blev fråga om att bestämma denna lättnad, måste taga hänsyn till vad den militära sakkunskapen fordrade. Men då det gällde att för honom och hans medreservanter själva i det avseende på sina förslag använda denna utgångspunkt, så brister det såvitt jag kan se betydligt. Ja reservanterna hava måst släppa det direktivet fullständigt i den första paragraf som reservanterna här tillstyrkt, då de, på sätt som den senast uppträdande talaren framhållit, hava förordat, att värnpliktiga, tillhörande 1918 års klass, vilka före den 1 april 1920 övats minst 3 månader, må befrias från fullgörandet av återstående tjänstgöring, som enligt § 27 mom. 1 eller 2 värnpliktslagen skolat av dem fullgöras under våren 1918 och 1919. Vad säges nu i den bilaga, som är fogad vid detta betänkande och som innehåller yttrande från den militärsakkunniga myndigheten? Jo i den säges, att om 1918 års klass skall bli fullt användbar vid mobilisering »kräves härför en extra inkallelse under ett följande år av sådan längd, att de värnpliktiga uppnå samma utbildningsståndpunkt, som gällande värnpliktslag avser». Sålunda ifråga om denna årsklass ha dessa reservanter måst komma med ett förslag i rak strid mot den militära sakkunniges uttalande, och detta väl därför att reservanterna förmodligen själva icke trott på dess bärighet. Jag tycker nämligen att det var en alltför hård dom då den siste ärade talaren gjorde gällande, att reservanterna Widell m. fl. ställde sig på den ståndpunkten uteslutande av hänsyn till vad den allmänna populariteten fordrar.

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring.

(Forts.)

Ett så hårt omdöme vill icke jag uttala, utan jag tror, att det är i den övertygelsen, att man både kan och bör vidtaga en sådan inskränkning som reservanterna själva föreslå den. Men som sagt, denna inskränkning står i strid mot de »sakkunniga» anvisningar, som givits på detta område.

Går jag till paragraf 2 förhåller det sig så på samma sätt. Reservanterna ha föreslagit, att i § 26 mom. 2 och 3 värnpliktslagen föreskriven uttagning för utbildning till underbefäl eller fackmän icke skall äga rum bland värnpliktiga tillhörande 1918 års klass. Vad säger nu den hörda myndigheten om den saken? Jo, den säger, att underbefäl och fackmän måste minst i samma antal som hittills utbildas, och tiden för deras utbildning bör icke nedsättas under den nu gällande utan borde tvärtom ökas. — Således också till denna paragraf hava dessa reservanter måst framlägga förslag i strid mot den anvisning, som den militära sakkunskapen på detta område givit. Det är uppenbart så, att man icke, då det gäller *begränsningar* i detta avseende, får räkna med att man kan få ett direkt råd och tillstyrkande från de militära myndigheternas sida. Dessa myndigheter se saken från sin rent militära synpunkt, enligt vilken varje utbildning och varje bibehållande av tidigare erhållen utbildningsmöjlighet bör i det längsta behållas. Därför får man räkna med att dess yttranden gå i sådan riktning. Men då reservanterna själva på detta sätt icke kunna uppehålla vad de rekommenderat såsom en ledstjärna för riksdagen i sin helhet, kommer man till det resultat, att då kan och bör riksdagens beslut bli ett beslut i överensstämmelse med den lösning, som riksdagen själv finner vara i det föreliggande fallet skälig, lämplig och möjlig. I det avseendet tror jag sålunda, att man icke kan med skäl rikta en mera giltig kritik gent emot vad Kungl. Maj:t här föreslagit och vad försvarskommissionen förordat, än den kritik, man kan öva mot vad reservanterna här föreslagit.

Nu frågade den förste ärade talaren: varför kan man då icke skjuta upp detta ärende till den urtima riksdagen? Jo, såvitt jag kan förstå, beror detta både på militärtekniska skäl och på hänsyn till den personal det gäller, särskilt de värnpliktiga. Det måste vara önskvärt att beslutet om de begränsningar, som komma att ske, fattas så tidigt som möjligt. Det måste ovillkorligen vara fördelaktigt då det gäller den militära planläggning av övningar som skola äga rum. Och helt naturligt måste det vara av största betydelse för enskilda, som därmed tidigare få reda på huru de kunna ställa sig. Det förefaller mig därför alldeles naturligt, att då man står på den ståndpunkten, att de lättnader och begränsningar, som äro föreslagna, äro möjliga att vidtaga, man också får besluta härom på en så snar tidpunkt som möjligt.

I fråga om repetitionsövningarna hänvisade den förste talaren med särskilt eftertryck till det förord i detta avseende, som den rent militära myndigheten givit för åtgärden att repetitionsövningarna i nödfall skulle kunna anordnas till och med endast med års-

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

klassen 1917. Jag skall icke besvära kammaren med den saken, men om man studerar tidigare uttalanden — då det gällde att skapa 1914 års härorganisation — varför repetitionsövningar skulle ordnas på sätt som skedde, möter man en mängd militära uttalanden som gå ut på, att repetitionsövningarna måste omfatta ett flertal årsklasser såsom också bestämdes för att de skulle representera något egentligt militärt värde. Dessa uttalanden stå, såvitt jag kan finna, i direkt strid men det uttalande, som nu göres, där man vill beteckna såsom ganska militärt värdefullt även en s. k. specialövning med endast årsklassen 1917. Det visar sig åter, att den militära sakkunskapen, då det gäller att anpassa sig efter olika förhållanden för att få det mesta möjliga kan framföra skäl, som äro ganska oförenliga med vad man tidigare framfört såsom varande obestridliga fakta på olika områden.

För min del har jag verkligen vid mina försök att bedöma denna sak trott, att det militära skälet, varför repetitionsövningarna borde anordnas såsom skedde genom 1914 års beslut, alltjämt gällde, och att repetitionsövningarna, på det sätt begränsade som nu sättes i utsikt, skulle bli militärt nästan betydelselösa. Då jag fortfarande tror, att så verkligen är fallet och att uttalanden, som nu här närmast föreligga, äro grundade på att man naturligtvis från militärt håll försöker få allt vad man kan, förefaller det mig, som om den tidigare av försvarskommissionen intagna ståndpukten: ett fullständigt inställande av årets repetitionsövningar, vore det enda rimliga och riktiga. I fråga om 1916 års klass har här redan tidigare angivits i vilken mån den genom särskilda inkallelser dels fått tillfälle att utbilda sig, dels också fått utvidgad förpliktelse till värnpliktstjänst.

Nu sade den förste ärade talaren, att även föregående årsklasser varit extra inkallade, men att det icke föranlett krav på att repetitionsövningarna skulle inställas. — Det är sant, men förhållandena hava tidigare icke varit sådana, att man kunnat ifrågasätta sådana begränsningar och lättnader, som nu föreslås. Men nog måste väl den omständigheten att en årsklass på det sättet som 1916 års varit inkallad och fått i så stor omfattning extra tjänstgöra tillerkännas betydelse. Nog måste väl för den en begränsning som den, de ärade reservanterna bekämpa, anses skälig och lämplig. I viss omfattning, måste, anser jag, hänsyn därtill tagas.

Då jag på grund av det anförda tror, att det ges goda skäl ur olika synpunkter för ett bifall till den kungl. propositionen och det förefaller mig, som om det vore ur alla synpunkter lämpligt, om ett beslut nu omedelbart kunde komma till stånd och sålunda att ett uppskov med fattande av beslut till urtima riksdagen icke behövde göras, anhåller jag, herr talman, att få hemställa om bifall till den av herrar Åkerman och Pålsson m. fl. vid betänkandet fogade reservationen, som innebär ett godkännande av Kungl. Maj:ts förslag.

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

Herr Pålsson: Herr greve och talman! Den som uppmärksamt lyssnat till det anförande herr Widell hade i denna fråga vid början av debatten, förnam huru detta anförande framvisade en ovanlig brist på sakskäl. Uti den sista lilla delen av sitt anförande, som av talaren ägnades åt sakskälens framläggande, erkände herr Widell att regeringsförslaget vore bra. Han framförde till och med, att en avkortning i värnpliktstiden även ur hans synpunkt vore mycket önskvärd, och att det borde bli en framtidsfråga att lösa den saken. Det enda, som skilde honom från regeringsförslaget, var formuleringen. Han önskade en ändring i eller utökning av den formulering, som utskottet förebragt. Således kan jag från min sida säga, att han till stöd för det avslagsyrkande han stannade vid borde ha förebragt starkare sakskäl än som verkligen kommo till synes i hans anförande. Hans förnämsta skäl för avslagsyrkandet var det, att han förebrådde vederbörande bristande utredning i ärendet och förhalning av detsamma. Kan det verkligen vara så, att bristande utredning föreligger i denna fråga? Har det icke under hela riksdagstiden ända sedan 1914 och långt förut sysslats särskilt med den frågan, och äro icke alla riksdagens medlemmar väl insatta däri? Jo, det måste de naturligtvis vara. För var och en måste det vara lätt att bestämma sin synpunkt i denna fråga. Någon bättre utredning för att klargöra för de särskilda ledamöterna hur de böra gå till lösning i saken, tycker jag icke kan tagas till sakskäl för avslagsyrkande.

Även påstod herr Widell att tiden för generalstabschefens yttrande skulle ha varit för kort tilltagen för att sätta honom in uti ärendet; man måste dock förutsätta, att generalstabschefen är så inne i detta ärende, att han kan avge förslag och yttrande däri, även om det, såsom här varit fallet, skulle avges på ganska kort tid. Nej, undersöker man denna sak, kan man icke skylla på bristande utredning eller förhalning av ärendet, såsom herr Widells huvudavslagsyrkande innebär, utan då vi nu gå att avgöra det, tror jag, att vi äro ganska väl inne i ärendet allesammans. Jag tror allmänna meningen, då det gäller förslag, huru avkortning av värnpliktstiden skall ske, är denna. Först och främst gäller frågan »bort med vinterlinjen». Jag tror, att man allmänt har klart för sig, att vinterlinjen måste vi överge och övergå till en sommarlinje i stället. Dagens förslag innebär ett förberedande steg att förkorta utbildningstiden, så att vi så småningom kunna komma över på denna sommarlinje.

Då krigsministern yttrade sig i denna fråga, angav han såsom ett skäl för repetitionsövningarnas inställande att 1916 års klass hade fullgjort två omgångar krigstidstjänstgöring, och att detta skulle fullt motsvara repetitionsövningarna i år, och då 1918 års klass blivit så söndertrasad av den sjukdom, som utbrutit, influensan, borde även den befrias. För att repetitionsövningarna skola få sin fulla nytta, böra de icke ske med endast en utan tre årsklasser. Då nu 1916 och 1918 års klasser befriats och en årsklass inte med fördel kunde bedriva repetitionsövning bleve följden, att

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

även 1917 års klass kunde besparas dessa övningar. Dessa skäl äro starka. Repetitionsövningarna äro ju lika mycket som de utgöra övningar för de värnpliktiga övningar för det högre arméfälet, som då får kommendera större truppmassor, och således når man icke sin avsikt med dessa repetitionsövningar, om de skola hållas med blott 1917 års klass.

Jag ber således, herr greve och talman, få hemställa, att regeringens förslag här antagas.

Herr statsrådet Nilson: Herr greve och talman! Den förste ärade talaren här under dagens debatt riktade hårda och skarpa anklagelser mot mig såsom föredragande i detta ärende, och han klandrade särdeles hårt, att detta förslag blivit, så sent som skett, underställt riksdagens prövning.

I anledning härav ber jag få erinra vad jag i den delen anfört såväl i propositionen som under remissdebatten rörande detta ärende. Därtill bör läggas att influensaepidemien ävenledes övat ett mycket stort inflytande i fördröjande riktning, enär det, såsom den ärade talaren på Dalabänken påvisat, finns ett logiskt samband mellan utbildningstiden för 1918 och 1919 års klasser. Ännu under april månad detta år härjade influensan så våldsamt, att ingen då kunde förutse, huru man skulle kunna ordna det med tjänstgöringen för 1918 års klass, men så länge den saken var svävande, kunde helt enkelt icke problemet rörande 1919 års klass tagas upp. Propositionen nr 401, vilken nu föreligger till behandling, är dagtecknad den 9 maj, och kort därefter avlämnades denna proposition i riksdagen, och att utskottet icke tidigare tagit upp saken, beror i varje fall icke på regeringen. Att en urtima riksdag skulle inkallas, visste man alldeles icke i början av maj månad, då denna proposition avlämnades. I den saken hava ju avgörande omständigheter tillkommit sedermera.

En ärad talare på Dalabänken klandrade särskilt, att uttagning för utbildning av underbefäl och fackmän av 1918 års klass skulle inställas. I anledning därav vill jag såsom min bestämda mening uttala, att denna utbildning, praktiskt sett, icke är möjlig. Årsklassen har splittrats genom influensaepidemien, och uttagning skall ske av inskrivningsrevisionen efter förslag av vederbörande militärbefäl. Uttagningen skall göras efter fullgjord soldatutbildning; därefter skall underbefälsutbildning börja. Jag vill till kammarens kännedom meddela, att regementschefer muntligt och skriftligt gjort framställning om, att sådan uttagning icke måtte komma att äga rum innevarande år, då de anse det praktiskt omöjligt att kunna åstadkomma en underbefälsutbildning, när man icke har en tillfredsställande soldatutbildning såsom grundval för underbefälsutbildningen.

Slutligen vill jag, då man här icke ens velat godkänna, att 1916 års klass skulle få räkna sig två krigstidstjänstgöringsperioder till godo såsom för innevarande år fullgjord repetitionsövning meddela att Kungl. Maj:t — tidigare Kungl. Maj:t än nuvarande

— vid flera tillfällen lämnat dylika medgivanden åt värnpliktiga beträffande repetitionsövningar som de skolat fullgöra samma år och detta utan att därom höra riksdagen.

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

Herr Wrangel: Herr greve och talman! Denna frågas konstitutionella och sakliga innebörd har min ärade vän på Bohuslänsbänken så klart och ingående framställt, att jag icke har mera att därvid tillägga. Jag känner mig emellertid förpliktad att i all korthet framlägga de skäl, som förmått mig att gå med på första paragrafen av den reservation, som herrar Widell och friherre Fleming på grund av sin ståndpunkt i försvarskommittén framlagt, och jag gör det med så mycket större skäl, som min ärade vän på Dalabänken nästan, kan jag säga, framställde anklagelser mot oss övriga reservanter, att vi kunnat gå så långt.

Jag förstår mycket väl, och jag tror att jag också till fullo uppskattar de skäl, som förmått herr Gezelius till hans uttalande, men jag tror icke, att han så alldeles klart ser frågans läge. Han säger bl. a. att om första kammaren skulle godtaga den reservation, som herr Widell och undertecknad m. fl. framlagt beträffande paragraf 1, skulle kammaren därmed ha godtagit den princip och den tankegång, som ligger till grund för Kungl. Maj:ts förslag. Jag vågar mot det uttalandet inlägga en bestämd gensaga. Det är andra skäl, som legat till grund, då vi kunnat gå med på en inskränkning beträffande övningstiden för 1918 års klass, och jag vågar påstå, att en sådan inskränkning i övningstiden för 1918 års klass alls icke behöver ha något inflytande på övningarna för 1919 års klass. Herr Gezelius nämnde visserligen att 1919 års klass' första tjänstgöring icke skulle kunna börja förr än den 1 april 1920, men jag tror icke det förhåller sig så. Den uppgiften tror jag måste vara beroende på något slags missuppfattning. 1918 års klass är ju för närvarande inne och det kommer väl under den återstående delen av året och kanske början av nästa år endast en mindre del att samtidigt vara inne, en tredjedel eller en fjärdedel eller något sådant av styrkan. Att då vid sidan av dessa öva hela 1919 års klass anser jag för min del icke möta oöverstigliga svårigheter, även om naturligtvis vissa svårigheter därmed äro förknippade. Jag hyser därför den uppfattningen, att 1919 års klass bör kunna inkallas på den ordinarie tiden, oavsett det beslut som fattas beträffande 1918 års klass.

Orsaken till att jag beträffande 1918 års klass kunnat vara med om en inskränkning är egentligen den, att vi här stå inför ett fullbordat faktum. På grund av influensaepidemiens härjningar hava dessa övningar redan måst i betydlig mån inskränkas. Det är ju icke möjligt att ge dessa värnpliktiga någon nöjaktig utbildning i år. På de flesta håll blir deras tjänstgöring, till en mycket stor del åtminstone, vakttjänstgöring och handräckning, och även om man skulle tänka sig, att dessa värnpliktiga skulle inkallas nästa år för fullgörande av återstoden av deras tjänstgöring, så vågar jag hålla före, att det skulle medföra högst bety-

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

dande svårigheter att kunna bibringa dem någon nöjaktig utbildning. Jag tror knappast, att det vore möjligt. De hava varit inne under skilda tider och under olika förhållanden och hava därigenom fått en ytterst knapphändig militär utbildning. De skulle sedermera sammanföras och med mycket ringa tillgång på befäl och instruktörer utbildas på mycket kortare tid än eljest. Jag tror för min del, att detta icke är möjligt, och på grund av dessa skäl, men även — det vill jag gärna bekänna — med anledning av det statsfinansiella läget har jag för min del kunnat vara med om den formulering av § 1, som är given denna paragraf i den reservation, som herrar Widell, greve Spens, Hederstierna och jag avgivit.

Vad nu beträffar § 2 eller uttagning för utbildning av underbefäl och fackmän, har ju herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet nyss förklarat, att även flera regementschefer uttalat den meningen, att en sådan uttagning icke skulle vara mycket värd. Ja, de hava till och med sagt, att den icke skulle vara lämplig. Jag tror för min del, att om man skulle göra en sådan uttagning, vilket ju formellt sett icke är omöjligt, skulle det egentligen icke bli annat än en uttagning på papperet. Om man intagit den ståndpunkt som jag för min del gjort beträffande § 1, anser jag, att därav följer såsom en logisk konsekvens, att man biträder § 2. Däremot har jag på intet vis kunnat vara med om ett bifall till § 3. Förutom de skäl, som här äro förebragta för avslag på § 3, vilken paragraf avser befrielse för 1916 års klass från fullgörande av under år 1919 åliggande repetitionsövning samt visst uppskov beträffande 1917 års klass, ber jag att få säga, att dessa övningar hava ett ytterst stort värde för officerare, underofficerare och stamanställda, oavsett om en, två eller tre årsklasser av värnpliktiga deltaga i dem. Skulle man alldeles draga in dessa övningar, bleve den utbildning, som dessa kategorier skola hava, i hög grad nedsatt, så mycket mera som inga sådana övningar förekommo förra året.

Jag skall endast be att få tillägga ett par ord med anledning av ett uttalande av herr Ekman. Han ville göra gällande, att reservanterna hava måst släppa fasthållandet vid de militära sakkunniga myndigheternas uttalanden. Ja, i viss mån är det ju så, men det är, såsom jag nyss nämnde, på grund av verkligen föreliggande förhållanden. Vi hava icke funnit det vara möjligt att åt 1918 års klass ge den utbildning, som erfordras för att den skulle kunna bliva nöjaktigt användbar, och då hava vi nödgats gå med på att släppa denna årsklass, ja, vi hava nödgats gå med på, kan man nästan säga, att ge den helt och hållet till spillo. Det är med stort beklagande vi gjort detta, men inför de rådande förhållandena hava vi icke ansett något annat vara möjligt.

Slutligen vill jag säga ett ord beträffande det militärpolitiska läget, som av mer än en talare här blivit anfört såsom skäl för att man nu skulle göra inskränkningar. Ja, jag vågar påstå, att det militärpolitiska läget väl näppeligen någonsin varit så osäkert

som för närvarande. Att på en sådan ytterst osäker och vansklig grund bygga någonting, kan väl icke vara rimligt eller på något vis förenligt med ett klokt förutseende. Om förhållandena visa sig vara sådana här i världen, att de medgiva en nedsättning, skall jag för min del utan den ringaste saknad och med stort nöje vara med om en allmän inskränkning av alla militära både övningar och anläggningar, men då skall man hava en bestämd ståndpunkt att hålla sig till. Att göra detta på grund av något så ovisst som de nuvarande bestående förhållandena kan icke falla mig in.

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

Jag ber, herr greve och talman, på grund av de skäl, som jag i korthet anfört, och särskilt med stöd av det anförande, som herr Widell haft, att få yrka bifall till den av honom, greve Spens, herr Hederstierna och mig vid utskottets betänkande fogade reservationen.

Herr statsrådet friherre Palmstierna: Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av ett yttrande av herr Widell. Han förklarade nämligen, att det icke torde varit Kungl. Maj:ts mening att i någon utsträckning helt befria värnpliktiga av 1918 års klass. Det torde vara ett förbiseende av den ärade talaren, ty det heter i statsrådsprotokollet: »Vad *marinens* värnpliktiga angår, har statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet meddelat, att han icke har för avsikt att föreslå inkallande av återstoden av de flottan i sjötjänst tilldelade värnpliktiga utav 1918 års klass.» Det är med stöd av denna motivering som Kungl. Maj:ts proposition fått sin givna avfattning. Jag tillåter mig säga, att när herr Widell väckte sin motion, den kanske tillkom något hastigt, ty han har endast undersökt förhållande beträffande armén, där motionen givetvis är tillämplig och icke komme att väsentligt rubba förhållandena. Däremot — det har jag fått bekräftat vid ett samtal med honom — torde den ärade motionären med hänsyn till förhållandena vid marinen icke hava tagit i betraktande, att man, därest motionen bifölles, skulle behöva inkalla värnpliktiga inskrivna till sjötjänst. Man skulle med motionen åstadkomma, att de dispositioner, som hittills finnas vidtagna vid marinen, skulle förändras så till vida, att man skulle bliva tvungen att göra inkallelser som icke avses, därest icke en senare riksdag vidtoge andra åtgärder i frågan.

Vad nu beträffar de till sjötjänst inskrivna värnpliktiga, utgöra de den reserv, som användes även vid mobilisering och övas inom marinen, men man har numera kommit till den uppfattningen att marinen i varje fall i stor utsträckning kan undvara dessa på grund därav, att de till allmän tjänst inskrivna värnpliktiga tillvuxit i antal — och det är huvudsumman — samt att det är den bästa delen av de värnpliktiga, som marinen bör hava.

När spanska sjukan inträffade, var det helt naturligt, att man i första hand sköt på dessa s. k. reserv-»sjötjänstarna», och dessa hava, frånsett ett antal frivilliga, icke varit inne. Det skulle vålla

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

högst betydande svårigheter av organisatorisk art, om man nu skulle tvinga in dem, vilket ett bifall till herr Widells motion givetvis skulle medföra. Nu har emellertid utskottet, som fått uppmärksamheten fäst på denna sak, i motiveringen gjort det uttalandet, att man eventuellt vid den urtima riksdagen skulle kunna avhjälpa de olägenheter, som uppstå genom ett bifall till herr Widells motion. Jag har med anledning härav under hand hört mig för både hos generalstaben och marinstaben, som samarbetat redan på ett tidigare stadium, och i generalstaben var man mycket »motvillig» — såsom uttrycket föll sig — emot detta förslag, emedan det skulle derangera anordningarna inom hären eller fotfolket. Motionen kommer med andra ord besvärande för dispositionerna. Dessutom vill jag fästa den ärade talarens uppmärksamhet på att det givetvis är ganska hårdhänt att hanskas med dessa värnpliktiga på ett sådant sätt, därför att om de skulle vara inne 3 månader, oktober, november och december, få de endast kort tid på sig före utryckningen. De bestå ju till stor del av fiskarbefolkning, och åtskilliga ligga ute på fiskeflottorna i Kattegatt och Skagerack, förhållanden som jag tror att den ärade talaren väl känner till. Det är följaktligen icke någon lämplig åtgärd, som herr Widell föreslår, och jag vill säga till kammaren, att enligt *min* mening bör den icke heller realiseras vid den urtima riksdagen, utan för min personliga del står jag kvar på den ståndpunkten, som finnes angiven i den kungl. propositionen, d. v. s. att de icke skola inkallas. Följaktligen anser jag mig icke kunna föreslå Kungl. Maj:t att tillmötesgå framställningen, utan de böra hellre bliva befriade. Detta står även så tillvida i överensstämmelse med den uppfattning, som gör sig gällande med hänsyn till kategorien i sjötjänst inskrivna värnpliktiga, att de böra föras i väsentlig del från marinen till hären, såsom riksdagen nog kommer att besluta, därför att de äro mindre behövliga vid marinen. Med hänsyn till speciella förhållanden i år torde man utan olägenhet kunna helt befria detta mindre antal — de äro ungefär 500 värnpliktiga — som icke fått någon utbildning alls i år.

Jag skall nu be att få säga några ord rörande repetitionsövningar, som väsentligen gälla kustartilleriet. Jag hörde med stort intresse på den ärade talaren herr Wrangels yttrande i frågan, och han fällde naturligtvis det omdöme, som ni alla måste fälla, att 1918 års klass icke ens nästa år skulle få ur militär synpunkt en tillfredsställande utbildning, då den är så söndertrasad. Den är oanvändbar för repetitionsövningar, det går helt enkelt inte. Då återstår alltså 1916 års klass. Denna årsklass har varit inne både 1917 och 1918 under kriget, och den bör verkligen även med hänsyn till billighetsskäl få slippa att vara med. Följaktligen förefinnas mycket starka skäl för denna årsklass att bliva befriad. Härtill kommer, att om man ändå skulle taga in 1916 års klass, skulle det vara att bryta sönder regementsövningarna vid kustartilleriet och disponera ett visst antal officerare och underbefäl uteslutande till 1916 års klass, eventuellt säger jag, därför att öv-

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

ningarna icke kunna ske på fullständigt samma sätt som tidigare varit regel. Det blir en desorganisation med hänsyn till huru förhållandena i regel bruka vara vid dessa övningar vid kustartilleriet, och jag skulle tro, att den ärade talaren själv har en känsla av att det blir utomordentligt stora svårigheter att få några lämpliga repetitionsövningar och regementsövningar i år vid kustartilleriet, om man frånser stammanskapet. Därför vill jag säga, att jag tror, att kammaren från en fullkomligt saklig utgångspunkt bör finna det lämpligast, att repetitionsövningarna inställas. De resonemang, som jag tidigare haft i frågan ha givit vid handen, att det torde vara en mycket allmän mening, att det är ganska svårt att få några repetitionsövningar av värde ur militärsynpunkt. När därtill billighetsskäl föreligga i så hög grad som i förevarande fall, bör kammaren hava full anledning att godtaga den kungl. propositionen.

Herr Ström: Detta betänkande är de brustna illusionernas betänkande. När man under världskriget och efter dess slut hörde överallt förklaras, att det nu skulle bliva avrustning, när man hörde förklaras även från de partier, som nu tillhöra regeringsblocket, både liberaler och högersocialister, att det nu skulle bliva *allvar* med avrustningen, att nu skulle det bli ett slut på militarismen, så trodde stora delar av vårt godtrogna folk också, att det skulle bli så. Sedan kom också influensan, och man tog då ett radikalt steg. Man inhiberade nämligen övningarna, och i detta sammanhang förklarades, särskilt från det ena av blockpartierna, att nu skulle det icke vidare bli några militärövningar utav. Särskilt under den valrörelse, som ägde rum i vintras och i våras för landstingsvalen, betonades det uttryckligen ifrån högersocialisternas sida, att man nu gick till val för att få en ofantlig inskränkning i de värnpliktövningar, som hade pålagts folket. Jag är övertygad om, att man vann sin stora valseger främst på denna fråga och på dessa löften. Den omständigheten att man, när första kammaren nu upplöses, får en kammare, i vilken högersocialisterna utgöra det största partiet, beror i icke oväsentlig grad därpå, att man förespeglade valmännen, att man skulle så gott som helt och hållet avskaffa alla vidare värnpliktsövningar. I varje fall skulle de bli så obetydliga, då de allenast skulle räcka någon månad och inom kort alldeles avskaffas, att det i praktiken skulle bli detsamma som att inga värnpliktsövningar komme att äga rum. Jag vet många talare, som betonat detta och många valmän som trott dem.

Vad vi nu bevittna är emellertid ingalunda något sådant, utan det är i stället grundläggningen av en ny, dryg militär rustning med högst väsentliga militära värnpliktsövningar. Av allt att döma kommer det beslut, som nu väl kommer att fattas, att bliva början till en värnplikt på 7 à 8 månader. Sannolikt lägges här grunden till en 8 månaders värnplikt och kanske ännu mera för specialvapnen, d. v. s. i praktiken komma vi fram till

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

— eller tillbaka till, vilket man hälst vill — vad som var före 1914, före den Hammarskjöldska härordningen. Vi komma till förhållanden, som på den tiden av alla ansågos alldeles oerhört tryckande och dyrbara, i varje fall av alla inom arbetarklassen och även stora grupper inom bondeklassen, det är jag övertygad om. Vi se ju också nu, att det planeras att återtaga de meningslösa fälttjänstövningarna och andra liknande övningar, dessa stora krigslekar som hava varit inställda under de allra senaste åren. Kort sagt, vi återgå i verkligheten till tillståndet närmast före världskriget. Någon avrustning blir det icke. Vilka konsekvenser allt detta kommer att medföra, kunna vi redan förstå. Vi hava då först och främst de ekonomiska konsekvenserna. Vi veta, att staten förlorat 100 miljoner kronor på sina järnvägar — den saken behandlades ju i går. Vi veta, att på bränslekommissionen uppkommer en ytterligare förlust av omkring 100 miljoner kronor och att mycket stora förluster uppkomma på en del andra kommissioner. Våra statsfinanser äro så hårt ansträngda, som det över huvud taget är tänkbart. Det har ju förklarats från flera håll, även såvitt jag förstår av finansministern, att nu äro våra skattemöjligheter i det närmaste uttömda. Men så hava vi alla de stora sociala reformerna, som vänta på sitt förverkligande. Det kommer att kosta ofantligt med pengar, om de skola kunna genomföras. Var skola vi få pengar till detta? Majoriteten har icke kunnat vara med om att vidtaga någon allvarlig förbättring för att hjälpa den stora massan av allmänna pensionstagare. Vi hörde herr C. G. Ekman för en vecka sedan i ett anförande framhålla, att han av statsfinansiella skäl varit med om att på *ett* område avstyrka en sådan ifrågasatt nödtvungen hjälp, och det är på många andra områden av de allra mest trängande behov, som man har måst vägra att gå dessa behov till mötes, därför att man av ekonomiska skäl icke ansett sig kunna göra det. Det finnes en hel rad av andra sociala reformer, som kommer att bli lidande på allt detta. Allt vad som nu här förberedes i detta betänkande men ännu mer vad därmed sammanhänger kommer sålunda att föra dithän, att vi få grunden lagd till en ny, dyrbar militarism och icke till någon avrustning.

Herr Vennerström har i en motion yrkat, att alla militärövningar, som enligt lag skulle påbörjas eller avslutas under 1919 eller 1920, måtte inställas. Det har icke beaktats. Inte ens herr Per Albin Hanssons motion har vunnit beaktande. Det finnes en reservation avgiven av några socialdemokrater med herr Åkerman i spetsen, men det är tydligt, att icke ens denna kompromiss har några utsikter att vinna gehör. Vi komma sålunda även här att få en högerliberal kompromiss, och det kommer icke alls att bli fråga om någon framstegspolitik långt mindre en verkligt socialdemokratisk politik. Här kommer nu högern att avslå detta, säkerligen ingalunda därför att man tror, att man kan undvika någon liten tillfällig minskning i dessa bördor och dessa övningar, utan av principiella skäl. Denna principfasthet finnes ingalunda

på den andra sidan, på vänstersidan. Där uppger man alltid sina principer.

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

Som saken här föreligger, skall jag, herr talman, be att få yrka avslag på utskottets förslag och bifall till den av herr Vennerström m. fl. väckta motionen.

Herr Widell: Herr greve och talman! Endast ett par ord till replik mot några föregående yttranden. Herr statsrådet och chefen för lantförsvarsdepartementet förklarade nu senast, att dröjsmålet med propositionernas avlåtande väsentligen berott på den s. k. spanska sjukan. Jag medger, att denna sjukdom kunnat ha betydelse, då det gällde prop. nr 401, men vad spanska sjukan haft med propositionen angående 1919 års klass att göra, har jag mycket svårt att förstå. Det har visserligen påståtts, att det skulle förefinnas ett visst samband, men jag kan icke medgiva detta. Jag vill för övrigt erinra om, att om uppskovet med avlåtandet av propositionerna beror på spanska sjukan, borde väl ett uppskov framför allt ha träffat de propositioner, som avse årets övningar. Men propositionerna nr 400 och 401 äro dagtecknade den 9 maj och propositionen om 1919 års klass den 27 maj. Jag kan icke finna, att spanska sjukan kan vara orsaken till dröjsmålet med sistnämnda propositioner.

Vidare uttalade herr statsrådet, att det varit omöjligt att tänka sig att anlita den urtima riksdagen, därför att man vid den tiden, då propositionen avfattades, icke tänkt sig en sådan urtima riksdag. Om jag icke är illa underrättad, hade man dock i regeringen redan i början av maj klart för sig, att en urtima riksdag i sommar skulle bliva nödvändig, och i varje fall är det alldeles givet, att man var klar med detta, då Kungl. Maj:t den 27 maj beslöt avlåta propositionerna nr 408 och 410.

Slutligen klagade herr statsrådet över, att utskottsbehandlingen varit så fördröjd. Vad han härvid syftade på, förstår jag uppriktigt sagt icke. Det skulle närmast gälla propositionerna nr 400 och 401. Det är uppenbart, att det måste bliva något dröjsmål med dessa propositioners behandling, därför att den skulle ske i sammansatt utskott. Emellertid tror jag icke, att man kan säga att dröjsmålet varit större, än som varit oundvikligt. Det visade sig nämligen vid det sammansatta utskottets första sammanträde, att vi till vår överraskning fullständigt saknade alla yttranden från militära myndigheter. Vad var att göra? Två vägar gåvos, nämligen antingen att använda § 46 i riksdagsordningen och begära yttranden eller också att av formella skäl vägra att taga propositionen under behandling. Utskottet valde den förra vägen och begärde yttrande av generalstabschefen och marinstabschefen. Jag förmodar, att regeringen icke har någon anledning att klaga över den saken.

Vad återigen beträffar propositionerna nr 408 och 410 vill jag erinra om, att de inkommo till riksdagen kl. 9 onsdags afton. Prop. nr 410 var icke fullständig. En viktig bilaga, generalstabs-

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

chefens yttrande, saknades i normalexemplaret, som avlämnades till talmännen. Någon utdelning av propositionen till riksdagens ledamöter skedde icke samtidigt. Först på Kristi Himmelsfärdsdag, då riksdagens ledamöter icke voro samlade, utdelades propositionen. Utskottet sammanträdde fredag morgon kl. 10 innan propositionen ännu var remitterad av första kammaren till utskottet, och innan flertalet av utskottets ledamöter sett propositionen. Utskottet fattade beslut i vissa punkter mellan kl. 10 och 11 och, efter ett avbrott på grund av statsutskottets plenum, i återstående frågor mellan kl. 1 och 2 på middagen. Kl. 2 måste sammanträdet avbrytas, därför att andra kammaren hade plenum. Så justerades utlåtandet på lördags morgon mellan kl. 10 och 11. Jag vädjar till kammaren, om utskottet kunnat arbeta snabbare.

Vad så beträffar de övriga talarnas anföranden har herr Gezelius redan blivit bemött av herr Wrangel, och jag skall icke gå vidare in på den sak, som av herr Gezelius särskilt berörts.

Herr Ekman klagade över, att jag visat förakt för den militära sakkunskapen, då jag i viss mån gick med på Kungl. Maj:ts förslag beträffande 1918 års klass. Jag har aldrig sagt, att jag skall godkänna allt, vad den militära sakkunskapen föreslår. Jag vill beträffande såväl denna som alla andra frågor förbehålla mig rätt att ingå i realprövning. Detta är också vad jag gjort. Jag medger, att jag kanske icke kommit till det resultat, som jag gjort, om jag icke varit i tillfälle att tidigare taga kännedom om denna sak. Jag hade erfarenhet från mitt deltagande i försvarskommissionen, likaväl som herr Ekman. Detta kanske klargör, varför jag på denna punkt haft något lättare att komma till ett resultat än beträffande övriga föreliggande frågor. Även i försvarskommissionen hava nämligen dessa drivits fram med svindlande fart.

Herr Pålsson klagade över, att det endast vore formella skäl och inga sakskäl, som jag anfört. Jag trodde i all anspråkslöshet, att jag verkligen givit en del sakskäl och mycket goda sakskäl. Jag beklagar, att herr Pålsson icke hörde dem. Jag vill emellertid icke trötta kammaren eller upptaga tiden med att nu återupprepa dessa skäl, utan ber att få hänvisa herr Pålsson till det stenografiska protokollet, när detta föreligger i tryck.

Jag ber, herr greve och talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Gezelius: Mitt avslagsyrkande är förestavat av min uppfattning, frågan om att 1918 års klass' första utbildning ej befann sig i det skick, att den lämpligen borde avgöras vid innevarande riksdag, och jag sökte därvid framhålla, att det var svårt att komma ifrån att det föreligger ett visst sammanhang mellan det sätt, på vilket man löser frågan om 1918 års klass' första utbildning även enligt reservanternas, herrar Wrangels m. fl. förslag och frågan om 1919 års klass' första utbildning. Nu har herr Wrangel bemött mig väsentligen därmed, att det icke skulle möta något hinder att inkalla 1919 års klass till sin första utbildning i november 1919, ehuru en kontingent av 1918 års klass samtidigt

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

undergår sin första utbildning. Jag ville i det första anförandet framhålla, att det fysiskt nog icke möter något hinder, men att, särskilt om man ser till tankegången vad man syftar åt i fråga om begränsningen av utbildningen, det förefaller mig, som om man vore skyldig att räkna med som i hög grad sannolikt, att 1918 års klass' första utbildning kommer att taga helt i anspråk tiden till den 1 april 1920, vartill för övrigt reservanternas avfattning av § 1 direkt inbjuder.

Nu är det så, mina herrar, att 1918 års klass' första utbildning sker med en uppdelning för närvarande av en tredjedel åt gången av den återstod som icke inryckt i november 1918. Men den anordningen har skett med hänsyn till »spanska sjukan». När den förutsättningen ej längre föreligger, finns det icke någon ratio att fortfarande bibehålla en dylik uppdelning. Vid en sammanslagning, en anordning på normalt sätt av den första utbildningen av 1918 års klass skulle man få en annan utbildning för denna årsklass och möjlighet till en annan utbildning än den, som nu förslagits för 1919 års klass. Här talas om befrielse från repetionsövningarna vid innevarande år för åtskilliga årsklasser, men det finns icke något sådant skäl därvidlag åberopat som farsotsanledningen. Om dylik föreligger, gives det möjlighet att uppskjuta dessa repetitionsövningar. Men det är icke för det fallet, denna lagstiftning avses att erhålla tillämpning. Är det så, att man kan låta av 1918 års klass i runt tal en tredjedel utbildas samtidigt med 1919 års klass, förefaller det mig, som om det finnes en långt påtagligare möjlighet att utbilda hela återstoden av 1918 års klass samtidigt. Gjorde man det, komme man även i ett helt annat läge i fråga om uttagningen av befälsmän och fackmän.

Departementschefen åberopade som skäl för sin uppfattning, att 1918 års klass icke ägde den soldatutbildning, att man över huvud kunde uttaga befälsämnen och fackmän utav dem, och han åberopade utlåtanden fvån en del regementschefer. Det är naturligtvis uteslutet, att departementschefen skulle anse det omdömet gälla generellt 1918 års klass. Departementschefen har själv föreslagit en begränsning av 1919 års klass' första utbildning till fyra månader. Huvudparten av 1918 års klass har fått eller kommer att enligt den nu tillämpade övningstabellen få en utbildning, som överstiger fyra månader. Den kontingent av 1918 års klass, vilken inryckte i november 1918, ryckte ut den 15 maj. Den kontingent, som ryckte in den 15 januari, ryckte ut den 27 maj, och den kontingent, som ryckte in den 15 maj, beräknas tjänstgöra till repetitionsövningarna i höst. Dessa kontingenter hava således längre utbildningstid än den, som enligt departementschefens eget förslag skulle komma infanteriet av 1919 års klass till godo. Är den utbildningstiden icke tillräcklig för så god soldatutbildning, att man kan uttaga för utbildning till underbefäl och fackmän lämpliga värnpliktiga, då är förslaget om inskränkning av 1919 års klass' första tjänstgöring av departementschefen utdömt. Därför är slut-

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

ledningen givetvis icke den rätta. Men departementschefens upplysning var i viss mån för ofullständig. Det utlåtande av regementscheferna, om vilket departementschefen talade, får icke generaliseras. Det gällde så små kontingenter, att de till avsevärdaste delen fått tjänstgöra till vård och vakt. Saken ställer sig helt annorlunda, om utbildningstiden för återstoden av 1918 års klass får ske under mer det normala liknande förhållanden, vartill, som jag framhållit, möjlighet gives, om influensaepidemien icke längre hindrar. Då blir resultatet, att man av den återstående kontingenten av 1918 års klass kan uttaga befälsämnen. Om det hade förelegat någon utredning i det hänseendet, hade man haft nödiga förutsättningar för att kunna bedöma, i vad mån denna uttagning kunde och borde ske. Att detta är för våra värnpliktigas utbildning en utomordentligt betydelsefull sak, det har erfarenheten lärt även laici. Bristen på lämpligt underbefäl har ju erkänts vara en svag punkt i vårt nuvarande värnpliktssystem. Varje minskning, varje försämring i det avseendet är ägnad att återverka i hög grad förfelande för de uppoffringar i arbetskraft och penningar som vår värnpliktsarmé kostar. Det är med hänsyn därtill jag framhållit, att även denna frågan är i behov av en närmare utredning. Det går lätt att kasta frågan ifrån sig med hänvisning till billighetssynpunkter; men billighetsskälen få ej vara avgörande för värnpliktsfrågans lösning. Den kastar för mina ögon en mörk slagskugga framför sig, den utredning, som man talar om skall läggas till grund för omarbetningen av vårt försvarsväsende. Låt oss först undersöka konsekvenserna av det steg vi nu inbjudas att taga. Ty det ha vi lärt av den historiska utvecklingen även på detta område, att man aldrig kommer ifrån dess konsekvenser.

Herrar reservanter hava genom sina talemän klagat över och inlagt en gensaga mot den kritik, som de ansett ligga i mitt uttalande även angående deras förslag. Jag beklagar, om det från deras synpunkt anses vara ohemult. Jag har av handlingarna sökt läsa mig till vad som angivits som det väsentliga motivet för det lagförslag, som här ligger under behandling.

Då reservanterna hava accepterat det väsentliga i denna del, följer att jag måste i min kritik av deras ståndpunkt även göra gällande, att deras ståndpunkt lider av samma fel till sina verkningar som Kungl. Maj:ts förslag.

Jag vidhåller mitt yrkande om avslag.

Herr statsrådet Nilson: Jag vill endast, herr talman, i anledning av det yttrande, som hölls av den ärade representanten för Göteborgs och Bohus län, erinra om, att jag icke uttalade något som hälst klander mot utskottets behandling av föreliggande ärende. Jag endast påvisade, då den ärade talaren i sitt första anförande talade om den sena utskottsbehandlingen, att beträffande föreliggande proposition nr 401 förseningen i varje fall icke kunde bero på regeringen, då propositionen var dagtecknad den 9 maj. Det var endast detta konstaterande jag ville göra. Angående proposi-

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

tionen nr 410 har jag icke alls yttrat mig under den debatt, som här förts.

Samtidigt vill jag i anledning av den siste ärade talarens anförande säga, att utgångspunkten för hans resonemang beträffande möjligheten att uttaga underbefäl och fackmän av 1918 års klass, så vitt jag förstår, är den att influensaepidemien skall upphöra, så att man skall kunna inkalla den återstående delen av årsklassen till fullgörande av tjänstgöringen på en gång. Men om den saken sväva vi ännu i djup okunnighet. Ännu hava icke de medicinska myndigheterna kunnat tillstyrka en sådan åtgärd, och i sådant fall får man taga utgångsläget sådant det är, och icke som man hoppas, att det skall bli, en förhoppning, som ännu svävar i det blå.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 på aftonen.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Ett par kortfattade repliker. Till herr Widell vill jag säga det, att, om man gör som han och uppställer det förbehållet, att man visserligen är villig att lyssna till vad de militära myndigheterna säga i frågor av denna art, men att man, då dessa myndigheters uttalanden komma i strid med ens eget omdöme naturligtvis följer det senare, — ställer man sig på den positionen och gör det förbehållet då tror jag, att därmed faller den väsentliga grunden till de anmärkningar han försökte rikta mot såväl den kungliga propositionen som mot försvarskommissionens ståndpunkt och därmed mot det förslag, till vilket jag yrkade bifall.

Till herr Ström vill jag säga, när han förklarade att detta betänkande grusat hans illusioner, att mina framtidsförhoppningar på detta område tidigare hava erhållit hårda knuffar. De erhöllo bland annat en hård knuff vid det tillfälle, när i ett grannland det parti, som på sitt program har fullständig och omedelbar avrustning, visade sig i stället tillgripa militär utpressning i förhatligare former, än som förekommit i något annat land, och när denna militära maktutövning icke begränsades till rustningar mot andra folk utan även utsträcktes mot det egna folket. Och jag tror, att det som i sig äger framtidslöften på detta område är icke de med hr Ström liktänkandes bålstora fraser, utan ett steg för steg utfört målmedvetet arbete för en bättre utveckling.

Herr Lindhagen: Jag skall icke ingå i någon utveckling av mina egna åsikter i denna fråga, men jag kan icke underlåta att begagna tillfället till att poängtera, att dessa åsikter fortfarande förefinnas —, kanske även hos andra, om de också icke funnit något uttryck i allmänhet hos talarna i dag, hos vilka en viss kärlek till det gamla skötebarnet fortfarande sitter så djupt inne, att det icke finns någon synnerlig utsikt, att man också skall giva uttryck åt ett lidande över den här apparatens tillvaro och fortfarande tillämpning i en avsevärd omfattning. Den som står på

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

en motsatt ståndpunkt söker naturligtvis efter en hållpunkt i detta betänkande, där man kan giva uttryck åt sin genomtänkta och genomreflekterade uppfattning, att detta är någonting, som rubb och stubb måste tagas bort. Det är nu en åsikt, som alltid varit min. Den siste talaren har visserligen riktat sig mot mitt parti, men jag tror, att det partiet fortfarande, så vitt det rör mig och mina liktänkande, representerar den rena och klara avrustningsståndpunkten under alla förhållanden, både inom landet och i förhållandet mellan länderna. Vi komma aldrig att rubba en tum på denna uppfattning under några förhållanden eller omständigheter.

Jag skulle väl i anledning av vad här föreslagits och vad som kommer att gå igenom kunna i likhet med herr Ström hängiva mig åt farhågor och onda, dystra framtidsaningar, men det tjänar icke något till att göra det. Nu är det så i alla fall, att framtiden är förhoppningarnas land, och jag vill därför taga saken på det sättet, att detta betänkande innefattar ett tillbakatåg från gamla positioner. För ett par tre år sedan skulle det varit omöjligt, men nu är det i alla fall möjligt. Jag tror därför, att 8-månaders-värnplikten ej skall följa i släptåg, utan att opinionen i landet skall förmå dess representanter och regeringen, även om de tilläventyrs äro motsträviga, att gå vidare i än större omfattning, än här förebådas, för att komma fram till en slutlig avrustning.

Under sådana förhållanden, herr talman, har man att välja mellan herr Vennerströms m. fl. motion och herr P. Albin Hanssons m. fl. motion. De sammanfalla ju ganska mycket. Herr Hanssons motion har företrädet att hava en formulerad lagtext, men det har icke herr Vennerströms m. fl. Denna formulering är i alla fall tillräcklig för att kunna antagas av kammaren. Emellertid har den Hanssonska motionen ett tillägg: »därest ej Konungen finner särskilda förhållanden oundgängligen påkalla sådan inkallelse». Och då jag är på det klara med, att någon inkallelse för utbildning av värnpliktiga aldrig kan och bör ifrågakomma, kan jag icke vara med på det tillägg herr Hansson föreslagit. Han gör emellertid i andra stycket ett visst undantag, och det kan ju vid första påseendet förefalla rimligt nog; men om man tänker närmare efter, är det nog så, att under ett sådant undantag döljer sig en möjlighet till missbruk, som ju alltid lätt inställa sig, när militärväsendet får hand om sådana undantagsbestämmelser. Dessutom skulle det föranleda till orättvisa mot vissa värnpliktiga, som inkallas på det sättet.

Under sådana förhållanden slutar jag med att, även jag, yrka bifall till den av herr Vennerström m. fl. väckta motion.

Herr Widell: Herr greve och talman! Jag anhåller om herr statsrådets och chefens för sjöförsvarsdepartementet benägna överseende, att jag i mitt första anförande försummade att upptaga till bemötande vad han uttalade i fråga om min motion. Som herr statsrådet erinrade, har det av honom berörda förhållandet icke

förbisetts i reservationen. Vi ha i vår reservation i motiveringen tagit upp en utväg att lösa den svårighet, som uppstår, nämligen, såsom herr statsrådet nämnde, genom att överföra de till sjötjänst inskrivna till infanteriet. Mot detta har herr statsrådet anfört, dels att generalstaben skulle ställt sig rätt så ovillig att mottaga dessa 500 man, och dels att det vore obilligt, att värnpliktiga på det sättet flyttas över utan deras egen begäran från det ena vapnet till det andra. Vad det första beträffar, tror jag icke man behöver ha så stora betänkligheter, då det är fråga om en så ringa styrka, jämförd med den årskontingent, som under normala fall inkallas. Infanteriets årskontingent går väl upp till en 20,000 man, antar jag, och jag skulle tro, att den vid den tid, som här är ifråga, icke skulle utgöra mer än 6,000 man eller något sådant. Om man då får 500 man till, kan det icke spela någon roll.

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

Vad beträffar hänsynen till de värnpliktiga, vill jag erinra, att samma förhållande föreligger ifråga om Kungl. Maj:ts proposition nr 408, där Kungl. Maj:t föreslagit sådant överförande av till sjötjänst eller stationstjänst inskrivna, som här ifrågasatts. I utskottet hade jag föreslagit, att propositionen nr 408 skulle utvidgas till att avse även 1918 års klass, men utskottsmajoriteten ville icke biträda detta förslag, och reservationsvis kunde icke denna sak upptagas. Detta är anledningen till, att det endast förekommer i motiveringen.

Jag får ytterligare med anledning av herr Ekmans senaste anförande säga, att hans påstående att, om man ställer sig på den ståndpunkten att man skall pröva vad de militära myndigheterna yttrat, grundvalen för mitt klander av regeringen skulle bortfalla, nog icke är riktigt. Jag har icke ett ögonblick klandrat regeringen, för att den kritiserat vad de militära myndigheterna framhållit och ställt sig på en annan ståndpunkt än de. För en sådan sak hade jag icke haft rättighet att klandra regeringen. Vad jag kritiserat är, att regeringen icke ens brytt sig om att höra vad de militära myndigheterna kunnat haft att yttra.

Herr statsrådet friherre Palmstierna: Det föreligger ett missförstånd av herr Widell. Jag har visst icke klandrat, att man överför värnpliktiga från sjötjänsten till fotfolket, men jag klandrade, att det skulle ske i år och utan förberedelse.

Herr Trygger: Herr talman, mina herrar! Jag instämmer för min del helt och hållet i de anföranden, som hållits av herrar Widell och Wrangel. I likhet med dem har jag den uppfattningen att vi så snart som möjligt böra söka att minska såväl de personliga, som de ekonomiska bördor, vilka för närvarande vila på oss i och för vårt försvar. Men å andra sidan anser jag, att det skulle vara minst sagt ansvarslöst, ifall vi under nuvarande förhållanden förminskade vår försvarskraft. Såvitt jag förstår — och det är för övrigt erkänt av sammansatta stats- och lagutskottet enhälligt — är det nuvarande världsläget synnerligen oklart och osäkert

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

och man kan tillägga oerhört farligt. En påminnelse därom ha vi fått under de senaste dagarna. Vi ha läst i tidningarna, huru som från ententemakterna till de neutrala riktats en begäran, att dessa eventuellt, det vill säga om fredsförhandlingarna skulle komma att avbrytas, skulle avbryta sina kommersiella förbindelser med centralmakterna. Ett dylikt avbrytande vore uppenbarligen ett brytande av neutraliteten, och en dylik begäran måste följaktligen uppfattas som ett försök till ingripande mot den neutralitet, som vi under hela kriget iakttagit och som vi, alla partier, ha sökt att bevara. Således långt ifrån att farorna äro undanröjda, äro de i närvarande ögonblick kanske större än någonsin förr under denna krigsperiod. Att vid sådant förhållande minska vår försvarskraft utöver vad som av särskilda faktiska förhållanden, såsom sjukdom o. d. är absolut nödvändigt, kan jag för min del icke vara med om. Jag ber att få hemställa om bifall till den av herr Wrangel avgivna reservationen.

Herr Kvarnzelius: Jag kan icke underlåta, att inlägga min gensaga mot de skarpa ord, med vilka herr Trygger inledde sitt anförande, då han sade, att ett minskande av vår försvarskraft om än i ringaste mån vore minst sagt ansvarslöst. Enligt min mening, kan man ha den uppfattningen, som jag inom försvarskommissionen gjort mig till tolk för och som Kungl. Maj:ts proposition innebär, utan att man därför bör kunna betraktas såsom handlande ansvarslöst med landets försvarsanordningar. Jag är icke blind för de faror, som ännu hota vårt land, särskilt med hänsyn till den brytning mellan nationerna, som nu äger rum; men de faror som i detta avseende ännu kunna föreligga, skulle ju föreligga under den allra närmaste tiden och för ett mötande av dem kommer varken 1918 års klass, i vad den icke har undergått någon utbildning eller 1919 års klass att spela någon roll, utan det är med de vapenföra, som redan fått sin utbildning som man skulle möta dessa faror. Jag konstaterar emellertid med tillfredsställelse att herr Trygger även gav sin anslutning till herr Wrangels anförande, i vilket det fanns ett mycket starkt understrykande av de finansiella synpunkter och hänsyn, som man måste räkna med; och när riksdagen under de närmaste dagarna går att uppgöra riksstat, torde det visa sig, att dessa finansiella hänsyn kräva mycket starkt beaktande av alla riksdagens ledamöter. Då man vidare har sig bekant, att övningarna nu äro förenade med mångdubbla kostnader mot vad de voro under normala förhållanden, då man vet, att t. ex. portionsersättning, som förr beräknats till 60 öre per dag numera går upp till mellan 2 och 3 kronor per dag, och allt övrigt i proportion därefter, så måste man anse detta utgöra en synnerligen stor anledning för riksdagen att taga under övervägande, huruvida icke enbart med hänsyn därtill en avsevärd inskränkning i övningstiden bör vidtagas. För övrigt vågar jag påstå, att även med ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition i alla avseenden, icke innebär något försvagande av vår

försvarskraft i jämförelse med vad man tänkt enligt 1914 års härordning, detta med hänsyn dels till den ökade utbildning, som under neutralitetsvakten kommit en hel del av landets värnpliktiga till del, dels till den forcering med anskaffning av krigsmateriell, som ägt rum med anledning av kriget och som delvis icke var påtänkt då 1914 års härordning beslöts. Om man således gör en jämförelse med den plan, på vilken 1914 års härordning byggdes, och de försvarsanordningar, vi i närvarande stund disponera över, vågar jag påstå, att de nu äro bättre än vad man tänkt sig enligt 1914 års plan.

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

Jag vill vidare, herr talman, medan jag har ordet säga, att därest riksdagen nu skall fatta ett positivt beslut i dessa frågor, bör det ske i samtliga de ärenden som höra samman med övningstiden och som genom propositioner förelagts riksdagen. Att på sätt en del av högerns representanter ifrågasätta, lösa frågan till den del, i vad den gäller 1918 års klass, men lämna frågan om 1916 års klass i vad det gäller repetitionsövningarna olöst och alldeles lämna frågan om 1919 års klass oavgjord, är icke en lösning av frågan. Då måste ju i alla fall dessa frågor upp ånyo vid den urtima riksdagen, vilken i så fall likaväl kan upptaga hela frågan om övningstiden. Enligt min uppfattning föreligger det starka praktiska skäl, som tala för att riksdagen nu resolut löser dessa frågor på det sätt Kungl. Maj:t föreslagit. Förslagen äro icke revolutionerande, det överlämnas åt Kungl. Maj:t att göra den inskränkning i värnpliktsövningarna, som omständigheterna kunna påkalla, och jag vågar påstå, att det sannolikt skall dröja länge, såvitt jag kan bedöma saken, innan man får en representant för lantförsvarsdepartementet, som med större ansvarskänsla går att handlägga dessa ärenden än den nuvarande. Det synes mig, att till och med den nuvarande första kammaren tryggt kan lämna avgörandet av dessa angelägenheter i den nuvarande departementschefens hand. Jag för min del anser mycket starka, reella skäl tala för, att man befriar 1916 års klass från vidare repetitionsövningar, och jag vill tillägga, att jag anser det hade varit lyckligast, därest Kungl. Maj:t hade följt försvarskommissionen även i vad det gäller repetitionsövningarna för 1917 års klass. Så mycket är emellertid vunnet genom Kungl. Maj:ts proposition till följd av försvarskommissionens initiativ i detta avseende, att 1917 års klass icke behöver räkna med några repetitionsövningar innevarande höst, om Kungl. Maj:ts proposition bifalles. Mig förefaller det att, med hänsyn till den utbildning de redan fått i jämförelse med vad man har all anledning antaga att utbildningstiden blir reducerad till för framtiden, det vore rimligt, att redan nu 1917 års klass bleve befriad från vidare repetitionsövningar. Jag vill än en gång säga, att om denna kammare vill lägga praktiska synpunkter på dessa frågor, så böra Kungl. Maj:ts propositioner bifallas. Under diskussionen har genom alla talares anföranden gått som en röd tråd, att det icke gör någonting om vi icke nu lösa

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

frågan, ty den blir i alla fall löst av den urtima riksdagen. Om herrarna ville frigöra sig från den tanken att det blir urtima riksdag till vilken man kan överflytta avgörandet, så föreställer jag mig, att många som nu ämna rösta avslag skulle betänka sig mer än en gång innan de fullföljde denna sin avsikt.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Lindhagen: Jag har begärt ordet med anledning av herr Tryggers anförande. Även jag har sett denna notis i tidningarna och undrat mycket över densamma, men genom herr Tryggers officiella uppträdande har jag fått visshet om att vad som stått i pressen är verklighet. Jag måste instämma med herr Trygger däruti, att i detta ligger en ofantlig fara; men jag vill säga, att en nästan ännu större fara ligger i att herr Trygger gent emot denna fara frammanar såsom värn de svenska vapnen. Jag undrar, om icke under sådana förhållanden det lyckligaste vore, att vi vore avrustade, ty de svenska vapnen bränna i fingrarna och framkalla anspråk från olika håll på att man skall använda dessa vapen, kanske för att gent emot ett sådant anspråk hävda sin neutralitet, eller för att man skulle använda dem för att förstärka ytterligare en blockad. Däri ligger en ofantlig fara.

Det är verkligen äventyrligt och sorgligt, att vi fortfarande ha dessa vapen i den omfattning, att de kunna inleda oss i sådana oerhörda olyckor, som däri ligga, medan ett folk, som bara bygger på sin gamla rätt och åberopar den kunde protestera mot detta och icke tvingas att inlåta sig i sådana vidlyftigheter. Då redde vi oss enligt min förvissning ofantligt mycket bättre än med detta livsfarliga perspektiv, som herr Trygger rullade upp för våra blickar. Nu tror jag emellertid, att ett sådant angrepp mot vår neutralitet icke skall komma att fullföljas. Jag kan ju få tillåta mig i detta fall anföra ett litet kuriöst exempel på denna förhoppning. Det var 1915, då inga andra röster för maximiprogrammets fredssträvanden höjdes i landet, hölls en svensk fredskongress i Varberg med anslutning av ett stort antal ombud för humanitära föreningar från hela landet. Där beslöto vi uttala oss för en försoningsfred, byggd på mänskliga grunder, rättvisa och humanitet, och som enda utväg ur världsolyckorna. Vi voro nog anspråksfulla att delgiva denna resolution världens regeringar och parlament, och förunderligt nog fingo vi svarsskrivelser, bland annat dels från engelska regeringen och dels från engelska underhuset, därvid de båda i sammanstämmande ordalag försäkrade, att deras allvarliga strävan vore, att kriget skulle sluta på rättvisa villkor, vilka kunna betrygga en varaktig fred och möjlighet för Europas alla nationer till framåtskridande utan fruktan för angrepp. Jag tror, att vid närmare besinnande skall åtminstone den engelska rege-

ringen och det engelska underhuset falla tillbaka på denna försäkran, som avgivits icke blott vid det lilla tillfället utan vid många andra större tillfällen. Ett fullföljande av det perspektiv, herr Trygger drog fram, skulle innebära ett bestämt avståndstagande från det sinnelag, som vid den tiden åtminstone officiellt besjälade inflytelserika personer inom ententens politik.

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

Herr Wrangel: Det skulle vara mig ett synnerligt stort nöje, om jag kunde instämma i det uttalande herr Kvarnzelius hade beträffande vårt nuvarande försvar, att det skulle befinna sig i bättre skick, än man tänkt sig 1914, med hänsyn till bland annat den ökade utbildning, som under neutralitetsvakten kommit de värnpliktiga till del. Uppenbarligen har den ärade talaren i det ögonblicket åtminstone alldeles förgätit den fasta grund, som lagts genom den föregående utbildningen, och jag känner mig därför föranlåten att i min ringa mån göra en liten erinran härom. Men om beskaffenheten av vårt nuvarande försvar i jämförelse med vad som var meningen 1914 skall jag icke uttala mig, ty det torde vara ganska allmänt bekant.

Medan jag nu har ordet skall jag med ett par ord bemöta statsrådets och chefens för sjöförsvarsdepartementet yttrande beträffande repetitionsövningarna eller de s. k. regementsövningarna. Om man icke har mer än 1916 års klass inne i höst och sedermera en ringa del av 1918 års klass, är det alldeles klart att man icke kan bedriva dessa övningar efter samma plan som vanligt. Men vad jag vill säga är, att något slags svårighet att bedriva lämpliga tillämpningsövningar bestämt icke föreligger.

Herr Trygger: Endast några ord. Herr Kvarnzelius missförstod mig, då han ville göra gällande, att jag betecknat personer som ansvarslösa, vilka hade en annan mening i denna fråga än den sida jag tillhör. Det var icke min avsikt, och jag gjorde det icke heller, utan jag menade, att det med min uppfattning om det utrikespolitiska läget skulle varit ansvarslöst, ifall jag gått med på Kungl. Maj:ts förslag. I avseende på denna fråga liksom beträffande frågor i allmänhet har jag, särskilt vad herr Kvarnzelius beträffar, aldrig dragit i tvivelsmål, att han prövar varje sak och avgör den efter sin övertygelse om vad som för landet är det nyttigaste.

Herr Lindhagen ville i sitt uttalande göra gällande, att jag givit liksom officiell bekräftelse på, att från Sveriges sida skulle fordrats ett eventuellt avbrytande av förbindelserna med Tyskland. Det är ett fullständigt misstag. Det har jag icke gjort, och jag innehar icke någon officiell ställning, som skulle sätta mig i stånd att avgiva någon sådan officiell bekräftelse. En dylik tycks emellertid vara given från vederbörligt håll. I Stockholms Dagblad

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

för i går står: »Vid förfrågan i utrikesdepartementet har St. D. erfarit rörande Sveriges svar, att detta avgivits i avböjande riktning.» Sålunda i detta fall är det en officiös förklaring som här är fråga om.

Vad sedan beträffar herr Lindhagens kommentar till mitt uttalande, att jag med detta uttalande liksom skulle hava velat göra gällande, att vi skulle övergiva vår neutralitet och kasta oss in i äventyrligheter, så är detta en fullkomlig missuppfattning. Jag endast påpekade, huru till och med vår neutralitet, som vi hållit på under hela kriget, under de senaste dagarna varit utsatt för faror. Och jag trodde icke, att herr Lindhagen var av annan mening än jag därom, att vår neutralitet måste vi upprätthålla. Annars vet jag icke, varför vi under kriget skulle varit så noga med att hålla vår försvarsberedskap i ordning, om det icke varit just för att kunna hävda vår neutralitet. Vi böra komma ihåg, att den ena gången kan en fara för vår neutralitet komma från ett håll och en annan från ett annat. Den som vill hålla sig utanför striden har ingenting annat att göra än att efter måttet av sina krafter söka bevara sin neutrala ställning. I den tanken har hela svenska folket varit enigt.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Då majoritetens ledare, herr Trygger, fann lämpligt att hänvisa till ett speciellt exempel såsom skäl varför han anslöt sig till den av herr Wrangel m. fl. avgivna reservationen, ber jag få säga, att det skulle vara högst intressant att höra honom närmare utveckla, huru det skulle bliva möjligt att mildra vår belägenhet i den sålunda angivna faran genom ett bifall till denna reservation. Jag vill icke förneka att fara föreligger. Men det förefaller mig självklart, att om ett betvingande av oss skulle komma till stånd, detta komme att riktas mot och därmed träffa oss på det ekonomiska området, emot vår möjlighet till självförsörjning främst på det handelspolitiska området. Och att vi i det avseendet skulle vinna styrka genom ett bifall till herr Wrangels reservation, har jag svårt att se.

Herr Lindhagen:

Det är här två olika ståndpunkter, som bryta sig mot varandra. Jag har vid tidigare tillfällen ansett, att den neutralitet, som borde upprätthållas, icke kunde eller borde upprätthållas med vapenmakt, ty då kunde neutraliteten just bli tillintetgjord. Vapenmakten är ett bräckligt vapen, den är ett farligt vapen och sämre än inga vapen alls. Denna ståndpunkt vidhåller jag fortfarande. Men då herr Trygger betonade, att denna fara manade oss att bibehålla vårt försvar starkt och dugligt, ligger ju däri en slags uppfordran att, om man på något sätt vill tvinga oss, om man söker vidtaga åtgärder för att genom-

föra någon blockad, låta vår flotta löpa ut, mobilisera vårt folk och draga ut i ett nytt krig. Det tror jag är en vanmäktig och farlig föresats gentemot stormakters obetvingliga vilja, om det kommer därhän; och det var bara mot det perspektivet och denna tro på våra vapens förmåga att uträtta något gott, som jag ville inlägga en gensaga.

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av viss tjänstgöring. (Forts.)

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på nu föredragna utlåtande framkommit följande yrkanden: 1:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Wrangel m. fl. vid utlåtandet avgivna reservation; 2:o) att kammaren skulle antaga det förslag, som innehölles i herr Åkermans m. fl. vid utlåtandet fogade reservation; 3:o) av herr *Gezelius*, att kammaren skulle avslå utskottets hemställan i punkten a) men bifalla utskottets hemställan i punkten b); samt 4:o) att herr Vennerströms m. fl. i ämnet väckta motion skulle bifallas, i vad den avsåge värnpliktstjänstgöring för 1916, 1917 och 1919 års klasser.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare enligt berörda yrkanden; och förklarade herr talmannen sig anse propositionen på antagande av det förslag, som innefattades i herr Wrangels m. fl. reservation, vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits godkännande av det förslag, som innehölls i den av herr Åkerman m. fl. avgivna reservationen, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som antager det förslag, som innefattas i den av herr Wrangel m. fl. vid tredje sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 1 avgivna reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes det förslag, som innehålles i den av herr Åkerman m. fl. vid utlåtandet fogade reservation.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 61;

Nej — 42.

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av reservtruppövning.

Föredrogs ånyo tredje sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om befrielse för vissa värnpliktiga från skyldighet att fullgöra reservtruppövning ävensom i ämnet väckta motioner.

I en den 9 maj 1919 dagtecknad proposition, nr 400, vilken blivit hänvisad till förberedande behandling av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

om befrielse för vissa värnpliktiga från skyldighet att fullgöra reservtruppövning.

Härigenom förordnas som följer:

Värnpliktiga av årsklassen 1910 vid fotfolket, fästningsartilleriet, fästningsingenjörtrupperna, trängen och intendenturtrupperna, ävensom värnpliktiga av årsklassen 1914 ä vid rytteriet, fältartilleriet, positionsartilleriet, fältingenjörtrupperna och fälttelegraftruppern, må, i den utsträckning Konungen närmare förordnar, befrias från skyldighet att fullgöra dem jämlikt § 27 mom. 3 värnpliktslagen åliggande reservtruppövning.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

Efter överenskommelse mellan stats- och första lagutskotten hade berörda proposition hänskjutits till behandling av sammansatt stats- och första lagutskott.

I sammanhang med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft de i motionerna

nr 100 i första kammaren, av herr *G. Rosén*,
nr 181 i andra kammaren, av herr *P. A. Hansson* m. fl.,
nr 237, i samma kammare, av herr *F. Hamrin*, samt
nr 263 i samma kammare, av herr *I. Vennerström* m. fl.,

framställda yrkandena om inställande eller uppskjutande av övningar för vissa värnpliktiga, i vad dessa yrkanden avsåge reserv-

truppövning för i denna proposition behandlade årsklasser värnpliktiga.

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av reservtruppövning. (Forts.)

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på åberopade grunder hemställt,

a) att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga följande

Lag

om uppskov för vissa värnpliktiga med skyldighet att fullgöra reservtruppövning.

Härigenom förordnas som följer:

Den reservtruppövning, som värnpliktiga av årsklassen 1910 vid fotfolket, fästningsartilleriet, fästningsingenjörtrupperna, trängen och intendenturtrupperna, ävensom värnpliktiga av årsklassen 1914 ä vid rytteriet, fältartilleriet, positionsartilleriet, fältingenjörtrupperna och fälttelegraftrupperna jämlikt § 27 mom. 3 värnpliktslagen hava att fullgöra, må, i den utsträckning, Konungen närmare förordnar, uppskjutas till år 1920.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt därå meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

b) att de av herrar Rosén, Hansson m. fl., Hamrin och Vennerström m. fl. väckta motionerna, i vad de avsåge i förevarande proposition berörda värnpliktiga och icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under a) hemställt, icke måtte av riksdagen bifallas.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herrar *A. Åkerman, J. Pålsson, J. Jönsson* i Revinge, *P. A. Hansson, E. Lindley* och *C. Johanson* i Gäre, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Utskottet har i ärendet med stöd av 46 § riksdagsordningen inhämtat yttrande från chefen för generalstaben (se bil. A vid utl. nr 1).

På de av departementschefen anförda skäl har utskottet ansett sig böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag rörande befrielse för vissa årsklasser värnpliktiga från dem åliggande reservtruppövning. De motionsvis framförda kraven i fråga om dessa årsklassers tjänstgöring bliva härigenom beaktade.

Utskottet hemställer,

a) att riksdagen må bifalla Kungl. Maj:ts i propositionen nr 400 framlagda förslag;

b) att de av herrar Rosén, Hansson m. fl., Hamrin och Venner-

Ang. befrielse för värnpliktiga från fullgörande av reservtruppövning. (Forts.)

ström m. fl. väckta motionerna, i vad de avse i förevarande proposition berörda värnpliktiga må anses besvarade genom vad utskottet under a) här ovan hemställt.»

Herr Åkerman: Herr vice talman! Jag ber att få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr Widell: Herr vice talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Jag ber att få yrka bifall till den av herr Vennerström m. fl. väckta motionen.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, yttrade, att beträffande nu föredragna utlåtande framkommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Åkerman m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o) att kammaren skulle bifalla den av herr Vennerström m. fl. i ämnet väckta motionen, i vad den avsåge i förevarande proposition berörda värnpliktiga.

Sedermera gjordes propositioner enligt dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till vad utskottet hemställt vara med övervägande ja besvarad.

Om ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga.

Föredrogs ånyo tredje sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1919 års klass m. m., ävensom i ämnet väckta motioner.

I en den 27 maj 1919 dagtecknad proposition, nr 410, vilken blivit hänvisad till förberedande behandling av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

om ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga av 1919 års klass m. m.

Härigenom förordnas som följer:

§ 1.

Utan hinder av vad i § 27 värnpliktslagen stadgas rörande värnpliktigs utbildningstid må Konungen förordna,

dels att första tjänstgöringen för vapenföra värnpliktiga av 1919 års klass skall

vid fotfolket utgöra etthundratjugu dagar och taga sin början under första eller andra året,

Om ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga. (Forts.)

vid trängen i egentlig trängtjänst och i sjukbärartjänst utgöra etthundratjugu dagar,

vid trängen i egentlig sjukvårdstjänst utgöra etthundrafemtio dagar och taga sin början under andra året, samt

vid intendenturtrupperna utgöra etthundraåttio dagar;

dels och att tjänstgöringstiden för icke vapenföra värnpliktiga av 1919 års klass, med undantag av dem, som nämnas under B eller C i § 27 mom. 2, skall utgöra sammanlagt tvåhundratio dagar.

§ 2.

Uti § 26 mom. 2 och 3 värnpliktslagen föreskriven uttagning för utbildning till underbefäl eller fackmän skall icke äga rum bland värnpliktiga, tillhörande 1919 års klass.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen, enligt däröm meddelad uppgift, från trycket utkommit i Svensk författningssamling.

Efter överenskommelse mellan stats- och första lagutskotten hade berörda proposition hänskjutits till behandling av sammansatt stats- och första lagutskott.

I sammanhang med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft de i motionerna

nr 100 i första kammaren, av herr *G. Rosén*,
nr 181 i andra kammaren, av herr *P. A. Hansson* m. fl.,
nr 237, i samma kammare, av herr *F. Hamrin*, samt
nr 263, i samma kammare, av herr *I. Vennerström* m. fl.

framställda yrkandena om inställande eller uppskjutande av övningar för vissa värnpliktiga, i den mån dessa yrkanden icke behandlats i utskottets utlåtanden nr 1 och 2.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda skäl hemställt,

a) att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts i propositionen nr 410 framlagda förslag;

b) att de av herrar Rosén, Hansson m. fl., Hamrin och Vennerström m. fl. väckta motionerna, i vad desamma icke blivit besvarade genom vad utskottet under a) ävensom i utlåtandena nr 1 och 2 hemställt, icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av, utom andra, herrar *H. G. W. Wrangel*, *J. L. Widell* och *L. E. Gezelius*, greve *J. W. Spens* samt herrar *C. F. W. Hederstierna* och *K. E. W. Söderhielm*, vilka ansett, att utskottets yttrande och förslag bort hava följande lydelse:

»Såväl med hänsyn därtill, att förevarande proposition inkommit till riksdagen så sent, att det icke varit möjligt för utskottet att ägna ärendet den ingående prövning, som dess vikt påkallar, som ock på grund av vad chefen för generalstaben i avgivet yttrande anfört, hemställer utskottet,

Om ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga. (Forts.)

a) att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke må av riksdagen bifallas;

b) att de av herrar Rosén, Hansson m. fl., Hamrin, Vennerström m. fl. väckta motionerna, i vad desamma icke blivit besvarade genom vad utskottet under utlåtandena 1 och 2 hemställt, icke må av riksdagen bifallas.»

Herr Widell: Herr vice talman! På grund av vad jag tidigare i dag haft äran anföra, ber jag att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr Wrangel m. fl. avgivna vid betänkandet fogade reservationen.

Herr statsrådet Nilson: Herr talman, mina herrar! För den proposition, varom det nu föredragna utlåtandet rör sig, hade jag icke väntat mig något understöd från de militära myndigheterna. Det säger sig ju alldeles självt, att ett förslag, som innebär en minskning av den nu lagfästa utbildningstiden för infanteriet och en del andra vapenslag tillhörande värnpliktiga icke kan vinna understöd vare sig från chefen för generalstaben eller andra militära myndigheter. Visserligen är vad som nu föreslås endast ett rent provisorium, men jag vill icke dölja, att vi, enligt min övertygelse, måste göra oss förtrogna med den tanken att en kortare övningstid för de värnpliktiga, än den nu lagstadgade måste komma till stånd. I detta sammanhang ber jag att med tacksamhet och erkänsla få konstatera, att den ärade talaren på Stockholmsbänken, ledaren för denna kammares majoritetsparti, han uttalat samma uppfattning; denna uppfattning för också med sig kravet på andra utbildningsmetoder. För en blivande försvarsrevision vore det utan tvivel värdefullt, att äga erfarenhetsrön även från en till 120 dagar förkortad rekrytskola för infanteriet. Då jag tillstyrkte avlåtande av den föreliggande propositionen, ha alltså andra än rent militära skäl för mig varit bestämmande, det vill jag öppet erkänna. Jag vill emellertid redan nu framhålla, att icke alltid de militära intressena bäst främjas genom att skjuta dem alldeles i förgrunden. Tidsläget får icke förbises, och huru ovisst och komplicerat detta än är, synes det mig, att man dock kan våga påståendet, att krigströttheten i världen är så stor och så vitt utbredd, att den är en faktor att räkna med. De bördor även vårt folk och icke minst våra unga värnpliktiga burit under de senaste åren, mana oss att se till, om icke någon lättnad kan beredas. 1914 års härordning är för tung för våra förhållanden och för tidsläget i övrigt.

Ändamålet med den föreliggande propositionen är redan i statsverkspropositionen angivet. Det statsfinansiella läget är nämligen sådant, att det är en bjudande nödvändighet att bringa ned utgifterna under fjärde och femte huvudtitlarna. Dyrtiden har automatiskt stegrat utgifterna under dessa huvudtitlar såväl som under övriga. Härtill kan läggas, att det varit av nöden att genom tillfällig löneförbättring bringa den militära personalens löneför-

Om ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga. (Forts.)

hållanden i ett läge, som kan anses motsvara civil personals löneförhållanden, ävensom att riksdagen genom kristidsavlöning velat tillgodose personalen till och med i större utsträckning än regeringen har ifrågasatt. Detta har skärpt kravet på att försöka minska utgifterna på andra håll. Då emellertid vår här är en värnpliktshär, säger det sig självt, att det är ett problem, som icke kan lösas på andra vägar än genom minskning av tjänstgöringstiden för de värnpliktiga. Denna minskning låter sig tekniskt bäst genomföras vid infanteriet; den saken ligger i klar dager för en och var. Vad som här föreslås är, såsom redan anförts, ett provisorium, som icke på något sätt binder den blivande försvarskommissionen. Den bör få gå till sitt verk fri och obunden av vad som nu kan komma att beslutas.

Önskvärt hade varit, att läget i världen redan nu hade varit klarare, än det är. Jag har redan antytt dess ovissa och labila karaktär. Hela Europas försvagade finansiella ställning bjuder, med den samlade styrkan av det därigenom framkallade nödläget, att genomföra en reduktion av de militära bördorna. Problemet är sålunda ett världsproblem, som tränger till sin lösning. En del har då en mycket enkel lösning, och den lösningen är ordinationen avrusta. Denna lösning har ju anbefallts här i dag.

Utan varje tvivel äro de i vårt land särdeles få, om ens några, som hålla på militärförsvaret för dess egen skull. Nej, dess tillvaro betingas av omsorgen att värna vår stats liv och frihet. Kunde det syftet vinnas med andra medel, som bättre tillgodosågo humanitetens och rättens krav, så är jag förvissad om att alla med glädje skulle byta ut militärförsvaret mot dessa medel, och det må vara berättigat att hysa en livlig förhoppning, att mänskligheten en dag skall nå detta mål. Min varma önskan är, att den dagen snart måtte randas. Men, herr talman, ännu är icke den dagen inne; därom bringa oss budskapen utifrån dagligen vittnesbörd, och en realpolitiker måste se tingen sådana de äro, icke sådana som man skulle önska att de voro, och handla i enlighet med vad förhållandena äro. Därför måste vi hava ett väpnat försvar, låt vara, att vi, enligt min och mångas mening, kunna reducera det på ett sätt, som icke gör det mera ekonomiskt och personligt betungande, än att vi utan större möda kunna bära det.

Att få fram ett försonligt sinnelag, som lägger en klar och fast rättsgrund för samlivet mellan folken, det är alltså en kulturell jätteuppgift, som kallar alla goda krafter att medverka, och det sinnelaget finnes hos svenska folket, därom finnes talande bevis från de senaste årtiondena. Det har i handling visat, att det ägt och äger den goda vilja, som är fredens förutsättning; men ingen med verklighetssinne skall jäva mig, då jag påstår, att detta vårt fredliga sinnelag icke varit nog för att skydda oss för våldskränkningar av djupare innebörd än som i alla fall tillfogats oss under de sista stormens år vi genomlevat. Den »blå boken» om flottans neutralitetsvakt giver härom exempelvis ett klart besked.

Huru vårt försvarsväsende för framtiden skall ordnas, beror i

Om ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga. (Forts.)

hög grad på utvecklingen av det nationernas förbund, vars grundvalar nu hålla på att läggas. Måtte den byggnad, varom här är fråga, erhålla en sådan resning, att alla nationer, alla människor därigenom känna den trygghet, som ett *hem* skänker. Då kan man hoppas på en varaktig minskning av försvarsbördorna.

Om jag sålunda icke kan dela deras mening, som anse, att vi omedelbart och utan hänsyn till världsläget kunna avrusta, så vill jag samtidigt betona, att den klokaste försvarspolitiken icke är den, som slår dövörat till för de vädjanden, som komma från folkdjupet. Därom vittnar all erfarenhet och icke minst de senaste årens världshändelser.

Det har här framkommit klagan över att propositionen kommit för sent, och jag skall villigt och öppet medgiva, att denna klagan kan anses vara berättigad. Till vad jag förut har anfört rörande den saken vill jag nu ytterligare endast understryka, att det för oss, som skulle utarbeta propositionen, var önskvärt — och vi hoppades i det längsta — att vi skulle kunna få se något av de fasta konturerna av det blivande fredsslutet. Det är nämligen otvivelaktigt så, att på dess innehåll i hög grad beror, huru försvarsväsendet för framtiden bör utformas. Det är emellertid en tvingande plikt, som jag redan antytt, att bringa ned statsutgifterna. Denna tunga vilar över oss neutrala och den vilar ännu tyngre över de genom krigets ödeläggelser utarmade och av skulder till marken nedböjda europeiska stormakterna och småstaterna. Det borde därför icke vara så svårt att nu taga detta provisoriska steg, så mycket mer som det dock i statsverkspropositionen tydligt uttalats, att avsikten var att för infanteriet föreslå en sommarrekrytskola, och det alltså icke kunde inom riksdagen råda ovisshet om att förslag därom skulle framkomma, och ingen kunde väl då av praktiska skäl i varje fall tänka sig, att denna rekrytskola skulle bliva längre än 150 dagar. Nu är föreslagen en sådan till 120 dagar. Att, såsom chefen för generalstaben antytt, låta infanteriet få längre utbildningstid än den i propositionen utsatta och sedan minska övningstiden något för specialvapnen, är ett så invecklat problem, att det icke kan snabbt lösas. Dessutom bliva de besparingar, som på den vägen skulle vinnas, icke så stora. Detta förslags realiserande innebär i själva verket grundstommen till en ny härordning, men denna äro vi ännu icke färdiga med. Jag inser mycket väl, att denna kammares majoritet, som alltid ställt försvarets omvårdnad i främsta planet, icke så gärna vill vara med om att frångå 1914 års beslut, låt vara allenast som ett provisorium. Men det förhåller sig dock så, att stora skaror, som med glädje voro med om 1914 års reform, numera trängta efter att få den reviderad. Det går icke att fullständigt se bort ifrån detta faktum. Det synes mig då vara riktigare att leda strömningarna i tiden in i en av tidsförhållandena påkallad ny fåra än att låta denna strömning bryta sig sin egen väg. Försvarsproblemet är icke enbart ett militärt problem; det är även ett psykologiskt problem, och jag tror, att det är psykologiskt

riktigt att nu söka leda strömningarna in i en sådan strömfåra, att man kan vinna något, som för den närmaste framtiden skulle kunna bliva beståndande.

Om ändrad utbildningstid för vissa värnpliktiga. (Forts.)

Detta har varit de synpunkter, som hava varit vägledande för mig, då jag tillstyrkt denna propositions framläggande, och jag uttalar en stilla — jag vill öppet erkänna icke så viss — förhoppning om, att första kammaren måtte bifalla Kungl. Maj:ts framställning.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr vice talmannen, att rörande nu föredragna utlåtande endast yrkats, av herr *Widell,* att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Wrangel m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedermera gjorde herr vice talmannen propositioner, först på bifall till vad utskottet i utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till herr Widells yrkande; och förklarade herr vice talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som antager det förslag, som innefattas i den av herr Wrangel m. fl. vid tredje sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtande nr 3 avgivna reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles vad utskottet hemställt.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 52;

Nej — 32.

Föredrogos ånyo tredje sammansatta stats- och första lagutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om överföring till hären av vissa marinen tilldelade värnpliktiga av 1919 års klass; och

nr 5, i anledning av väckt motion angående avskaffande av den allmänna värnplikten.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 60, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 259, i vad den innefattar förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 28 oktober 1910 om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering, dels ock en i ämnet väckt motion.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 1 mom. 1, § 6 mom. 1 och § 8 mom. 1 i förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrivning m. m.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. uppgiftsskyldighet för banker m. fl. i fråga om skattskyldigas ränteinkomster.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 62, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 15 § 4 mom. i förordningen om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 167, vilken hänvisats till bevillningsutskottet, hade herr *Nilsson* i Kristianstad föreslagit, att riksdagen måtte besluta, att 15 § 4 mom. i förordningen av den 28 oktober 1910 om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering skulle erhålla följande ändrade lydelse:

4 mom. För taxering eljest erforderlig uppgift skall, då begäran därom framställes, lämnas av vederbörande ämbetsverk eller inrättning; och äga härförutom ordförande i taxeringsnämnd och kronans ombud hos prövningsnämnd att taga del av sådana hos domare eller domstol förvarade handlingar, som i beskattningsavseende kunna tjäna till ledning, *ävensom att av enskilda, verk eller bolag, i vilkas verksamhet ingår inlåning från allmänheten, på skriftlig anfordran erhålla uppgift angående viss skattskyldigs ränteinkomst.*

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda grunder hemställt, att riksdagen i anledning av herr Nilssons i Kristianstad förevarande motion, II: 167, måtte besluta, att i 11 samt 23 mom. i förordningen den 28 oktober 1910 om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering skulle upptagas nedan angivna tillägg att gälla från och med den 1 januari 1920:

11 §.

Till ledning — — — — — — — — — — — — — — — — varje grupp av uppgifter avser.

Ang. uppgiftsskyldighet för banker m. fl. i fråga om skattskyldigas ränteinkomst (Forts.)

Styrelse för bankbolag, sparbank eller annan penningförvaltande inrättning är skyldig att efter anmaning lämna uppgift om namngiven skattskyldigs ränteinkomst från den penningförvaltande inrättningen.

3 mom. Vad i 1 och 2 mom. är sagt om deklaration, gäller även beträffande annan av skattskyldig till ledning för egen taxering lämnad uppgift eller upplysning, *så ock i tillämpliga delar i fråga om sådan uppgift, som jämlikt 11 § lämnats rörande skattskyldigs ränteinkomst från penningförvaltande inrättning.*

Reservation hade anmälts av herrar *Ollas A. Ericsson* och *Antonsson*, friherre *Fleming* samt herrar *Vennersten*, *Neess*, *Broman* och *Westrup*, utan att dessa dock angivit sin mening.

Herr Ericsson, Ollas: Herr vice talman, mina herrar! Det föreliggande spörsmålet är en gammal bekant. Det är fjärde gången på ganska kort tid som denna fråga är uppe. Denna kammare har varje gång avslagit framställningen. Vi ha nämligen ansett, att olägenheterna vid tillämpningen av det föreslagna stadgandet äro vida större än den nytta, som därigenom skulle vinnas. Det torde vara onödigt att nu ingå närmare i detalj och att upprepa skälen härför, då de torde vara tillräckligt väl kända. Jag skall därför inskränka mig att yrka avslag å såväl motionen som utskottets förslag.

Herr Bäckström: Herr talman! Då den talare, som här yttrat sig å reservanternas vägnar, var så kortfattad, skall även jag be att endast med åberopande av utskottets motivering få yrka bifall till utskottets hemställan. Jag skall dock be att få omnämna, att i händelse man hade kunnat ordna det så, att den ändring i tryckfrihetsförordningen för hemlighållande av dessa uppgifter, som härmed sammanhänger, redan nu kunnat genomföras, hade reservanternas antal varit mindre än det nu är.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter jämlikt därunder förekomna yrkanden gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle avslå såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 1 mom. 2 i förordningen den 6 augusti 1894 angående mantalsskrivning; och

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till

förordning om särskilda avdrag vid 1920 års taxering till inkomst- och förmögenhetsskatt.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bankoutskottets memorial och utlåtanden:

nr 79, angående vissa ändringar i avlöningsstaten för riksbanken;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsunderlag för länsveterinärer; och

nr 81, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning angående statsbidraget till riksgäldskontorets änke- och pupillkassa m. m.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Vid ånyo skedd föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fri rättegång m. m., såvitt propositionen innefattar förslag till lag om ändrad lydelse av 16 kap. 10 § och 25 kap. 5 § rättegångsbalken, dels en i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Förslag till vissa ändringar i olycksfallsförsäkringslagen.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 38, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1, 2, 9 och 37 §§ i lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete ävensom i ämnet väckta motioner, dels ock Kungl. Majt:s proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 35 § i nyssnämnda lag.

Genom en den 11 mars 1919 dagtecknad proposition, nr 175, vilken blivit hänvisad till första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga framlagt förslag till lag om ändrad lydelse av 1, 2, 9 och 37 §§ i lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete.

I samband med berörda proposition hade utskottet till behandling förehaft följande i ämnet väckta och till utskottet hänvisade motioner, nämligen:

inom första kammaren

nr 30, av herr *Ljunggren,* med instämmanden av herr *Wavrinsky,* och

nr 72, av herr *Ödlund,* samt

inom andra kammaren

nr 78, av herr *Lövgren* i Nyborg, med instämmande av herrar *Engberg* och *Vennerström,*

Förslag till vissa ändringar i olycksfallsförsäkringslagen. (Forts.)

nr 79, av herr *Tengdahl*,
nr 182, av herr *Eriksson* i Grängesberg, och
nr 348, av herr *Hagman* i Stockholm.

Av dessa motioner hade samtliga utom herr *Hagmans* blivit väckta och till utskottet hänvisade, innan den kungl. propositionen förelagts riksdagen.

Herr *Ljunggren* hade i sin motion hemställt, att 4 § och av densamma beroende paragrafer i lagen om försäkring för olycksfall i arbete måtte erhålla följande lydelse:

§ 4. Försäkringen äger rum i riksförsäkringsanstalten.

§ 15. Avgift för försäkring — — — — — — — — — — — — risk, som försäkringen avser; och kan förty — — — — — — — äger rum.

§ 16. Såsom bidrag till — — — — — i 11 § omförmäles. Övriga omkostnader — — — — — statsmedel.

§ 17 st. 1. Arbetsgivaren är pliktig — — — — — — till försäkringsrådet och riksförsäkringsanstalten lämna — — — — — — — — — — — ersättningsbelopp.

§ 28 utgår.

§ 29. Grunderna för — — — — — av Konungen.

§ 33. Över beslut av riksförsäkringsanstalten rörande ersättning — — — — — — — klagan ej föras.

§ 34 st. 1. Underlåter arbetsgivare — — — — eller 22 § åligger straffas med böter.

§ 35. Arbetsgivare vare berättigad — — — — — utom arbete.

Har försäkring — — — — — efterrättelse.

Avtal om — — — — av riksförsäkringsanstalten, dock att utan — — — — — — — fiskare.

§ 37. Intill dess — — — — — efterrättelse.

Kan — — — — — — — — — i arbetsgivarens ställe av riksförsäkringsanstalten, ägande anstalten — — — — — — — utgivits.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande avfattat sin hemställan i tre särskilda punkter, av vilka de båda första innehöllo var sitt lagförslag.

Beträffande sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr Åkerman: Herr talman, mina herrar! Med avseende å föredragningen av första lagutskottets utlåtande nr 38 hemställes,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och första punkten på det sätt, att det däri tillstyrkta lagförslaget först föredrages, där så erfordras paragrafvis, med promulgationsstadgande, ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställan föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet;

Förslag till vissa ändringar i olycksfallsförsäkringslagen. (Forts.)

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres; samt

att för den händelse någon del av lagförslagen kommer att återremitteras, utskottet lämnas öppen rätt att, vid ärendets förnyade behandling, i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föranledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Punkten 1.

I denna punkt hade utskottet hemställt,

att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts i proposition nr 175 innefattade förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga lag om ändrad lydelse av 1, 2, 9 och 37 §§ i lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete, så lydande som utlåtandet visade.

Utskottets lagförslag.

1 §.

Denna paragraf lydde:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)	*(i utskottets förslag:)*
Envar arbetare är, där ej nedan annorlunda stadgas, enligt denna lag försäkrad för skada till följd av olycksfall i arbetet.	
Såsom olycksfall i arbetet anses ock olycksfall, *som träffar arbetare på väg från bostaden till arbetet eller från arbetet till bostaden.*	Såsom olycksfall i arbetet anses ock olycksfall *vid färd till eller från arbetsstället, där färden föranledes av och står i omedelbart samband med arbetsanställningen.*

Kostnaden för försäkringen bestrides, med bidrag av statsmedel till omkostnaderna, genom försäkringsavgifter, som erläggas av arbetsgivaren.

Reservation hade avgivits av greve *Spens* och herr *Lillienau,* som ansett, att utskottet bort hemställa om avslag å såväl den i Kungl. Maj:ts proposition nr 175 som den i herrar Ödlunds och Tengdahls motioner föreslagna ändringen i 1 resp. 6 §.

Enligt en annan vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *Lindley, Carlsson* i Frosterud och *Carlson* i Karlshamn, vilka — under hänvisning tilll vad herr Ljunggren med instämmande av herr Wavrinsky i motion nr 30 i första kammaren samt herr Eriksson i Grängesberg i motion nr 182 i andra kammaren anfört ävensom riksförsäkringsanstaltens yttrande i ämnet — hemställt om bifall till nämnda motinärers yrkande om införande i lagen av bestämmelse, att

försäkringen skulle äga rum i riksförsäkringsanstalten, i enlighet varmed erforderliga ändringar i lagen skulle vidtagas.

Förslag till vissa ändringar i olycksfallsförsäkringslagen. (Forts.)

Greve Spens: Herr greve och talman! Mot utskottets förslag, såvitt det avser en utsträckning av den obligatoriska olycksfallsförsäkringen till att avse olycksfall, som inträffa på väg till och från arbetet eller arbetsstället, hava jag och herr Lillienau anfört reservation, och jag skall nu i korthet angiva mina skäl för reservationen.

Frågan om en dylik utsträckning av olycksfallsförsäkringen är en gammal tvistefråga inom den internationella olcksfallsförsäkringsrätten.

Hos oss ha i allmänhet i praxis såsom olycksfall, för vilka ersättning borde utgå, betraktats olycksfall, som träffade arbetare inom arbetsområdet, även då han icke vore sysselsatt med sitt egentliga arbete, till exempel på vägen från eller till arbetet, i vad den fölle inom arbetsområdet. Vidare utgår enligt praxis ersättning vid olycksfall på väg till eller från arbete, då arbetaren färdats med ett arbetsgivarens, för arbetarna avsett transportmedel eller arbetaren enligt arbetsgivares uppdrag begivit sig från en arbetsplats till en annan eller från det egentliga arbetsstället skickats till utearbete på annan plats (till exempel montörer), eller då arbetaren till eller från bostaden medfört föremål, som skulle bearbetas eller som bearbetats.

Nu har Kungl. Maj:t på förslag av riksförsäkringsanstalten upptagit denna fråga i samband med några andra föreslagna ändringar i olycksfallsförsäkringslagen. Riksförsäkringsanstaltens och Kungl. Maj:ts huvudsakliga skäl härtill äro, att olycksfall på väg till och från arbetsplatsen äro så vanliga, att under tiden 1 januari —30 november 1918 hos riksförsäkringsanstalten anmälts 137 dylika fall, men att endast i 44 av dessa fall olycksfallet ansetts såsom olycksfall i arbetet, samt att de nu tillämpade principerna ej sällan tedde sig svårförståeliga och kanske rent av godtyckliga.

Riksförsäkringsanstalten, Kungl. Maj:t, motionärerna — herrar Ödlund och Tengdahl — samt utskottet hava nu framlagt var sitt av fyra olika förslag till lagbestämmelse i ämnet. Dessa fyra förslag äro följande: *riksförsäkringsanstaltens*, att olycksfall, som drabbade arbetare på väg till eller från arbetet till bostaden, må likställas med olycksfall i arbetet, såvida icke den skadade på grund av i eget intresse eller av annan orsak, som icke stode i samband med hans arbetsanställning, avvikit från de av honom vanligen använda vägar; *Kungl. Maj:ts*, att med olycksfall i arbete likställes olycksfall, som träffar arbetare på väg från bostaden till arbetet eller från arbetet till bostaden; *motionärernas*, att med olycksfall i arbetet måtte utan inskränkning likställas olycksfall, som drabbade arbetare vid färd från eller till arbetet, och slutligen *utskottets*, att såsom olycksfall i arbetet skall anses olycksfall vid färd till eller från arbetsstället, där färden föranledes av och står i omedelbart samband med arbetsanställningen. Av dessa förslag synes

Förslag till vissa ändringar i olycksfallsförsäkringslagen. (Forts.)

mig visserligen utskottets förslag vara det bästa, men alla torde de dock kunna giva anledning till olika tolkningar.

Försäkringsrådet har ock i sitt utlåtande över riksförsäkringsanstaltens förslag yttrat, »att, då socialförsäkringskommittén, enligt vad försäkringsrådet under hand erfarit, i sammanhang med sitt förslag till sjukförsäkring torde komma att framlägga förslag till en del ändringar i olycksfallsförsäkringslagen, det syntes försäkringsrådet lämpligast, att riksförsäkringsanstaltens framställning i förevarande avseende upptoges till behandling i samband med berörda förslag till ändringar av lagen.»

Denna försäkringsrådets åsikt synes mig vara riktig. En så svårlöst fråga som denna torde böra undergå en sorgfälligare utredning än som nu förekommit.

Visserligen har sedermera försäkringsrådet i sitt avgivna yttrande i anledning av motionerna i ämnet sagt, att, sedan Kungl. Maj:t nu framlagt förslag i ämnet, så ansåge sig försäkringsrådet, ehuru svårigheter med avseende å tolkningen av den föreslagna bestämmelsen utan tvivel komme att göra sig gällande, dock nu icke böra avstyrka den föreslagna utvidgningen av begreppet »olycksfall i arbete», särskilt som, enligt försäkringsrådets åsikt, någon avsevärd höjning av försäkringsavgifterna därav ej skulle föranledas. Dock torde — fortsätter försäkringsrådet i sitt yttrande — kunna ifrågasättas, huruvida ej i stället för lagändring, ett uttalande från riksdagens sida om innebörden av olycksfallsbegreppet i förevarande hänseende vore fullt tillräckligt för vinnande av det avsedda ändamålet. Det är sålunda, såsom herrarna finna, ett mycket svagt tillstyrkande, som försäkringsrådet numera givit, och ett sådant uttalande av riksdagen, som försäkringsrådet ifrågasatt, torde ej böra ske.

En ledamot av lagrådet har ock ansett, att det kungl. förslaget leder till strängare förpliktelser för arbetsgivaren, än som med rättvisa och billighet är förenligt.

På grund härav, herr talman, får jag i anslutning till försäkringsrådets första yttrande, yrka avslag å såväl Kungl. Maj:ts och utskottets förslag till ändrad lydelse av § 1 som å motionärernas förslag till ändring av § 6, samt hemställa om bifall till den av mig och herr Lillienau avgivna reservationen.

Herr von Sydow: Herr greve och talman, mina herrar! Den fråga, som nu föreligger här, är såsom den siste ärade talaren anmärkte, icke ny. Den förelåg i samma skick, då man hade olycksfallsförsäkringslagen uppe till antagande här i riksdagen år 1916. Den kungl. propositionen överensstämde i detta fall med den nu gällande lagen, men när denna proposition förekom till behandling i kamrarna, förelågo motioner av herrar Eriksson i Grängesberg i andra kammaren och Lindley i första kammaren, däri det hemställdes, att arbetsgivares skyldighet att ersätta olycksfall i arbete skulle utsträckas till att omfatta även olycksfall på vägen till eller från arbetet. Dessa motioner blevo då av-

Förslag till vissa ändringar i olycksfallsförsäkringslagen. (Forts.)

slagna, och jag kan icke se annat än att ärendet nu föreligger i fullkomligt samma skick som då. Under den korta tid, som olycksfallsförsäkringslagen varit i tillämpning, har det icke visat sig, att det inträffat några missförhållanden på grund av denna bestämmelse och synes det mig under sådana förhållanden olämpligt att nu, så snart efter lagens antagande, vidtagna ändringar i den.

Nu anföres det här, att i fall man nu skulle gå till mötes Kungl. Maj:ts och motionärernas förslag, skulle detta icke medföra några väsentligt ökade kostnader för arbetsgivarna; och detta är riktigt. Det är heller icke ur kostnadssynpunkt som jag för min del avstyrker bifall till propositionen, utan jag gör det ur en annan synpunkt, nämligen ur kontrollsynpunkten. Vid all socialförsäkring ligger det allra största vikt uppå, att man har noggrann och effektiv kontroll, så att man är viss om att försäkringen icke blir tillämpad i andra fall än där den bör tillämpas. Denna försäkring omfattar stora delar av folket, såväl samvetsgranna som mindre samvetsgranna, och det ligger den allra största vikt uppå, att man tillser, att de icke samvetsgranna ej missbruka försäkringen, ty sker det, är det i själva verket stor fara för hela den sociala försäkringens fortgång.

Ur sådana synpunkter ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av greve Spens och herr Lillienau avgivna reservationen.

Herr Fant: Jag vill endast nämna, att om jag hade varit närvarande vid ärendets justering i utskottet, skulle jag hava biträtt den av greve Spens och herr Lillienau framställda reservationen, till vilken jag sålunda yrkar bifall.

Herr Ljunggren: Jag har tillåtit mig att rörande paragraf 4 i lagen väcka en motion med hemställan om obligatorisk försäkring i riksförsäkringsanstalten.

Utskottet har icke kunnat gå med på detta förslag, men vid betänkandet har fogats en reservation av herrar Lindley m. fl., som yrkat bifall till den av mig samt herr Eriksson i Grängesberg väckta motionen i denna fråga. Försäkringsrådet har yttrat, att det i likhet med motionärerna konstaterat, att ganska allvarliga anmärkningar från flera håll blivit framställda i avseende å de förhållanden, som nu äro rådande; och riksförsäkringsanstalten, som också yttrat sig, konstaterar, att någon verklig garanti för alla svårigheters undanröjande icke vinnes genom att blott och bart anordna ett samarbete med försäkringsanstalterna, så mycket mindre, säger riksförsäkringsanstalten, som enligt försäkringsanstaltens erfarenhet vissa bolag icke äro benägna för ett sådant samarbete utan tvärtom försvåra och förhindra det. Det skulle ju nu kunna göras ganska många invändningar mot vad försäkringsrådet här uttalat och de förhoppningar, som försäkringsrådet uttalat därom, att de missförhållanden som förefinnas skola kunna så småningom undanröjas. Men det tjänar icke mycket till att

Förslag till vissa ändringar i olycksfallsförsäkringslagen. (Forts.)

upptaga den dyrbara tiden, då det från denna kammare icke föreligger någon som helst reservation emot utskottets betänkande. Emellertid vill jag — i anslutning till vad utskottet säger på sid. 30, där utskottet anser att förevarande fråga bör göras till föremål för allsidig utredning, innan något ståndpunkttagande synes böra ifrågakomma — uttala den förhoppningen, att denna utredning måtte företagas — och företagas opartiskt. Och jag är övertygad om att man då förr eller senare måste komma till det slut, vartill jag och herr Eriksson i Grängesberg kommit i våra motioner.

Jag ber att med dessa korta ord, herr talman, få yrka bifall till den av herr Lindley vid 4 § fogade reservationen.

Herr Åkerman: Herr talman, mina herrar! Jag skall först nämna några ord om det vid första paragrafen framställda yrkandet av greve Spens och herr von Sydow.

Det är ju alldeles klart, att om man vill se den här saken juridiskt, finnes här tillfällen till verkliga orgier i kasusknäckning, men det kan icke falla mig in att inlåta mig på dylikt allra minst under nu rådande brådska. Jag vill därför se saken mera enkelt och mänskligt, och då må jag säga, att de skäl, som anförts från departementschefens sida, äro, åtminstone enligt mitt förmenande, övertygande. Jag har nu med glädje hört herr von Sydow medgiva, att det icke är kostnadsfrågan, som är avgörande för reservanterna. Det finner jag så mycket mera naturligt som enligt en uträkning, jag fått se, det skulle röra sig om en mycket liten penning, om man antoge detta stadgande. Att man, såsom greve Spens föreslog, bör avvakta socialförsäkringskommitténs förslag, kan nog, om det gäller andra delar av det föreliggande utskottsutlåtandet, vara lämpligt, men jag tycker icke alls att nu föreliggande punkt sammanhänger med den blivande sjukförsäkringen, utan jag tror, att man har alldeles fria händer att nu göra såsom man själv finner vara lämpligast.

Här är det nu, såsom greve Spens anmärkte, åtskilliga formuleringar att välja på, men jag hörde med tillfredsställelse, att han tyckte, att den av utskottet föreslagna är den bästa. Jag kan också nämna, att jag, såsom ordförande i utskottet, under hand låtit en på detta område mycket sakkunnig man se på denna lagtext och han kunde icke finna annat än att den fyllde måttet. Beträffande greve Spens' yttrande, att man skulle kunna reda sig med ett uttalande från riksdagens sida, huru lagen skulle tolkas, tror jag verkligen icke med all respekt för försäkringsrådet, att det är skäl att gå den vägen.

Nu säger herr von Sydow, att inga missförhållanden yppats, men jag kan nämna, att inom utskottet upplystes det från arbetarerepresentanterna om en mängd fall, där vi verkligen alla funno det vara bekymmersamt, att vederbörande icke kunde erhålla ersättning. Att kontrollen skulle försvåras, tror jag icke man behöver vara rädd för. Det är icke vägar i obebodda trakter, som

Förslag till vissa ändringar i olycksfallsförsäkringslagen. (Forts.)

arbetarna i allmänhet behöva gå, utan det blir nog utrett under vilka omständigheter olycksfallet inträffat. Jag kan också nämna att i ålderdomsförsäkringskommittén, som jag ju icke lämnade förr än förslaget om olycksfallsförsäkringslag var färdigt, hade jag också tillfälle att med mina kamrater mycket tala om denna fråga. Stora sympatier funnos inom kommittén för ett sådant förslag, och om man icke slutligen kom fram därmed, berodde det på omständigheter, som jag nu icke närmare skall gå in på.

Nu kan man ju icke neka till, att det skulle vara så till vida ovanligt, därest detta lagförslag bifölles, som Sverige då verkligen för en gångs skull komme någorlunda fram i tèten vid uppmarschen, dock icke i första rummet, ty Österrike har redan, efter vad jag vill minnas, antagit ett liknande förslag, men vi skulle i alla fall vara bland de främsta, och det tycker jag för min del skulle vara ganska angenämt att uppleva. Då, såvitt jag förstår, någon fara att antaga denna lilla utvidgning av försäkringen, icke föreligger, skall jag be att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Beträffande herr Ljunggrens förslag, får jag säga, att jag för min del icke kan vara med om att på enskild motionärs framställning göra en så genomgripande ändring i en nyss antagen lag. Det vore nog åtskilliga andra motiv också, som man skulle kunna anföra till stöd för en sådan mening; men då vi hava mycket att göra och tiden är knapp, skall jag icke upptaga tiden härmed utan yrkar helt kort i denna punkt bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet Schotte: Herr talman, mina herrar! Mot det nu föreliggande förslaget ha, enligt min mening, icke framställts några särdeles vägande invändningar. Det åberopade yttrandet från försäkringsrådet är, såsom redan föregående talare anförde, närmast baserat på, att försäkringsrådet har för avsikt att föreslå vissa ändringar i olycksfallsförsäkringslagen i samband med fullgörandet av sitt uppdrag i övrigt, men det är en sak, som ligger ganska mycket på sidan om den fråga det här gäller, och man vet icke heller, vilka och i vad form ändringarna komma att föreligga.

Det har också invänts, att kontrollen i avseende å den nu förevarande paragrafens efterlevnad skulle vara svår att åstadkomma. Jag tror dock icke, att den kan anses svårare att åstadkomma i de åsyftade fallen än i de fall, då redan nu genom beslut av försäkringsrådet eller domstol ersättning har utbetalts för sådana olycksfall i arbete, vilka skett på vägen till arbetsplatsen. Det är ju för att åstadkomma större stadga i förhållandena och för att slippa befara olika tillvägagångssätt och därmed följande osäkerhet, som man kommit fram med detta förslag. Någon så stor räckvidd har det icke heller. Det har framhållits här flera gånger, att det icke är av någon större ekonomisk betydelse för arbetsgivarna. och då kan det också vara lämpligt, att man på detta sätt lagfästar lämplig praxis med den försiktiga formulering som utskottet föreslagit. Mot denna formulering har jag för min

Förslag till vissa ändringar i olycksfallsförsäkringslagen. (Forts.)

del ingenting att invända. Det är ju också klart, att i de fall, då bostaden tillhör arbetsgivaren eller är av honom anskaffad eller bestämd eller densamma är belägen på mark, där arbetet utföres, har det givetvis från arbetarens synpunkt förefallit ganska märkvärdigt, att man kunnat tveka huruvida ersättning för ett olycksfall på väg mellan bostaden och arbetsplatsen skall utgå eller icke. Då jag anser utskottsförslaget vara ett förtydligande till gällande lag som är behövligt och lämpligt och som kan införas i det sammanhang, varom här är fråga, och då flera av kammarens ledamöter av det parti, som utgör majoriteten, anslutit sig till detta förslag, vågar jag uttala den förhoppningen, att kammaren vid föredragning av första paragrafen i förslaget kommer att bifalla Kungl. Maj:ts föreliggande proposition.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt framkomna yrkanden propositioner, först på godkännande av nu föredragna paragraf samt vidare på avslag därå; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår första lagutskottets i utlåtande nr 38 punkten 1 framställda förslag till ändrad lydelse av 1 § i lagen om försäkring för olycksfall i arbete, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes ifrågavarande förslag.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;
Nej — 37.

2 §.

Godkändes.

Ordet lämnades nu på begäran till herr Ljunggren, som anförde: Herr talman! Då jag förvissat mig om, att proposition icke framställes på reservanternas yrkande, ber jag att få yrka bifall till den av mig väckta motionen.

Herr Åkerman: Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Förslag till vissa ändringar i olycksfallsförsäkringslagen. (Forts.)

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först därpå att kammaren i enlighet med vad utskottet hemställt skulle avslå herr Ljunggrens motion nr 30, i vad den avsåg 4 § i lagen om försäkring för olycksfall i arbete, samt vidare på bifall till motionen i nämnda del; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

9 och 37 §§ samt promulgationsstadgandet.

Godkändes.

Ingressen och rubriken.

Godkändes med den ändring, som föranleddes av kammarens föregående beslut.

Utskottets hemställan i punkten 1.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut rörande lagförslaget.

Punkterna 2 och 3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo andra särskilda utskottets utlåtande nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetstiden å svenska fartyg ävensom i ämnet väckta motioner.

Genom en den 21 mars 1919 dagtecknad, till andra särskilda utskottet hänvisad proposition, nr 364, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om arbetstiden å svenska fartyg.

I samband med denna proposition hade utskottet förehaft till behandling följande motioner, nämligen

inom första kammaren

nr 204, av herrar *von Sydow* och *Hans Ericson*, samt
nr 205, av herr *Lindley*, ävensom

inom andra kammaren

nr 428, av herr *Lövgren* i Nyborg.

Utskottet hade i förevarande utlåtande avfattat sin hemställan i två med A och B betecknade punkter, av vilka den förra innehöll ett lagförslag.

Rörande sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr Lindley: Herr talman! I avseende å föredragningssättet tillåter jag mig hemställa:

att utlåtandet företages till avgörande punktvis;

att först föredrages det under punkten A upptagna lagförslaget, där så erfordras paragrafvis, med promulgationsstadgande, ingress och rubrik sist;

att föredragningen måtte börja med 1 §, och att vid behandlingen av denna paragraf diskussionen må omfatta betänkandet i dess helhet;

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån, än sådant av någon kammarens ledamot begäres; samt

att sedan lagförslaget blivit genomgånget, utskottets hemställan i punkten A måtte föredragas.

Vad herr Lindley sålunda hemställt bifölls.

Lagförslag om arbetstiden å svenska fartyg.

Punkten A.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen, med förklarande, att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte, med avslag å herrar von Sydows och Hans Ericsons motion nr 204, samt i anledning av herrar Lindleys och Lövgrens motioner för sin del antaga förslag till lag om arbetstiden å svenska fartyg, så lydande som utlåtandet visade.

Enligt avgiven reservation hade herrar *Nilsson* i Skottlandshus, *Hans Ericson* och *Forssman*, friherre *Langenskiöld* samt herrar *von Sydow*, *Lindman*, *Thore* och *Ericson* i Oberga av anförda skäl ansett, att utskottet bort tillstyrka riksdagen att avslå Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition nr 364.

I en annan reservation hade herrar *Söderberg*, *Lindley*, *Lindqvist* i Kosta, *Holmström* och *Karlsson* i Sandviken på angivna grunder hemställt, bland annat, att riksdagen ville för sin del besluta att antaga utskottets föreliggande lagförslag med i reservationen angivna ändringar av vissa paragrafer.

Utskottets lagförslag.

1 §.

Denna paragraf hade följande lydelse:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)	*(i utskottets förslag:)*
1 mom. Denna lag äger, med nedan omförmälda undantag, tillämpning beträffande arbete, som å svenskt fartyg mot betalning anställd person för fartygets räkning eller eljest på grund av förmans uppdrag ombord å fartyget eller annorstädes utför.	
2 mom. Från lagens tillämpning undantages arbete, som utföres av	

(i Kungl. Maj:ts förslag:)	*(i utskottets förslag:)*
befälhavare å fartyg, å vilket utom befälhavaren minst två personer äro anställda;	
förste styrman å fartyg, varest ytterligare en styrman finnes; förste maskinist å fartyg, varest ytterligare minst en maskinist finnes; läkare och telegrafist;	
person, som är anställd *uteslutande* för passagerares förplägning och uppassning med därtill hörande rengöring och diskning eller för passagerares räkning i övrigt;	person, som är anställd för passagerares förplägning och uppassning med därtill hörande rengöring och diskning eller för passagerares räkning i övrigt;
person, tillhörande redarens familj; samt	
person, vilken är anställd å fartyg av följande slag, nämligen:	
a) kronan tillhörigt fartyg, om vilket Konungen icke annorlunda förordnat,	
b) fiske- eller fångstfartyg, då det såsom sådant användes,	
c) isbrytar- eller bärgningsfartyg, då det såsom sådant användes,	
d) lustfartyg,	
e) segelfartyg, *som nyttjas allenast i fart på helt eller delvis inom riket belägna insjöar, floder eller kanaler eller inomskärs eller utanför öppen kust på oavbruten sträcka av högst 30 distansminuter eller utomskärs på enahanda sträcka eller mellan orter vid Öresund eller på Kristianiafjorden intill Laurvig.*	e) *segelfartyg, med eller utan motor, vars bruttodrägtighet icke överstiger 75 ton.*

3 mom. När synnerliga skäl därtill äro, må Konungen eller den myndighet, åt vilken Konungen må hava uppdragit att i vissa avseenden därutinnan utöva beslutanderätt, medgiva undantag jämväl i övrigt från tillämpningen av denna lag.

Beträffande 1 § 2 mom. e) hade herr *Söderberg* m. fl. i sin omförmälda reservation förordat Kungl. Maj:ts förslag härutinnan.

Herr Ericson, Hans: Herr talman, mina herrar! Såsom ett huvudskäl för framläggandet nu av förslag till lag om begränsning av arbetstiden i land har anförts den stora internationella rörelse, som med oemotståndlig kraft kräver en normalarbetsdag om 8 timmar; av departementschefens anförande till statsrådsprotokollet den 4 mars framgår, att nu föreliggande lagförslag om arbetstiden å svenska fartyg blivit förelagt riksdagen i syfte att vinna samtidig lösning av båda dessa frågor. Departementschefen har härvid medgivit, att i följd av de säregna förhållanden, varunder sjömansyrket bidrives, frågan om arbetstiden å fartyg måste bedömas ur

Lagförslag om arbetstiden å svenska fartyg. (Forts.)

delvis andra synpunkter än dem, som gälla för de flesta andra verksamhetsgrenar, och även framhållit, att åtskilliga andra vägar böra anlitas för vinnande av tillfredsställande arbets- och levnadsförhållanden för sjöfolket.

Hava inom denna kammare välgrundade betänkligheter rests mot lagstiftande av maximalarbetstid i land, så måste dessa betänkligheter bliva ännu större i fråga om det nu föreliggande lagförslaget. Ty såsom skäl för detta har icke kunnat åberopas någon stor internationell rörelse bland sjöfolket och icke heller har kunnat påvisas, att man inom någon av de större eller mindre sjöfarande nationerna genom *lag* begränsat arbetstiden på sätt som i propositionen föreslås. Överhuvudtaget existerar icke lagstiftad maximalarbetstid hos någon sjöfarande nation, om man undantager Nya Zeeland, som praktiskt sett saknar handelsflotta. I Norge har proposition om dylik förelagts stortinget, men denna innehåller icke alls så långtgående och skarpa bestämmelser som den här föreliggande propositionen. Och den arbetstid i hamn om 8 timmar för sjöfolket i Danmark, varom senaste dagars tidningar förmäla, är icke lagstadgad.

Ingenstädes i övrigt har man ansett tiden vara inne för lagstadgad maximalarbetstid till sjöss, och för vår del sakna vi varje som helst erfarenhet om hur en sådan lagstiftning skulle verka.

Under sådana förhållanden är det ganska tydligt, att den kommitté, som utarbetat lagförslaget, haft en svår uppgift att fylla, så mycket svårare som utländska förebilder alldeles saknats. Och kommittén har icke — det framgår av de ändringar av dess förslag, som redan i propositionen vidtagits, och av den debatt, som som inom utskottet blivit förd — lyckats i sin uppgift.

Detta är ännu förklarligare, om man tager hänsyn till kommitténs sammansättning och till den mycket korta tid av två månader, som kommittén förfogat över för sitt arbete. Kommittén, som ursprungligen tillsattes för annat uppdrag, har endast haft *en* representant för rederinäringen, och denne har själv förklarat, att han icke behärskar mera än *en* gren av denna omfattande näring, nämligen storsjöfarten. För övrigt har han reserverat sig mot förslaget. Frågorna angående Östersjöfart samt sjöfarten på kuster, kanaler och insjöar samt i skärgården hava sålunda överhuvudtaget inom kommittén icke underkastats någon sakkunnig utredning, och följden härav har blivit, att lagförslaget, speciellt för dessa slag av sjöfart, skulle medföra så ödesdigra följder, att dess godtagande redan av denna anledning förbjuder sig självt. Den mängd protester, som från målsmän för denna sjöfart ingått, bär tvivelsutan vittne om hur lamslående lagförslaget där skulle verka.

Härtill kommer, att de myndigheter och lagrådet, som haft att yttra sig om förslaget, framhållit, att tiden för deras granskning tillmätts alltför knapp, för att de skulle kunnat giva ärendet den ingående behandling, som de ansett sakens vikt kräva. Och ännu svårare har det varit för de korporationer, som givits några

Lagförslag om arbetstiden å svenska fartyg. (Forts.)

få dagar för påminnelser, att hinna avgiva sådana. Lagförslaget har därför blivit ett hastverk, som icke ens med de ändringar, vilka av utskottet vidtagits, kan läggas till grund för fastställelse.

Ännu mera än frågan om lagstadgad maximalarbetstid i land är frågan om maximalarbetstid ombord beroende av internationella förhållanden. Vi få icke glömma, att våra förbindelser med främmande länder huvudsakligen gå över sjön, och att vi för dessa förbindelsers upprätthållande i mycket hög grad äro beroende av förhållandena i utlandet. Att genom svensk lag skapa bestämmelser, som icke allenast i betydande mån försvaga vår konkurrenskraft gentemot främmande länder och försvåra våra fartygs uppträdande i främmande hamnar, utan även skulle omöjliggöra vissa slag av inrikes sjöfart, kan *icke* vara att tillråda. Fastmer böra vi göra allt för att uppehålla vår handelsflottas livskraft, denna handelsflottas, som likväl i nödens stund befunnits oumbärlig och ovärderlig för sitt land.

Såsom jag ovan framhållit, måste den utredning, på vilken lagförslaget grundar sig, betecknas såsom synnerligen bristfällig. Varje spår av ekonomiska kalkyler saknas. Och den innehåller likväl så stränga bestämmelser, att de sakna motstycke inom den internationella sjöfarten. Som en betänklig svaghet måste även betecknas, att lagförslaget blivit framlagt, innan ännu de utredningar, som pågå beträffande besättningens storlek, bostadsförhållanden ombord m. m. blivit slutförda och granskade. Ty det är tydligt, att dessa frågor stå i det intimaste samband med arbetstiden ombord.

Har sålunda någon stor internationell rörelse icke varit anledningen till lagförslagets framläggande, så måste jag säga, att jag icke heller tror, att något mera utbrett krav härpå från sjömännen själva ännu föreligger. Det är klart, att sjöfolkssammanslutningarnas ledning arbetar härför, och det är ju möjligt, att under detta arbete skapas en stämning, som kan framkalla behovet av en begränsning av arbetstiden ombord. Men att härvid gå före de stora sjöfarande nationerna, med den större erfarenheten och den större konkurrenskraften, anser jag kunna innebära icke allenast för vår sjöfart, utan även för stora delar av vårt lands ekonomiska liv högst betänkliga följder.

Nu vill jag ingalunda påstå, att icke *enstaka* fall kunna påvisas, där arbetstiden för besättningen varit oskäligt lång. Men jag håller före, att rättelse härvidlag kan vinnas genom vida enklare medel än en lagstiftning i frågan. För egen del har jag icke hört klagomål från våra besättningar angående den nu tillämpade arbetstiden ombord. Jag kan icke heller finna, att sjöfolket i regel på vår stora ångbåtsflotta överanstränges, och detta redan på den grund, att sjöfolkets arbete ombord i de allra flesta fall icke är särskilt betungande. Icke heller torde det vara något särskilt eftersträvansvärt att till sjöss beredes alltför lång fritid, då be-

Lagförslag om arbetstiden å svenska fartyg. (Forts.)

sättningen icke har så lätt att ombord finna lämplig privat sysselsättning.

Beträffande vår storsjöfart torde lagförslagets bestämmelser angående tjänstetiden till sjöss icke föranleda alltför stora svårigheter. Det är dock att märka, att bestämmelserna i 4 § angående arbetstiden för eldare skulle omöjliggöra användning på Nordsjön och Norges västra kust av vissa slags ångfartyg, som nu där ha sitt verksamhetsområde.

Så mycket större svårigheter skulle bestämmelserna medföra vid fartygens uppehåll i utländska hamnar. Det är nämligen utan vidare uppenbart, att arbetstiden för våra fartygs besättningar måste rättas efter förhållandena i de utländska hamnar de besöka. Och detta gäller icke allenast lastning och lossning, utan även de arbeten, som erfordras för fartygens förflyttning mellan olika kajplatser m. m. Härutinnan *måste* förslaget undergå en omarbetning.

Jag vill även framhålla svårigheterna med dessa bestämmelser att skicka fartyg i s. k. tidsbefraktning. Det är högst osäkert om någon utländsk tidsbefraktare skall vilja ingå på sådana villkor.

Vad angår den närmare utrikestrafiken kust-, kanal-, insjö- och skärgårds- samt bogserfart, saknas varje utredning, och säkert är, att åtminstone en del av denna näring måste slopas, om förslaget lagfästes. De åtgärder som fordras för att tillämpa lagen, äro i många fall på grund av bristande utrymme ombord och på grund av omöjligheten att ur ekonomisk synpunkt kunna uppehålla driften, icke utförbara. Jag vill även framhålla, att den begränsning av övertidsarbetet å helgdag, som lagförslaget innebär, kommer att alldeles förrycka den reguljära kust- och inomlandstrafiken. Det är dock så, att ångare, som gå reguljärt och anlöpa ett flertal platser och vilkas turer ofta nog stå i förbindelse med järnvägarna, måste anlita sina besättningar även på helgdagarna, för att det hela skall gå i lås. Man kan icke skifta besättning på de olika platserna för att hålla övertiden begränsad, och man råder icke över väder, vind och tjocka m. m. som kunna försena turerna och understundom nödvändiggöra ett forcerat arbete vid anlöpande av hamnar och bryggor. Noggrann utredning rörande bestämmelser för denna fart är tydligen nödvändig. Ämbetsverken ha också framhållit, att denna sjöfart komme att drabbas av hinder, vilkas verkningar, om de än icke för närvarande läte sig till fullo överskådas, kunde befaras vara nog så vittgående till rederinäringens nackdel.

Jag vill icke underlåta att framhålla såsom oegentligt, att lagen skall tillämpas även å sådana fartyg, som icke äro registreringspliktiga, vilket gör, att snart sagt varje slags maskindrivet transportmedel faller under lagen. Dessa småfartyg, vilka mest förekomma i våra inre leder, användas i ett slags säsongfart, där transportförmågan under endast en del av året måste i hög grad

uppdrivas för att motsvara behovet; för dem skulle lagen alldeles säkert bliva ödesdiger.

Lagförslag om arbetstiden å svenska fartyg. (Forts.)

Jag må också säga, att för segelfartygens vidkommande begränsningen av 75 bruttoregisterton för undantag från lagen är alldeles för snäv. Av många skäl bör denna siffra höjas till minst 150.

Synnerligen egendomlig måste den bestämmelse anses, som förbjuder renhållning av fartyget under helgdag till sjöss. Det enklaste sinne för hygien borde väl reagera mot en dylik föreskrift. Och jag tror icke, med den kännedom jag har om sjömännens uppfattning om renlighet, att denna bestämmelse kommer att väcka särskild glädje.

Lagförslaget avser icke endast att begränsa arbetstiden ombord, det syftar även på att bereda sjöfolket ytterligare höjda avlöningsförmåner genom övertidsarbete, vilket arbete med hänsyn till det tillåtna antalet timmar givetvis är för snävt begränsat. Nu vill jag icke underlåta att nämna, att under de senaste månaderna inför sjöfolkslönekommittén pågått förhandlingar angående avlöningen ombord, och inför denna kommitté hava de delegerade uppnått enighet; det är väl emellertid fråga, om sjöfarten i längden skall kunna bära de avlöningar, som där blivit utfästa.

De bestämmelser angående beräkningen av övertidsersättningen, som återfinnas i lagförslaget och som sakna motstycke, såvitt jag vet, inom något annat land med hänsyn till storleken, skulle komma att uppdriva avlöningen våldsamt. Någon utredning om huru dessa bestämmelser skulle komma att verka för olika slag av sjöfart, förefinnes icke. Och jag anser det oundgängligen nödvändigt, att sådan förebringas, innan ersättningen lagfästes.

Ja, herr talman, jag skall icke taga kammarens tid i anspråk för detaljanmärkningar. Herr Thore har fogat en reservation med dylika till utskottets betänkande, och jag ansluter mig till hans erinringar, ehuru förvisso ytterligare en hel del borde framställas. I fråga om den föreslagna tiden för lagens ikraftträdande vill jag dock framhålla, att det skulle vara faktiskt omöjligt, även med den bästa vilja, att hinna vidtaga erforderliga anordningar ombord å en hel del fartyg i så god tid, att lagen skulle kunna för dem tillämpas från den 1 januari 1920.

Med stöd av vad jag sålunda anfört tillåter jag mig yrka avslag å det föreliggande förslaget.

Herr Lindley: Herr talman, mina herrar! Ser man på antalet till detta betänkande fogade reservationer, skulle man kunna tro, att det inte alls är någon, som vill stå för utskottets förslag, men så är det i realiteten icke, utan det är en balanserande majoritet — där högerrösterna fällt utslaget ena gången och våra röster andra gången — som gjort, att det framkommit ett utskottsbetänkande av det slag, som här föreligger. Man skulle ännu kunna tro, att när där stå två parter så diametralt mot varandra, sanningen skulle ligga så att säga i mitten. Den diagnosen kan

Lagförslag om arbetstiden å svenska fartyg. (Forts.)

man emellertid icke ställa i det här fallet. Gällde det bara en rättsfråga, tror jag inte någon svårighet skulle förefinnas att på detta sätt träffa medelpunkten. Men när det är fråga om en sådan sak som en arbetstidsreglering, där det gäller en stor grupp av arbetare, som man måste taga hänsyn till, har man att göra med icke bara en rättsfråga, utan även en lämplighetsfråga. Det duger säkerligen icke att här göra som de dårar, som bygga dammar av is om vårarna. Dammarna smälta bort, och liknande skulle resultatet bli här, om vi fastställde en lag, som icke skulle stå för påfrestningen, när det gäller att sätta lagen i verkställighet. Vi måste räkna med de ändrade tidsförhållandena. För fem år sedan tror jag verkligen, att till och med utskottets förslag, sådant som det föreligger — ehuru med vissa ändringar av fel, som utskottet begått — skulle ha tagits emot med glädje, men i närvarande stund finnes inte någon möjlighet alls, att de, som saken gäller, skola acceptera en reglering, som här är föreslagen.

Det är så, att det svenska sjöfolket under många mansåldrar har stått i en mycket betryckt ställning. Redarnas ekonomiska övertag har gjort sig gällande, och de ha utnyttjat detta ekonomiska övertag på ett synnerligen, jag må säga, beklagligt sätt gent emot sjöfolket. Detta ha de kunnat göra så mycket lättare, som de till sitt förfogande även ha haft stödet av en sjölag, som står i mycket intimt fortsättningssammanhang med antikens sjölagar; sjölagarna av Oléron och Rhodos och deras efterföljare, Hansalagarna, vars anda fortfarande kvarleva fastän naturligtvis i något moderniserad form — även i närvarande stund. De sjölagsrevisioner, som verkställdes 1864, då man här gjorde en modernisering, och ävenså 1891 ha i realiteten icke åstadkommit så stora ändringar beträffande sjöfolkets frihet. Sjöfolkets ställning är i realiteten med den moderna lagstiftningen försämrad i stället för förbättrad, ty under medeltiden, under Hansalagarnas tid, var ju ändå sjömannen delägare i fartyget, vilket också hängt kvar i den sedermera borttagna bestämmelsen, att han hade rättighet att föra med sig gods för egen räkning, något som tillhörde sjömannens friheter och rättigheter.

Det är först under krigsåren, som sjöfolket fått några större möjligheter att kunna utnyttja sin kollektiva samlade kraft att framtvinga förbättringar, och den ha de givetvis utnyttjat. Men nu är det så med sjöfolket, som det är med undertryckta nationer och undertryckta raser, att det ögonblick de få möjlighet och kraft att genomdriva förbättringar, gå de kanske väl radikalt till väga, givetvis också med en känsla av, att försöka ta en liten smula hämnd på dem, som de förut betraktat som sina förtryckare. Det är detta, som gör, att man i närvarande stund måste räkna med, att sjöfolket icke kommer att acceptera vad som helst.

Vi känna till den senaste uppgörelsen i Danmark, som den föregående talaren berörde men beträffande vilken han sade, att vad som meddelats i tidningarna angående en åttatimmarsdag för sjöfolket i Danmark gäller först och främst ingen lagstiftning, utan

Lagförslag om arbetstiden å svenska fartyg. (Forts.)

en uppgörelse. Ja, det gör det visserligen, det gäller en uppgörelse, en rent facklig uppgörelse mellan vederbörande arbetare och arbetsgivare. Men det innebär ju också samtidigt, att arbetarna där redan genom facklig aktion kunnat genomdriva en åttatimmarsdag, och då finnes väl knappast möjligheter att tänka sig, att de här skulle kunna gå med på, vad utskottet föreslår, nämligen en 8½ timmars arbetsdag.

Den föregående talaren påpekade den oresonlighet, som gör sig gällande från sjöfolkets sida i fråga om lönepolitiken, och att man hyser starka tvivelsmål, huruvida det skall finnas någon möjlighet att tillfredsställa deras anspråk. Ja, kan man framställa så pass höga anspråk i fråga om löner, då är det givet, att man också kommer att framställa ungefär motsvarande anspråk, även när det gäller frågan om arbetstidens reglering. Jag är alldeles övertygad om att den berörda uppgörelsen i Danmark säkerligen kommer att innebära, att precis samma villkor måste medgivas även sjöfolket i vårt eget land.

Föregående talare förklarade, att det icke föreligger något utbrett krav bland sjöfolket på att få en omreglering av arbetstiden ned till åtta timmar. Ja, även om inga dylika fordringar offentligt blivit framförda, föreligga de dock nu, fastän de förut varit mera latenta och slumrande. Vi måste komma ihåg, att för fem år sedan var arbetarnas organisation inte vad den i dag är, och att deras krav vid denna tid inte haft möjlighet att manifestera sig. När dessutom arbetarna i land icke kunnat åstadkomma en reglerad arbetstid på åtta timmar per dag, är det helt naturligt, att från sjöfolkets sida inte heller har kunnat växa fram några så positivt synliga strömningar, gående ut på att här omedelbart få denna reform realiserad. Men ögonblickligen som detta kommer inom möjligheternas räckvidd så är det ju givet, att denna känsla kommer att växa fram ganska spontant, och att tidsfristen kommer att bli ganska knapp, när det gäller att uppfylla dessa fordringar.

Man säger också, att sjöfolket icke har varit utsatt för någon överansträngning. Hur kan man påstå något sådant? Vad däckspersonalen t. ex. beträffar, måste man väl ändå säga, att den arbetstid den för närvarande har — som Kungl. Maj:t inte vill rubba på, då det gäller tjänstgöringen till sjöss — är den längsta, som någon yrkesgrupp har, och likväl är det ett mycket ansvarsfullt arbete, som därunder utföres. Jag har i utskottet försökt att lämna en liten skildring av vad det betyder i realiteten, framför allt med hänsyn till att sömnen måste njutas i små korta perioder med avbrott och till och med njutas på dagarna under en hel del larm och buller på grund av det arbete, som då pågår, vilket gör, att det inträffar fall, då en sjöman under 24 timmar i realiteten icke kan sägas erhålla mer än cirka 3 à 4 timmars verklig vila. Sådana fall inträffa ganska ofta på grund av vakttjänstindelningen.

Går man till eldarna är det visserligen sant, att eldarpersonalen i Nordsjöfarten, på grund av Kungl. Maj:ts förslag, skulle

Lagförslag om arbetstiden å svenska fartyg. (Forts.)

medgivas en kortare arbetstid genom större utsträckning i fråga om trevaktssystemets tillämpning än som förut varit fallet och vad eldarna beträffar, så är en sådan förkortning absolut nödvändig, men härmed är frågan likväl icke tillfredsställande löst, ty utanför de gränser, som Kungl. Maj:t har föreslagit och som utskottet accepterat, finnes ju en massa eldare, som fortfarande skola ha inte mindre än 12 timmars vakt, för att inte tala om det extraarbete, som tillkommer därutöver. En eldartjänstgöring kan man väl icke rimligen påstå att den icke är ansträngande, ty vad är det då man kallar för ansträngande? Då vet jag sannerligen inte, vad som skall kunna kallas ansträngande tjänstgöring. Till och med fängelsearbete med s. k. hårt arbete kan inte vara så ansträngande som en eldares tjänstgöring ombord på ett ångfartyg.

Man kan sålunda inte med något fog påstå, att inte sjöfolkets arbete är ansträngande, inte ens beträffande däckspersonalen, och framför allt inte på de fartyg, som tillhöra det rederi, för vilket den föregående talaren är chef, på vilka fartyg de även måste deltaga i lastnings- och lossningsarbete. Följaktligen kan man inte betrakta sjöfolkets arbete som mindre ansträngande, utan det måste tvärtom anses som ett bland de mest ansträngande arbeten, som förekomma i vårt land.

Föregående talare påpekade också, att sjöfolket icke skulle ha någon möjlighet att begagna sig av fritiden. Ja, i närvarande stund ha de inte så värst stora möjligheter därtill till sjöss — jag antar, att han åsyftade förhållandena till sjöss — men Kungl. Maj:t har ju inte föreslagit så stor utsträckning av fritiden till sjöss, utan föreslår ungefär status quo. Men vad som skulle komma i fråga är väl utnyttjandet av fritiden, när fartyget ligger i hamn, och därvidlag har väl sjöfolket, åtminstone om fartyget ligger vid kajen, samma möjligheter att utnyttja fritiden som en arbetare i land. Jag kan inte se, att det föreligger någon skillnad mellan de olika slagen av arbetare i fråga om möjligheten att kunna utnyttja fritiden i det fallet.

Mina anmärkningar emot den kungl. propositionen basera sig emellertid huvudsakligast på att Kungl. Maj:t för sjöfolket har föreslagit en arbetstid, som är längre än den arbetstid, som föreslagits för arbetarna i land. Det föreslås nämligen, att arbetstiden till sjöss skall vara 8½ timmar per dag, under det att man för arbetarna i land föreslår en tidsbegränsning av 48 timmar per vecka. Sjöfolkets arbetstid skulle alltså bliva 51 timmar per vecka, d. v. s. det är den minsta tänkbara arbetstiden, och därvid har man ju inte räknat med eventuell tjänstgöring på söndagarna och eventuell extra tjänstgöring, som jag skall be att närmare få ingå på senare.

Den andra punkten, som jag opponerar mig emot, är den orimligt tilltagna övertiden. Man föreslår, att det skall kunna uttagas ända till 18 timmars övertidsarbete per vecka, och detta utan tidsbegränsning per år. För arbetare i land har man ju begränsat den sammanlagda övertidskvantiteten per år till 150 tim-

mar. Då ingen begränsning är satt för övertidsarbetet å fartyg, kan detta sålunda uppgå till inte mindre än 936 timmar per år, enbart övertidsarbetet, och man må väl säga, att det är orimligt, att man skall kunna uttaga en så oerhört stor kvantitet övertidsarbete. Den är till och med så pass tilltagen, att jag inte kan se, hur den skall kunna utnyttjas ens. Det finns ingen möjlighet att kunna taga i anspråk den övertidstjänstgöring, som här föreslås i den kungl. propositionen. Vartill skulle den användas? Kungl. Maj:t har beträffande lossnings- och lastningsarbetet skjutit in en liten hake mot, att sådant arbete skulle kunna fortgå oavbrutet, i det att Kungl. Maj:t föreslagit, att dylikt övertidsarbete endast får försiggå högst varannan dag, d. v. s. att man endast varannan dag skulle ha rättighet att uttaga de tre timmarnas övertidsarbete för lossning och lastning. Jag vill dock erkänna, att den detaljen är en smula opraktiskt formulerad, men det är en sak för sig på vilken jag icke här vill ingå. Men om man inte skall använda dessa tre timmar till detta arbete, för vilket ändamål skulle de då kunna användas? De kunna inte användas till yrkesmässigt sjömansarbete, såvitt jag förstår, ty till sådant arbete kan man knappast använda arbetskraften under övertid, alltså på kvällarna och på nätterna. Därtill måste man väl ha dagsljus, ty man kan inte på ett fartyg som i en fabrik eller i en verkstad gå omkring med lyktor och lysa sig fram vid sitt arbete, utan där måste man ha dagsljus, så att man utan artificiell belysning kan se, vad man gör. Inte heller behöver man de tre timmarna till s. k. förhalningar eller förflyttningar, ty enligt vad Kungl. Maj:t och utskottet har föreslagit i 14 § gälla ju för sådana på hamnmyndigheternas order verkställda förflyttningar icke de beträffande övertidsarbete föreskrivna begränsningarna. Jag tror till och med, att detta är en svaghet hos förslaget, därför att det möjliggör ett utnyttjande av bestämmelsen därhän, att sjöfolkets fritid onödigtvis tages i anspråk till att på extra tid utföra sådana förhalningar och förflyttningar, som mycket väl skulle kunna göras under dagens lopp. Det är givet, att man under sådana förhållanden företrädesvis kommer att utnyttja kvällar och nätter för sådant arbete. Det finnes dock en liten garanti mot ett sådant utnyttjande, nämligen att Kungl. Maj:t har föreslagit, att för sådant arbete skall betalas övertidsersättning.

Med hänsyn till fartygets säkerhet, må jag säga, att man inte heller behöver en bestämmelse om så pass långt övertidsarbete, ty när det gäller fartygets säkerhet, är ju sjöfolket skyldigt att alltid stå till tjänst, och detta till och med utan någon som helst extra ersättning. Alltså både natt och dag och oavsett vilken tid är sjöfolket skyldigt att utföra ett sådant arbete. Jag kan alltså inte se annat, än att denna bestämmelse är onödigt frikostigt tilltagen.

Utöver vad Kungl. Maj:t har föreslagit, som jag betraktar som i och för sig omöjligt att kunna acceptera, har utskottet företagit en hel del försämringar. I 1 § 2 mom. e) har utskottet gjort

Lagförslag om arbetstiden å svenska fartyg. (Forts.)

den ändringen, att man där inflikat undantag för alla segelfartyg, med eller utan motor, vars bruttodräktighet icke överstiger 75 ton. Kungl. Maj:t har å sin sida föreslagit, att undantaget skulle gälla segelfartyg, som nyttjas allenast i fart på helt eller delvis inom riket belägna insjöar, floder eller kanaler eller inomskärs eller utanför öppen kust på oavbruten sträcka av högst 30 distansminuter eller utomskärs på enahanda sträcka eller mellan orter vid Öresund eller på Kristianiafjorden intill Laurvig. Jag vet inte riktigt, i vad mån utskottets ändringsförslag kan innebära någon större, mera betydelsefull försämring, men en given försämring innebär det i alla fall. Det omfattar givetvis flera än de fartyg, som Kungl. Maj:t gjort undantag för.

Vidare har utskottet i 3 § vidtagit en åtgärd, som jag måste beteckna såsom synnerligen vansklig och farlig. Medan Kungl. Maj:t föreslagit, att å fartyg, som befinner sig till sjöss å resa, vilken under vanliga förhållanden kräver mera än 12 timmars oavbruten gång, skeppstjänst skall vara indelad i vakter (skift) på allmänt brukligt sätt — även enligt nuvarande bestämmelser skall på ett fartyg, som går i dylik trade, på 12 timmars gång, tjänstgöringen vara indelad i vakter — så har utskottet utan vidare undersökning och utan vidare granskning helt enkelt skrivit »15 timmar» i stället för 12. Någon motion med förslag i den riktningen är inte framlagd, och jag vill påpeka, att man, utan att ha tittat närmare på saken, har fattat ett beslut, som enligt min åsikt till och med är stridande mot annan, gällande lag. Man måste då fråga sig, om utskottets förslag skulle gå igenom, vilken lag det är som skall följas? I sjölagen, som härigenom icke upphäves och som man inte ens begärt att få upphävd, finnes nämligen i § 5 a en föreskrift av den beskaffenhet, att den i någon mån reglerar tjänstgöringen under 12 timmars oavbruten gång. Där heter det nämligen: »Fartyg skall vara bemannat på ett betryggande sätt och må i intet fall för resa, som under vanliga förhållanden kräver mer än tolv timmars oavbruten gång eller eljest är sådan, att skeppstjänstgöringen måste indelas på skift, fartyget hava mindre däcksbesättning än som jämte befälet är i vardera av två vakter tillräcklig för tjänstgöringen å däck, medan fartyget är i gång» etc. Så står det i sjölagen. Likväl har utskottet här skrivit »15 timmar». Jag vet sannerligen icke, hur två sådana yrkanden kunna harmoniera — ja, *yrkanden* kan man ju icke säga, ty endast vad utskottet föreslår är det ju ett yrkande; det andra är gällande lag. Jag kan helt enkelt icke se hur det kan vara möjligt att framställa proposition på ett sådant förslag, då intet yrkande om motsvarande förändring i sjölagen föreligger.

Denna ändring i Kungl. Maj:ts förslag har man nu företagit med glatt mod, och även ledamöterna på högersidan hava gladeligen gått med på densamma, givetvis för att därmed omöjliggöra lagen. Det är icke riktigt fair play att gå till väga på ett sådant sätt.

Vidare har man i fråga om 13 och 14 §§ företagit en del ändringar, som jag för min enskilda del icke kan godkänna.

Ett medgivande från vår sida att till fartygets säkerhet även lägga lastens säkerhet har fått en sådan formulering, att vi icke kunna godtaga bestämmelsen. Åtminstone jag hade nämligen förklarat mig villig att acceptera ett sådant tillägg i vad det gällde bestämmelsen till sjöss. Då sammanhänger ju lastens säkerhet nästan undantagslöst med fartygets säkerhet; de äro så oskiljaktiga, att om lastens säkerhet icke är fullt tillfredsställande, givetvis icke heller fartygets säkerhet är det. Men då fartyget ligger i hamn, kan det ju vara annorlunda, ty då kan det inträffa allehanda omständigheter beträffande lasten, som kunna göra, att samma synpunkt icke kan läggas på fartygets och på lastens säkerhet. Till sjöss måste ju sjöfolket utan någon som helst ersättning utföra arbete för fartygets säkerhet och på samma sätt också i land. Nu äro vi villiga att gå med på att göra tillägg för lastens säkerhet till sjöss, men genom att man givit den formulering åt denna bestämmelse, som man gjort, kommer detta att gälla, även då fartyget ligger i land, och det anser jag oriktigt. Man bör icke då fartyget ligger i hamn hava rättighet att utnyttja arbetarnas fritid till att skydda lastens säkerhet utan att lämna dem ersättning för den tid, man tager i anspråk. Jag kan därför icke acceptera de ändringar, som här företagits i 13 § och i konsekvens därmed i 14 §.

Vidare ber jag att få säga, att jag icke är riktigt fullt på det klara med huruvida Kungl. Maj:ts förslag fullt täcker den föreliggande frågan. Kungl. Maj:t har nämligen icke föreslagit någon ändring i 78 § sjölagen, och denna paragraf stadgar ju ändå, att sjöman »åligge att i hamn och till sjöss, ombord och i land, noggrant åtlyda förmans befallningar angående tjänsten, sorgfälligt vårda fartyg och gods samt i övrigt med omsorg och nit fullgöra tjänsten, vare sig natt eller dag, helg- eller söckendag». Då detta stadgande i 78 § sjölagen enligt mitt förmenande måste komma i kontakt med den föreslagna regleringen av arbetstiden, kan jag icke se annat, än att man även måste upptaga 78 § i sjölagen i det undantag, som Kungl. Maj:t har föreslagit beträffande 44 och 96 §§ sjölagen.

Högerreservanterna ha i sina anmärkningar fört fram den bristfälliga utredning av frågan, som skulle hava skett. Men detta skäl kan man väl i realiteten icke åberopa. Jag vet icke, att vi här i någon liknande fråga haft mera utredning, än vi haft i den föreliggande. Vi skola komma ihåg, att vi såsom grund för detta förslag ha en utredning, som verkställts av socialstyrelsen och påbörjades 1911, och vilken utredning omfattade en allmän undersökning av förhållandena inom sjömansyrket, där man till och med gått så grundligt till väga, att man begärt personliga svar från sjöfolket på en hel del till dem ställda frågor. Denna utredning har ju också först helt nyligen avslutats; den sista delen av utredningsresultatet publicerades och överlämnades till kam-

Lagförslag om arbetstiden å svenska fartyg. (Forts.)

marens ledamöter endast för några månader sedan. Det har alltså varit en undersökning, som pågått synnerligen lång tid.

Redan innan denna undersökning var slutförd, tillsattes en ny kommitté för att verkställa en ny utredning och särskilt för att utreda frågan om bemanningen och andra dithörande förhållanden, och denna kommitté har sedermera fått i uppdrag att avgiva utlåtande angående reglering av arbetstiden. Men jag tänker, att det icke är sådana utredningar som dessa, som man på högerhåll och arbetsgivarhåll är så mån om att få fram och som man nu anser felas, utan den utredning som man är missbelåten med, är, antager jag, utredningen från de ämbetsverk, till vilka frågan remitterats. Dessa hava nämligen icke haft tillräcklig tid att yttra sig, och ämbetsverken räknar man med som naturliga bundsförvanter, därför att ämbetsverkens reaktionära syn på dessa frågor alltid är bra att kunna åberopa. Det är den sortens utredning man här saknar och icke någon annan.

För övrigt kan jag icke se, att man behöver så värst mycken utredning för att komma till klarhet i denna fråga Principen är ju given. Det är ju endast ett tillämpande av den allmänna 8-timmarsprincipen, som kräves för sjöfolket lika väl som för arbetarna i land. Det är således bara detaljerna, som man sedermera behöver utforma, och därtill behövas väl icke så oerhört långvariga utredningar. Vad redarna äro intresserade av är naturligtvis undantagen, men de skulle antagligen helst önska undantag längs hela linjen — det är ungefär, huru de helst skulle önska undantagsbestämmelserna formulerade. Jag anser emellertid, att Kungl. Maj:t i sin proposition föreslagit så vida undantagsbestämmelser, att alla legitima önskningar i det avseendet borde vara uppfyllda.

Man säger också, att denna fråga har sammanhang med bemanningsfrågan, och den föregående talaren lade mycket stor vikt vid att samtidigt med frågan om arbetstidens reglering måste upptagas bemanningsfrågan. Jag kan icke se, att det är nödvändigt, ty först och främst måste vi ha klarhet om, hur lång arbetstiden för sjöfolket skall vara, för att vi sedermera skola kunna reglera, hur många man behövas för att utföra förekommande arbete. Man kan väl icke gå den motsatta vägen, ty det vore att spänna kärran framför hästen, om man först skulle se efter, hur mycket folk behövdes, och sedermera, hur lång tid de skulle arbeta. Detta skulle givetvis icke kunna komma att harmoniera med 8-timmarsprincipen.

Den föregående talaren erinrade också om att rederinäringen endast haft en representant med vid den utredning, som föregått frågans framläggande. Ja, det påminner om hur det brukade vara i den gamla goda tiden. När undertecknad var med om att utreda frågan om fartygs sjövärdighet, fick jag där vara ensam om att försvara arbetarintressena och, jag må säga, också den stora allmänhetens intressen. Mot mig hade jag då den samlade gruppen av andra representanter, däribland redarna voro direkt representerade med icke mindre än fyra, fem olika ledamöter. I det

fallet måste jag därför säga, att kommittétillsättningen nu för tiden kanske något bättre harmonierar med nutida krav, än förut varit fallet.

Lagförslag om arbetstiden å svenska fartyg. (Forts.)

Man invänder också, att Sverige icke bör antaga en sådan lagstiftning, utan att detta sker i samband med ett internationellt lagfästande av densamma. Jag har förut här i riksdagen motionerat för att få till stånd en skandinavisk lagstiftningskommitté på detta område. Den har visserligen nu på sistone blivit tillsatt, men då möttes jag med ett bleklagt nej. Det ville man icke alls vara med om. Då hävdade man, att Sverige borde vara sig självt nog, och att vi måste stifta egna lagar efter våra egna behov och icke alls i samarbete med andra. Det är alltså en ganska snabb utveckling, som man kan se på detta område. Emellertid kan man ju följa denna tankegång för att se, varthän den leder. Kapten Nordborg, som är representant för Sveriges redareförening, säger på sidan 46 i det betänkande, som ligger till grund för Kungl. Maj:ts proposition: »Om vår sjöfartsnäring skall kunna bestå i konkurrensen, måste noga aktgivas på att för densamma icke tillskapas betingelser och villkor, som giva den en mera bunden och i utgångsläget mera ogynnsam ställning än nödigt är. Av denna näringens internationella karaktär följer, att sådana frågor som den förevarande och för övrigt alla de spörsmål, vilka tillhöra sakkunnigas uppdrag, exempelvis bemanningen, bostäderna ombord, kosthållet m. m., måste ses ur en internationell synvinkel.» Han utgår alltså från att denna lagstiftning måste vara av internationell karaktär. Det är för övrigt ingen konsekvens i detta hans uttalande, ty på ett annat ställe påyrkar han, att särskilda undantagshänsyn måtte tagas till våra säregna förhållanden. Även den föregående talaren var inne på den saken, då han pekade på att vi ha vår kust- och insjötrafik samt vår kanaltrafik och dylikt, som man skulle nödgas slopa, om en sådan allmän lag skulle genomföras.

Denna ståndpunkt, att lagstiftningen skall vara internationell, verkar för övrigt ganska humoristisk framför allt på den, som läst det protokollsutdrag, som vi fingo inom utskottet, från det möte, som har hållits med Sveriges sjöfartsförening, där någon sjöfartsintresserad person hade läst upp en mycket intressant artikel, som lär ha blivit översatt från någon amerikansk sjöfartstidning, angående hur arbetarlagstiftningen håller på att ruinera hela den amerikanska sjöfarten. Vill man då ovillkorligen, att vi skola aptera en internationell lagstiftning, om vilken man samtidigt påstår, att den håller på att ruinera sjöfarten i andra länder? Det verkar sannerligen, må jag säga, ganska löjligt. Detta skäl måste man säkerligen släppa, ty man kan icke vidhålla båda två: först säga, att vi måste ha vår egen lagstiftning speciellt apterad för våra svenska förhållanden, och sedan, att det måste vara en internationell lagstiftning, där vi skola gå i flock och farnöte med alla de andra nationerna. För övrigt torde Kungl. Maj:t notera dessa önskningar, uttalade från redarhåll.

Lagförslag om arbetstiden å svenska fartyg. (Forts.)

Man har vidare sagt, att tidsbefraktning skulle omöjliggöras genom den föreslagna lagen. Jag kan icke förstå, hur tidsbefraktning skulle kunna omöjliggöras genom att vi fastställa lagar för arbetstiden ombord på svenska fartyg, ty den utlänning, som befraktar fartyget, måste naturligtvis taga reda på det lands lagar, som skola råda ombord på det fartyg, han befraktar. Gör han icke det, köper han grisen i säcken. Är det en svensk, må han väl ha reda på och räkna med denna lag i sitt certeparti. Jag tror således icke det ringaste på denna invändning.

Slutligen ber jag också att få fästa uppmärksamheten på att herr Thore i den massa reservationer, han avgivit till utskottets förslag, först har deltagit i yrkandet på fullständigt avslag på det föreliggande förslaget, men sedan yrkat på ändringar i detsamma. Antingen vill man väl det ena eller det andra; antingen vill man väl avslag på alltihop eller också bifall till Kungl. Maj:ts förslag med vissa ändringar. Det ligger naturligtvis en motsägelse i herr Thores ståndpunkt, som icke är liten.

Emellertid, herr talman, vill jag sluta med att beträffande 1 § 2 mom. e) yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr statsrådet Thorsson: Herr greve och talman! Av de båda anföranden, som nu hållits i denna fråga, framgår ju, hur olika synpunkter de i saken direkt intresserade lägga på denna fråga.

Den förste ärade talaren, som företrädde rederinäringens inintressen, anser denna lag fullständigt överflödig, därför att våra arbetsgivare på detta område äro så omtänksamma mot sina underhavande, att man icke i lag behöver reglera dessa förhållanden. Han anser också, att en sådan lag är icke allenast överflödig, utan även skadlig ur synpunkten, att denna lagstiftning skulle komma att beröra enbart vår svenska sjöfart och icke få större anslutning ute i den stora världen. Han söker ett skäl för sitt avslagsyrkande även däri, att det icke har förekommit någon egentlig rörelse bland sjömännen vare sig i andra länder eller här, vilken i och för sig kunde motivera, att man framlade ett sådant förslag som detta. Av den undersökning, som socialstyrelsen har vidtagit och vars resultat ju delvis återfinnes i den kungl. propositionen, framgår dock oförtydbart, att den uppfattning, för vilken den högt värderade talaren gjort sig till tolk, icke i allmänhet delas av sjömännen. De ha i sina svar i fråga om arbetstiden ganska enstämmigt påkallat en reglering, som ansluter sig till 8-timmarsdagen.

När man tog upp frågan om en reglering av arbetstiden för industriarbetarna är det ju ganska naturligt, att jag såsom målsman för de befattningshavare det nu gäller icke kunde uraktlåta att till riksdagens omprövning framlägga ett förslag om reglering av arbetstiden även för dem.

Frågan ligger icke så enkelt till, att man utan vidare kan säga, att en sådan reglering icke behövs. Det gläder mig, att jag,

samtidigt som jag däri söker ett stöd för den proposition jag framlagt, kan gent emot herr Lindley anföra, att vederbörande ämbetsverk icke hava ställt sig oförstående i denna fråga. Både kommerskollegium och socialstyrelsen ha ju ganska oförbehållsamt uttalat sin anslutning till en reglering av arbetstiden, ehuru de i sina yttranden uttalat vissa betänkligheter mot frågans upptagande med hänsyn till lokaltrafiken.

Lagförslag om arbetstiden å svenska fartyg. (Forts.)

Det är klart, att när det gäller en lag, som reglerar arbetstiden för sjöfolket, kan icke samma likformighet tillämpas som för industriens vidkommande. Ett bevis på att Kungl. Maj:t sökt taga all möjlig hänsyn därtill, ligger ju i att denna lag ju egentligen innefattar 12-timmarsskift för däckspersonalen till sjöss och att det endast är eldarpersonalen, för vilken bestämmes 8-timmarsskift. Och jag skulle verkligen vilja fråga den högt värderade förespråkaren för rederinäringens synpunkter, om han icke finner det motiverat att företaga en begränsning av arbetstiden för eldarpersonalen till 8 timmar. Den, som sett dessa människor utföra sin gärning i trånga och heta lokaler, kan egentligen icke med fog förneka behovet av en reglering av arbetstiden för denna grupp av befattningshavare.

Till svårigheten att reglera tiden för dagmännen har tagits den hänsynen, att arbetstiden för dessa är utsträckt till 9 timmar. Vidare är det endast i hamn, som arbetstiden är begränsad till 8 timmar för den egentliga däckspersonalen. Den är ju för övrigt icke ens begränsad till 8 timmar, utan jag har av omständigheterna nödgats biträda ett förslag om 8½ timmar med hänsyn till det efterarbete, luckors påläggande m. m., som kan befinnas oundgängligen nödigt, sedan övriga arbetare slutat sina göromål för dagen.

Det vill därför förefalla mig, som om detta förslag icke innehåller sådana bestämmelser, att sjöfartsnäringen med genomförandet av denna lag skulle komma i något särdeles svårt betryck, och det gladde mig mycket att finna — om jag nu uppfattade den förste talaren rätt — att för storsjöfarten detta lagförslag icke innebär en så genomgripande förändring att denna gren av näringen skulle på något avgörande sätt rubbas i sin verksamhet; där ha redan i praxis utformats vissa normerande bestämmelser. För den mindre sjöfarten innebär detta förslag däremot en mera genomgripande förändring. Där ha hittills icke varit några egentligen normerande bestämmelser, utan var och en har seglat efter sitt särskilda system. Men när man påstår, att det nu föreliggande lagförslaget skulle fullständigt hämma hela denna kustfart, måste jag säga, att det här icke gäller att för denna trafik införa 8-timmarsdagen eller 8½-timmarsdag, utan 63 timmar i veckan, och lagen medgiver dessutom 18 timmars extra arbete. Jag var synnerligen tveksam, huruvida jag skulle biträda ett förslag som detta. Men å andra sidan resonerade jag som så, att lagen är avsedd att gälla endast till och med 1923 års utgång, och under tiden blir det möjligt för vederbörande att inordna sig under de nya bestämmelserna,

Lagförslag om arbetstiden å svenska fartyg. (Forts.)

och vid en förnyad prövning av detta lagförslag kunna de rättelser vidtagas som befinnas vara av omständigheterna påkallade.

Utskottet har i det stora hela tillstyrkt den kungl. propositionen och endast i tvenne paragrafer vidtagit vissa förändringar; dessa synas mig dock innebära en försämring av lagen.

Det har redan påpekats, att i 3 § skulle införas en sådan bestämmelse, att indelning i vakttjänst först skulle ske när man gjorde resa, som under vanliga förhållanden kräver mer än 15 timmars oavbruten gång. Det förefaller mig vara en betänklig försämring av det förslag, som framlagts av Kungl. Maj:t, och det synes mig stå i en viss strid mot en redan i sjölagen inskriven bestämmelse. Visserligen är den gamla sjölagen till sin formulering synnerligen vid och medgiver befälhavaren vid dess tillämpning en bred latitud, men det kan icke förnekas, att den hittills gällande sjölagen föreskriver, att vid mer än 12 timmars seglation skall vaktindelning ske. I detta fall innehåller således den av utskottet tillstyrkta förändringen en försämring.

Vidare kan jag icke finna annat än att den ändring, som av utskottet föreslagits i 13 §, är synnerligen betänklig, därför att den gör lagen otydlig och kan leda till mycket skiljaktiga uppfattningar vid tillämpningen. Det vill förefalla mig, att vid bedömandet av denna fråga man icke bör se densamma så ensidigt, som de båda direkt intresserade parterna densamma. Den förste talaren som bedömer frågan ur ren arbetsgivarsynpunkt framhöll att lagen förutom det att den var synnerligen illa hopkommen, ur alla synpunkter vore överflödig. I den kungl. propositionen har jag tillåtit mig införa yttranden, som vissa vederbörande uttalat om lagen i fråga, och svenska fartygsbefälhavareföreningen, som jag icke tror att kommendör Ericson kan frånkänna möjlighet att bedöma denna fråga, har uttalat sin tillfredsställelse med en reglering av arbetstiden på sätt här är ifrågasatt. Det synes mig därför riktigt, att arbetstiden regleras för dessa befattningshavare såväl som för andra.

Det har bland annat gjorts anmärkning mot att Kungl. Maj:t vill genomföra denna lag, innan bemanningslagen är färdig. Mot denna anmärkning skulle jag vilja säga att man enligt min uppfattning först bör få denna lag genomförd för att med större säkerhet kunna bedöma hur bemanningsfrågan skall lösas. Med den stå sedan i visst samband vissa förändringsarbeten, som skola göras på fartygen, för att manskapet skall beredas bostäder m. m.

Jag är ju på det klara med att med det beslut, som första kammaren fattade rörande den stora arbetstidspropositionen, denna kammare icke biträder det föreliggande förslaget, och jag skall därför, icke längre upptaga kammarens tid med att argumentera för propositionen. Jag är emellertid livligt övertygad om att, lika litet som vi kunna komma ifrån reglering av det arbetstidsspörsmål, som för några dagar sedan var uppe till behandling i kammaren, lika litet kunna vi komma ifrån att reglera det arbetstidsspörsmål, som nu är föremål för kammarens behandling. Och den

omständighet, att man ännu icke hunnit i lagtext utforma denna sak i de olika länderna, inbjuder egentligen icke oss till att avstå från att ordna denna fråga nu, ty det är min livliga övertygelse, att inom kort denna fråga i hela världen är uppe vid sådan aktualitet, att det kan vara bra att vi redan då ha den undangjord.

Lagförslag om arbetstiden å svenska fartyg. (Forts.)

Herr Enhörning: Herr greve och talman, mina herrar! Vår tid utmärker sig för omvälvningar på det politiska och sociala området såväl i de krigförande som de neutrala länderna. Då dessa omvälvningar verkställas under samverkan mellan de lagstiftande myndigheterna, finnes givetvis en viss garanti för det berättigade och lyckliga i de nya förhållanden, som sålunda framskapas. Icke förty måste man vid en blick på lagstiftningsarbetet i vårt eget land spörja, huruvida det forcerade tempo, i vilket den sociala reformlagstiftningen nu bedrives, verkligen är naturligt, huruvida de språng, som härvid tagas, bottna i historiska förutsättningar eller dikteras av yttre, ovidkommande faktorer. Vid dessa spörsmål kan man icke helt värja sig från intrycket, att omgestaltningarna gjort de lagstiftande myndigheterna i vårt land benägna att i betänklig mån eftersätta den objektivitet och grundlighet, som eljest så fördelaktigt utmärkt svensk lagstiftning.

Onekligen innebär Kungl. Maj:ts proposition om arbetstidens begränsning å svenskt fartyg exempel på lagstiftningsarbete av nu nämnt slag. De s. k. skeppstjänstekommitterade, som utarbetat ifrågavarande förslag, hava som bekant fått sig förelagt ett mycket omfattande lagstiftningsarbete rörande besättningarnas arbets- och levnadsförhållanden, ett lagstiftningsarbete som för visso kräver både omfattande sakkunskap och grundliga utredningar. Givetvis innebär ett utbrytande av vissa detaljer i detta lagstiftningsarbete en fara för att lagstiftningsarbetet i sin helhet därvid blir ett styckeverk, och denna fara föreligger uppenbarligen härvidlag synnerligen påtaglig.

Under det de kommitterade i slutet av november 1918 höllo på med utarbetande av preliminära bestämmelser rörande bemanningen ombord ävensom fartygsbesättningarnas logementsförhållanden, kosthåll m. m. samt utredning rörande arbetstiden ombord påbörjats på en ganska bred basis, mottogo kommitterade av finansministern under hand anmodan om att påskynda behandlingen av sistberörda fråga om arbetstiden ombord, så att förslag i ämnet skulle kunna framläggas till kommande riksmöte.

De sakkunniga hava själva framhållit, att den tid som sålunda ställts till deras disposition för utarbetande av förslaget, varit kort samt att jämväl i övrigt avsevärda svårigheter varit förknippade med utförandet av ifrågavarande uppdrag.

Den behandling, som lagförslaget därefter underkastades, har gått i samma tempo, och så gott som samtliga de myndigheter och institutioner, vilka yttrat sig om förslaget, hava framhållit omöjligheten av att på den korta tid som stått till buds underkasta detsamma en sakkunnig och allvarlig prövning. Denna behand-

Lagförslag om arbetstiden å svenska fartyg. (Forts.)

ling av ett så viktigt lagförslag som ifrågavarande innebär givetvis en så mycket större fara för missgrepp, som sakkunskapen redan i fråga om de kommitterades egen sammansättning varit ganska otillfredsställande representerad, i det att röstberättigade representanter för segelflottan, kanalflottan samt skärgårdsflottan i den mindre sjöfarten över huvud saknats.

Det hela vore mindre betänkligt, om man på detta område haft att tillgå beprövade utländska förebilder. Att så icke varit förhållandet är allbekant. De förnämsta sjöfartsnationerna sakna en mera genomförd lagstiftning på området, och i intet annat land har veterligen arbetstiden ombord författningsenligt underkastats en sådan begränsning, som i förevarande förslag avses. I Norge föreligger som bekant ett liknande förslag, vilket för närvarande är föremål för stortingets behandling, men icke heller detta förslag innebär så långt gående begränsningar av arbetstiden som det svenska förslaget. Det kan vara av intresse erinra, att det norska förslaget det oaktat väckt sådana betänkligheter till och med hos sjöfolket, att de norska sjømandsforeningarnes faellesforening vid en ordinarie delegeradskonferens i Mandal i juni 1918 enhälligt antagit följande, därefter till den norska regeringen framförda resolution:

»Delegertmøtet tillater sig herved at henstille til myndigheterne at behandling av lov om arbeidstiden i norske skibe utsettes til efter krigen på grunne av de vanskelige forhold hvorunder skibsfarten nu arbeider og som derved vil ytterligere forsøges. Bland annat kan således en skibsforer bli hemmet i å gjennemføre forholdsregler, der er nødvendige for å sikre skibsbesettningens sikerhet til sjös.»

Mina herrar, tidsandan frammanar i alla länder allt längre gående statlig reglering av sociala förhållanden, och torde man därför kunna instämma med skeppstjänstekommitterade i deras uttalande, att det icke torde dröja allt för länge, innan man även i andra länder kommer att upptaga frågorna rörande sjöfolkets arbets- och levnadsförhållanden. Också synes en av programpunkterna vid den stundande stora fredsuppgörelsen vara åstadkommandet av en internationell arbetslagstiftning. Att under sådana förhållanden ett land som vårt går fram på egna vägar genom lagstiftning i hithörande angelägenheter är givetvis så mycket mera betänkligt, som ett sådant lagstiftande kan försätta vår sjöfartsnäring i en sämre utgångsställning i den internationella konkurrensen än andra nationers sjöfart och därigenom betaga näringen den konkurrenskraft, som den nu mer än någonsin synes behöva.

Med all makt rusta sig världens förnämsta sjöfartsidkande nationer till konkurrens på fraktmarknaden, och i exempelvis Förenta staterna synes regeringen göra betydande ansträngningar för att genom billiga lån och tonnageförsäljningar till enskilda rederier försätta den amerikanska rederinäringen i en mycket gynnsam utgångsställning i världskonkurrensen.

Lagförslag om arbetstiden å svenska fartyg. (Forts.)

En olämpligare tidpunkt att i ett relativt litet och ekonomiskt obetydligt land som Sverige genomföra en lagstiftning, som endast gör det ännu svårare för landets sjöfart att bestå i konkurrensen, torde icke kunna utfinnas.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet förmenar i sitt anförande till statsrådsprotokollet den 4 mars 1919, att »hänsynen till vår rederinärings konkurrenskraft i förhållande till utländska handelsflottor icke lärer kunna åberopas såsom ett vägande skäl mot den föreslagna lagstiftningen», i det att densamma icke torde »innefatta någon omvälvning av den art, att de svenska företagen skulle oproportionerligt belastas genom förslagets antagande».

Härtill vill jag blott påpeka, att kravet på minskad arbetstid icke framföres isolerat, utan anknyter sig till krav på ökad bemanning, bättre logementsförhållanden, bättre utspisning m. m. och var och en i dessa frågor initierad har sig nogsamt bekant, att lagstiftning på samtliga dessa områden icke länge torde låta vänta på sig, om också — ologiskt och opraktiskt nog — frågan om arbetstidens begränsning genom förevarande lagförslag så att säga utbrutits ur sitt naturliga sammanhang med övriga hithörande frågor. Samlade betyda emellertid de krav, som salunda genom lagstiftning torde vinna beaktande, en icke ringa belastning av vår sjöfartsnäring, en belastning som i de brydsamma tider, som stunda, bliver alltmera kännbar, ju mera densamma avviker från rådande förhållanden inom övriga handelsflottor. Ett ovarsamt framgående på dessa vägar utan tillbörlig korrespondens med rådande internationella förhållanden pålägger nämligen den svenska sjöfarten icke blott direkta utgifter utöver övriga omkostnader utan därjämte ett väsentligt hinder och betydligt längre uppehåll för fartygen under expedition i hamn, fördyrar lastning och lossning samt förminskar lastutrymmet, i den mån en kortare arbetstid nödvändiggör ökad bemanning. Om också i vissa fall billigare hyror kunna konstateras på svenska än på vissa andra nationers fartyg, exempelvis de amerikanska, är det dock obestridligt, icke blott att hyrorna hos flera nationer likväl hålla sig på en väsentligt lägre nivå än de svenska hyrorna, exempelvis i Holland och Tyskland, ävensom att utvecklingen går mot internationalisering av avlöningsförhållandena ombord, utan även att den svenska rederinäringen har att dragas med väsentligt dyrare driftkostnader i övrigt än de ledande sjöfartsnationerna såsom i fråga om pris på proviant, kol och brännoljor.

Såväl skeppstjänstekommitterade som de flesta övriga myndigheter och institutioner, vilka yttrat sig om lagförslaget, framhålla den stora betydelsen av att sjöfolkets arbets- och levnadsförhållanden bleve föremål för enhetliga bestämmelser inom så stor del av världen som möjligt samt att förhållandena i varje fall inom de nordiska länderna inbördes underkastades ensartad reglering.

Inför denna samstämmighet rörande sjöfartens internationella karaktär och betydelse av enhetlig internationell reglering utav hithörande spörsmål måste man fråga sig, om verkligen här i

Lagförslag om arbetstiden å svenska fartyg. (Forts.)

Sverige förebragts så bärande skäl för fullföljande av det separata lagstiftningsarbete, varom här är fråga, att de betänkligheter, som jag ovan skisserat, måste vika. Med allt beaktande av det berättigade i sjöfolkets önskemål om drägliga levnadsbetingelser kan jag icke finna ifrågavarande lagstiftning härstädes vid en tidpunkt som denna motiverad. Den omarbetning, som lagförslaget underkastats hos Kungl. Maj:t, innebär onekligen förbättringar i flera avseenden. Att här ingå på en granskning av lagförslaget i dess olika detaljer skulle emellertid föra för långt och torde icke heller erfordras, då ju Kungl. Maj:ts proposition har varit för kammarens ledamöter tillgänglig.

Mina herrar! Under åberopande av vad jag nu anfört finner jag absolut nödvändigt för sjöfartsnäringen,

att detta lagförslag får vila till förnyad behandling av sakkunniga under internationell samverkan till en tidpunkt, då sådan samverkan efter diplomatiska förhandlingar kan upptagas;

att, därest denna tidpunkt icke anses böra avvaktas, de lagbestämmelser i hithörande frågor, vilka dessförinnan utfärdas, likväl göras gemensamma för de nordiska länderna samt

att, om bestämmelser gällande endast svenska fartyg utfärdas, innan sådan gemenskap kunnat ernås, dessa bestämmelser i allt fall begränsas till sådana, vilka efter vunnen erfarenhet visat sig vara oundgängligen nödvändiga, därvid en dylik reglering under alla förhållanden bör givas endast provisorisk karaktär i avbidan på internationell lagstiftning i hithörande angelägenheter.

På grund härav måste jag, herr greve och talman, yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr Nilsson i Skottlandshus med flera avgivna reservationen.

Herr Hult: Herr greve och talman! Med den utgång frågan angående normalarbetsdag häromdagen fick i denna kammare lär väl utgången av nu föreliggande fråga vara tämligen given. Vid sådant förhållande, och då åtminstone de flesta av denna kammares majoritetsparti inom utskottet reserverat sig för avslag å Kungl. Maj:ts proposition och från det hållet yrkats bifall till denna reservation, förutser jag, att majoritetspartiet kommer att avslå även den föreliggande frågan. Jag skall då icke i denna sena timme av riksdagen upptaga kammarens tid med att ingå på de skäl, utskottet haft för sitt tillstyrkande av Kungl. Maj:ts proposition, ehuru det finns anledning att göra det, utan inskränker mig till att yrka bifall till utskottets förslag i fråga om den föredragna punkten.

Herr Ericson, Hans: Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet avslutade sitt anförande med att säga, att man nog icke kommer ifrån att reglera arbetstiden till sjöss. Jag vill för min del säga, att jag ingalunda uttalat mig i annan riktning eller bestritt, att arbetstiden till sjöss skulle kunna regleras. Jag har endast uttalat mig om en reglering på det sätt, som i propositio-

nen blivit framlagt, och jag har särskilt framhållit, att svårigheterna att nu antaga ett förslag sådant som det, som innehålles i den kungl. propositionen, bero på, att man saknar möjlighet att bedöma, vad propositionens föreskrifter komme att innebära särskilt för den del av sjöfarten, som går utefter kusterna, på kanaler o. s. v.

Lagförslag om arbetstiden å svenska fartyg. (Forts.)

Herr statsrådet ansåg, att man borde lösa denna fråga nu, innan frågan om en bemanningslag blivit löst. Men jag tror, att man av praktiska skäl bör ha fullkomligt klart för sig åtminstone *huru* man vill lösa bemanningsfrågan, innan man antager något förslag till lag om arbetstiden till sjöss, ty dessa två saker höra nära ihop, och man bör icke stifta en dylik lag, som bleve omöjlig att genomföra. Det kan hända, att denna lag bleve omöjlig att genomföra för en stor del fartyg, som gå i långfart, därest fartygen skulle inrymma den bemanning, som kommer att erfordras enligt lag.

Jag har framhållit, att denna lag icke komme att hava någon större inverkan på arbetstiden å de fartyg, som gå i utrikes sjöfart, och jag vill även gent emot herr statsrådets bestämda och kraftiga uttalande, att eldarna hade ett så svårt arbete inom denna del av sjöfarten, säga, att eldarna där redan nu hava åtta timmars arbetsdag. Det är där så ställt, att, såsom jag redan framhållit, lagen icke skulle medföra några svåra rubbningar.

Det vore ytterligare mycket att säga med anledning av herr statsrådets uttalande, men jag skall icke upptaga kammarens tid då den är så långt framskriden. Dock skulle jag mot herr Lindley vilja säga ett par saker. Med avseende å hans opponerande mot 13 § bör han komma ihåg, att han själv utformat den i utskottet. Då herr Lindley vidare påpekade, att 3 § skulle stå i strid mot sjölagen, vill jag bestämt bestrida detta. Sjölagen kan med nu gällande lydelse fortfarande tillämpas jämte den föreslagna 3 §.

Herr Lindley talade även om, att det vore en så bra sammansättning på kommittéerna nu för tiden, och framhöll olägenheterna av deras sammansättning förr i världen, då han hade att ensam tillvarataga sjöfolkets intressen, när det var fråga om att stifta lag angående fartygs sjövärdighet och besiktning. Jag vill då säga, att vi få bedja Gud bevara oss från att behöva tillämpa den lagen, ty många ändringar behöva göras i den för att den över huvud taget skall kunna existera länge. Om herr Lindley haft sådana tråkiga erfarenheter som jag angående lagens tillämpning, skulle herr Lindley nog icke yttrat sig så, som han gjorde.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på förevarande paragraf yrkats: 1:o) att densamma skulle godkännas enligt utskottets förslag; 2:o) att paragrafen skulle antagas att lyda så, som Kungl. Maj:t föreslagit; samt 3:o) att paragrafen skulle avslås.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkanden samt förklarade sig anse propositionen på avslag vara med övervägande ja besvarad.

Lagförslag om arbetstiden å svenska fartyg. (Forts.)

Herr *Lindley* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraproposition därvid antagits paragrafens godkännande med den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som avslår 1 § i det av andra särskilda utskottet i utlåtande nr 6 punkten A framställda lagförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes för ifrågavarande paragraf den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 55;
Nej — 26.

Övriga delar av utskottets lagförslag.

Avslogos.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades besvarad genom kammarens beslut rörande lagförslaget.

Om införande av trevaktssystem å svenska fartyg.

Punkten B.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att herr Lindleys motion nr 205 och herr Lövgrens motion nr 428, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet under A) hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I herr *Lindleys* berörda motion hade hemställts bland annat, att riksdagen ville för sin del besluta att till Kungl. Maj:t avlåta en skrivelse med begäran om utredning och förslag till införande av trevaktssystem å svenska fartyg i den omfattning, som genom verkställd utredning kunde befinnas lämpligt.

Herr Lindley: Jag skall endast be att få yrka bifall till mitt skrivelseförslag.

Herr Hult: Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först därpå att ifrågavarande motioner, i den mån de ej kunde anses besvarade genom

kammarens beslut vid behandlingen av punkten A, icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd samt vidare på bifall till herr Lindleys motion, i vad den avsåg avlåtande av en skrivelse till Kungl. Maj:t; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Om införande av trevaktssystem å svenska fartyg. (Forts.)

Herr talmannen hemställde, att då det för riksdagsarbetets skyndsamma fortgång vore av vikt att bereda tid för utskottssammanträden denna dag, behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan måtte få anstå till aftonens plenum.

Denna hemställan bifölls.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 1 A, angående regleringen av utgifterna under riksstatens för år 1920 första huvudtitel, innefattande anslagen till kungl. hov- och slottsstaterna;

nr 1 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1919 första huvudtitel, innefattande anslagen till kungl. hov- och slottsstaterna;

nr 272, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning angående beredande av förbättrade lokaler åt länsstyrelsen i Stockholms län och byggnadsstyrelsen m. m.;

nr 277, i anledning av väckt motion om utbetalande av visst belopp till byggmästaren N. O. Nordlund såsom entreprenör för uppförande av vissa byggnader för Hemsö kustartillerikår m. m.;

nr 292, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar av gällande stat för vattenfallsstyrelsen; samt

nr 293, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig löneförbättring åt vissa befattningshavare vid kommunikationsverken.

Anmäldes och godkändes andra särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 294, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arbetstidens begränsning.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4,34 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.